

גליון חודשי ללומדי המשנה ברורה לפי הספק מבהני 'דרשו'

מולל

סיכומי המשנה ברורה, שאלות מעשיות, ביאורים למשנ"ב,
הקדמות להבהרת הסעיפים, הוספות מפוסקי דורנו

כסליו - טבת

סימנים תרסג - תרעג

סוף הלכות ד' מינים - תחילת הלכות הנוכה

עם הערות נחוצות מתוך משנ"ב 'דרשו'

יוצא לאור ע"י

כולל רצופות
תפארת דוד

ליסוד בעין אליבא דהלכתא

מודיעין עילית

סיכומים והקדמות אלו מתפרסמים בקרב לומדים רבים
וזכה לתהודה רבה בקרב ת"ח מופלאים,
ואף מעידים שהסיכומים מהווים תועלת מרובה
הן להבנת ובהירות בלימוד, הן לחזרה ושינון היטב באופן חווייתי,
הן לזכירת הלימוד, והן לידיעת ההלכה באופן מעשי

ניתן לקבל גליון מידי חודש:

דוא"ל: 7163036@GMAIL.COM

לקבלת חוברת מודפסת, בסך 2 ₪ בלבד

במודיעין עילית

טל' 0527-163-036

הערות והארות יתקבלו בברכה

לתרומות והנצחות בגליונות הבאים: נדרים פלוס, כולל תפארת דוד

© כל הזכויות שמורות

ניתן להשיג ע"פ הכתובת הנ"ל את הספרים:

"שונה הלכות המבואר" (למרחן הגר"ח קניבסקי שליט"א, עם ביאורים)

"דרכים ושיטות לזכירת הלימוד" - הקונטרס שמועיל לזכור כל מה שלומדים, ולהפוך את הלימוד לבהיר וברור.

כללים ללומד:

הקדמות לסעיפים: ההקדמות מתוך גמרא וראשונים, ומטרתן לבאר את יסוד הסעיף, ולתת רקע להבנת דברי השו"ע ומשנ"ב היטב

סיכום השו"ת: תימצות מוסקת המשנ"ב בביאה"ל ושעה"צ דרך שאלות ותשובות.

המקור שבסוף התשובה חוזר על כל חלקי התשובה

כשיש מקף בין האותיות שבמקור כגון ס"ק א-ג הכונה למשנ"ב ס"ק א ב ג

הדברים שבסוגרים מרובעים הם מהשו"ע ומשנ"ב

ושבסוגרים עגולים זהו תוספת ביאור מהאחרונים

ההבנה בהרעת המשנ"ב מבוססת על דעת מרחן הגר"ח קניבסקי שליט"א בספרו שונה הלכות

שאלות מעשיות: לחדד את הנלמד כפי העולה מתוך השו"ע ומשנ"ב, עם שימת דגש על המציאות השכיחה בזמננו

מיועד לבני אשכנז וספרד כאחד

תוכן

4	סימון תרסדה.....
9	סימון תרסדה.....
11	סימון תרסו.....
12	סימון תרסז.....
14	סימון תרסח.....
17	סימון תרסט.....
22	סימון תרע.....
23	סימון תרעא.....
30	סימון תרעב.....
33	סימון תרעג.....

סימן תרסג

1. **תפילת שבת חוה"מ:** (א) בשבת חוה"מ, כיצד סדר תפילת העמידה בערבית שחרית ומנחה. (ב) ובמוסף [איזו תפילה מתפלל ומה מזכיר, ובמה חותם]. (ג) מה כתב הרמ"א לענין קריאת קהלת.

תשובה: (א) מתפלל של שבת, ואומר יעלה ויבא בעבודה. (ב) מתפלל מוסף של יו"ט, מזכיר של שבת, וחותרם בשל שבת ויו"ט. וכך הסדר: לאחר האל הקדוש מתחיל אתה בחרתנו, אח"כ ומפני חטאנו, את יום המנוח הזה (ומנהיגנו לומר את יום השבת הזה. ס"י תפז סק"ו) ואת יום חג הסוכות הזה, וחותרם מקדש השבת וישראל⁴ והזמנים. (ג) שנוהגין לומר קהלת בשבת חוה"מ, או בשמיני עצרת אם חל בשבת (וטעם אמירתה ודיני ברכתה, ראה לעיל ס"י תצ ס"ט וס"ט ז' י"ט). סעי' ב' ו"ק ז'.

2. **קריה"ת של שבת חוה"מ:** (א) כמה ספרים מוציאים בשבת חוה"מ, ומה קוראים בהם. (ב) היכן מפטיר בנביא. (ג) בהפטרה, האם מזכיר של יו"ט בחתימה ובאמצע הברכה.

תשובה: (א) מוציאים ב' ספרים, בראשון קוראים ראה אתה אומר אלי [שיש בו ענין סוכה (י'חג האסיף תקופת השנה)³], ובספר שני קורא המפטיר בקרבנות היום, ובחול' בקרבנות של ספיא דיומא. (ב) ביחזקאל 'והיה ביום בא גוג'. והטעם, לפי שלעתיד לבוא תהיה מלחמת גוג ומגוג בתשרי. (ג) כן, בחתימה אומר מקדש השבת וישראל והזמנים⁴, וכן מזכיר של סוכות באמצע הברכה כמו ביו"ט ראשון. ודעת הגר"א שלא לומר רק מקדש השבת, וכן באמצע לא יזכיר של סוכות⁵. סעי' ג' ו"ק ט' ו"שה"צ.

סיכום קצר לנלמד: (סימן תרסג, ס"ב ואילך). **תפילת שבת חוה"מ:** בשבת חוה"מ, בערבית שחרית ומנחה מתפלל של שבת, ואומר יעלה ויבא בעבודה. ובמוסף מתפלל מוסף של יו"ט, מזכיר של שבת, וחותרם בשל שבת ויו"ט. וכך הסדר: לאחר האל הקדוש מתחיל אתה בחרתנו, אח"כ ומפני חטאנו, את יום המנוח הזה (ומנהיגנו לומר את יום השבת הזה. ס"י תפז סק"ו) ואת יום חג הסוכות הזה, וחותרם מקדש השבת וישראל והזמנים. כתב הרמ"א שנוהגין לומר קהלת בשבת חוה"מ, או בשמיני עצרת אם חל בשבת. סעי' ב' ו"ק ז' • **קריה"ת של שבת חוה"מ:** בשבת חוה"מ מוציאים ב' ספרים, בראשון קוראים ראה אתה אומר אלי, ובספר שני קורא המפטיר בקרבנות היום, ובחול' בקרבנות של ספיא דיומא. ומפטיר בנביא ביחזקאל 'והיה ביום בא גוג'. והטעם, לפי שלעתיד לבוא תהיה מלחמת גוג ומגוג בתשרי. בהפטרה, מזכיר של יו"ט בחתימה [שאומר מקדש השבת וישראל והזמנים] וכן מזכיר של סוכות באמצע הברכה כמו ביו"ט ראשון, ודעת הגר"א שלא לומר רק מקדש השבת, וכן באמצע לא יזכיר של סוכות⁵. סעי' ג' ו"ק ט' ו"שה"צ.

סימן תרסד

3. **הושענא רבא:** (א) יום שביעי הוא הושענא רבא. מה הטעם של ריבוי תפילות ושעושים כמה הנהגות כביום כיפור. (ב) מה נוהגין לבילי הו"ר.

תשובה: (א) שנידונו בו על המים, והכל הולך אחר החיתום וגם כל חיי אדם תלויין במים. (ב) להיות נעורים, וכבר נדפס הסדר. בהו"ר מרבים קצת בנרות, כמו ביו"כ. ויש נוהגים ללבוש הקיטל, ובמדינתנו נהגו ללבוש בגדי שבת (אפי' מי שאין לובש בחוה"מ כנ"ל ס"י תקל סק"א) מלבד הש"ץ שלובש קיטל. סעי' א' ו"ק ב' ז' ט.

הוספות ועיונים

¹ ע"פ המבואר לעיל ס"י תפז ס"א וסק"ח, ובשו"ע כאן כתוב ישראל, וזה ט"ס. שונה הלכות הל' ט.

² ובני ספרד אינם נוהגים לאמר, ויש שנהגו לאמר ביום ראשון וביום אחרון של סוכות, עי' כה"ח סקי"ד.

³ וזה בנוסף למה שמוזכר בו עניין שבת וחול המועד. רש"י (מגילה לא. ד"ה מקרא).

⁴ אף שההפטרה אינה באה בשביל חול המועד אלא בשביל השבת, שהרי אם לא היה שבת לא היו אומרים ההפטרה, מ"מ כיון שענין ההפטרה הוא מענין השייך לחול המועד חותמין גם בזמנים. לבוש. אך בשבת חוה"מ פסח לא מזכירים את הפסח בברכות ההפטרה, וטעם החילוק בין פסח לסוכות ביאר המשנ"ב לעיל (ס"י תצ סק"ט) שכיון שבסוכות מספר הקרבנות בכל יום שונה משל חבירו, נחשב כל יום כמועד בפני עצמו.

⁵ וכן משמע מסתמות דברי השו"ע שלא מזכירים של יו"ט הן בחתימה והן באמצע הברכה. מאמר מרדכי סק"ג. וכן עיקר למנהג בני ספרד. שו"ת אור לציון (ח"ג כד יא).

4. **סימן צל הלבנה: א) מה כתבו הראשונים לענין צל הלבנה. ב) ומה למעשה. ומדוע.**
 תשובה: א) שיש סימן בצל הלבנה בליל הו"ר מה שיקרה לו או לקרוביו באותה שנה. ב) אין לדקדק בזה, כדי שלא ליתרע מזליה (שעי"י הפחד יביא הדבר שיהיה לו מזל רע, אף שמתחילה היה מזלו טוב), גם כי רבים אינם מבינים הענין על בוריו (איך לעשות באופן נכון, עי' דר"מ סק"ב). ויותר טוב להיות תמים ולא לחקור אחר עתידות. סעי' א.
5. **זיווג: א) האם הזיווג מותר בליל זה. ב) ובליל טבילה.**
 תשובה: א) נכון לזיהר⁶ (והטעם מפני שהוא ליל החיתום. שכנה"ג הגה"ט א'). ב) ישמש. ועי' סי' רמ סק"ז (שכל זה אינו אלא לאדם שהוא מלא ביראה ולא יחטא ח"ו) ובבה"ל שם (בשם ספר ישועות יעקב שמצדד דאם לא קיים עדיין פריה ורביה אין להחמיר בכל זה). סי"ק ת.
6. **טבילה: א) מהו מנהג הטבילה בהו"ר. ב) ומתי טוב יותר לטבול.**
 תשובה: א) המדקדקים נוהגים לטבול קודם עלות השחר, כמו בערב יו"כ. ב) מבערב, כדי ללמוד כל הלילה בקדושה. סעי' א וסי"ק ת.
7. **התפילה: א) מה המנהג לענין הוספת מזמורים. ב) האם אומרים מזמור לתודה. ג) ונשמת. ד) מה נוהגים לענין אמירת אין כמוך ושמע ישראל. ה) במוסף, איזה קדושה אומרים. ו) מה נוהגים לענין הקדיש שאחר תפילת מוסף.**
 תשובה: א) נוהגים להרבות במזמורים כמו ביו"ט, דהיינו השמים מספרים ושאר מזמורים⁷. ב) כן. ג) לא⁸. ד) לאומרים בניגון של יו"ט. ה) נעריצך, כמו ביו"ט⁹. ו) לאמרו בניגון יו"ט. אם יש מילה בהו"ר אומרים פזמון זכור ברית קודם אנא אזון כו', ויותר טוב לאומרו קודם החרוז הבט לברית. סעי' א וסי"ק ב-ד ו.
8. **אגד הלולב: מה המנהג לענין אגד הלולב בהו"ר.**
 תשובה: נוהגין להתיר בו אגד הלולב (היינו שמתירים הטבעות העליונות של הלולב [יחוק סי' רכ]. רמז לדבר דכתיב בקרא' כפת תמרים' חסר וי"ו, ופירושו ששה ימים יתא הלולב כפות ונראה ככף אחת ולא יותר וביום השביעי מתירין אותו. מרדכי סי' תשנא). סעי' א.
9. **הושענות: א) כמה פעמים מקיפים ביום הו"ר, ומדוע. ב) ומהו נוהגים בתחנונים, ומדוע.**
 תשובה: א) ז' פעמים, זכר למקדש שהיו מקיפין באותו יום את המזבח ז' פעמים (עי' סי' תרס ס"א). ב) מרבים בתחנונים על המים, לפי שבחג נידונים על המים. סעי' א וסי"ק י.
10. **מלאכה: א) מה המנהג לענין עשיית מלאכה. ב) ומה לענין החזקת כיס של מעות. ג) מה הטעם שגובין מעות אתרוג בהו"ר.**
 תשובה: א) אין רגילין לעשות מלאכה של חול בהו"ר - עד אחר יציאה מביהכ"ס. ב) יש מסירין אותו מעצמן¹⁰. ג) מפני שרוב הקהל מתאספין אז, ויש ריוח מזה לצדקה. סעי' א וסי"ק ה.

(הקדמה לסעיף ב). **מצוות ערבה:** במשנה (נה). אמרו, מצות ערבה כיצד, היו מלקטין מורביית של ערבה [מורביית היינו ענפים ארוכים ויפים, שמנכרא מצוה בעין יפה (רש"י)], ובאין זוקפין אותן בצדי המזבח, וראשיהן כפופין על גבי המזבח. והיו עושים כך כל יום מימי החג. ובגמ' (נה). נחלקו האם מצות ערבה בזקיפה בלבד בצדי המזבח או גם בנטילה דהיינו שנטילים אותה ביד כמו בלולב. והראשונים (רמב"ם ורש"י, ראה בשו"ע סק"ו, והוא ע"פ הגמ' מה): הכריעו הלכה כמאן דאמר שיש מצוה גם ליטול ולנענע את הערבה.

הוספות ועיונים

- ⁶ כ"כ המשנ"ב לענין שבועות, וציין לזה כאן. ושם כתב שהוא ע"פ קבלה. מיהו דין זה לא נזכר באריז"ל.
- ⁷ ולמנהג הספרדים, כתב בכה"ח (סק"א) שמנהג חסידי בית אל ההולכים ע"פ דברי האריז"ל שאין מוסיפין שום דבר בסדר התפילה, רק באמירת ההושענות.
- ⁸ וביאר בזה הלבוש (ס"א), שאין הנשמה מתאמצת בשמחת יום זה כמו בשאר יום טוב גמור.
- ⁹ ומנהג הספרדים לומר כתר, כשאר מוסף חוה"מ. וכן הוא נוסח ספרד, כמבואר במשנ"ב לעיל סי' קט סק"טז.
- ¹⁰ ולא יבטל נתינת ג' פרוטות של צדקה בויכר דוד בשביל חסידיו זו. בן איש חי (זאת הברכה אות ה. ומנהג זה נזכר במשנ"ב לעיל סי' נא סק"ט וסי' צב סק"ל). והגר"ח קניבסקי הורה (ארבעת המינים כהלכתם פ"ח הע' 23), שכל ההקפדה במנהג זה הוא שלא לקחת מעות באונק, משום שכן נראה כדרך מסחר.

11. **מצות ערבה:** (א) מהו מצות הערבה. (ב) מה הטעם לנטילת הערבה. (ג) האם מברכים עליה. ומדוע. (ד) מה נהגו לענין שמש ביהכנ"ס, ומדוע.
- תשובה: (א) שנטילים ערבה ביום הו"ר מלבד הערבה שבלולב. (ב) זכר למקדש, שהיו עושים כן הלכה למשה מסיני כל שבעת ימים (וע"י עוד ס"ק יא). (ג) לא, שהוא רק מנהג ולא שייך לומר וציונו. (ד) שהוא מביא ערבה למכור, כמו שהיה המנהג בזמן שביהמ"ק קיים שהיו שלוחי ב"ד מביאין להם. סעי' ב' וס"ק יג.
- (הקדמה לסעי' א). **מניין בדי הערבה:** בגמ' (מד) נחלקו רב נחמן ורב ששת במנין הבדים, לרב נחמן צריך שלושה בדי עלין לחין, ולרב ששת אפ"י עלה אחד בכד אחד. רוב הראשונים פסקו כרב ששת, וכן פסק השו"ע. ויש מן הראשונים (שבלי הלקט בשם ר"ח) שהכריעו הלכה כרב נחמן, לכן כתב המשנ"ב שטוב לכתחילה שיהיו ג' בדין.
12. **במה מקיפין:** (א) לדעת השו"ע, כמה מקיפין ביום הו"ר. (ב) מה טעם הדעות בהנ"ל. (ג) אם אין לולב בעיה, כיצד ינהגו.
- תשובה: (א) השו"ע הביא יש מי שאומר שמקיפין בלולב (פי' ד' מינים) ולא בערבה (היינו לבד מהערבה שבד' מינים), אך כתב שלא נהגו כן אלא מקיפין גם בערבה. מיהו למעשה ראה ברמ"א להלן סעי' ז (ובתשו' 16). (ב) שבגמרא נחלקו במה היו מקיפין המזבח (כל שבעת ימים) אם בלולב או בערבה, ולסוברים שמקיפין בלולב ס"ל הלכה כמ"ד מקיפין בלולב, וטעם מנהג העולם להקיף גם בערבה לחוש לב' הדעות, דהא לכו"ע אין פוסל אם מוסיף ערבה או לולב. (ג) בהו"ר יקיפו בערבה¹⁴ (אבל כשיש בעיר לולב, אף שלו אין לא יקיף בערבה, דמחזי כיוהרא. ש"ח ס"י תרס ס"ה). סעי' ג' וס"ק טו.
13. **פסולי ערבה:** (א) אלו דברים פוסלים בערבה זו. (ב) כמוש, האם כשר. ומה למעשה. (ג) מהו שיעור ארכה. (ד) כמה בדין צריך, וכמה עלים ישרו ממנה ותהא כשרה. (ה) בהנ"ל ד', ומה למעשה [לענין הבדין והעלין].
- תשובה: (א) גזול ויבש וכל הפוסל בערבה שבלולב (לבד ממספר הבדים והעלים כדלקמן). (ב) כשר, ומ"מ לכתחילה יותר טוב שיהיו לחין, כמו שהיה במקדש משום הידור מצוה. (ג) ג' טפחים, כשיעור ערבה שבלולב. (ד) אפ"י עלה אחד בכד אחד כשר¹². (ה) מכוער הדבר להיות עלה אחד בכד אחד, על כן נהגו לעשות ההושענות יפים וטוב לכתחילה שיהיו עכ"פ ג' בדין, ובשם האר"י כתבו ה' בדין. סעי' ד' וס"ק טז-יח.
- (הקדמה): **חבטת הערבה:** אמרו בגמרא (מד), אמר אייבו, הייתי עומד לפני רבי אלעזר בר צדוק, והביא אדם אחד ערבה לפניו ביום השביעי של החג, שקיל [-נטלה], חבט חבטי, ולא בירך. ופירוש 'חבטי', פירש"י נענעו, דהיינו שנענע את הערבה. אולם הרמב"ם (לולב ז' כב) פירש 'חבטי' מלשון חבטה, דהיינו שיש לחבט את הערבה על גבי קרקע או כלי. וכן פסק השו"ע. והרמ"א כתב שהמנהג לנענע את הערבה [כרש"י] ואחר כך לחבט אותה [כהרמב"ם].
14. **חבטת הערבה:** (א) כיצד מצות חבטת הערבה. (ב) מה כתבו בשם האר"י¹⁵. (ג) וכיצד טוב לנהוג. (ד) בדי הערבה, האם יהיו קשורים.
- תשובה: (א) חובט בה על הקרקע או על הכלי פעמיים או שלש (כ"כ בשו"ע). וי"א שצריך לנענע בה (וזהו פירוש 'חבטי', עי' לעיל בהקדמה), וכתב הרמ"א שנהגו לעשות שתייהן, מנענעין בה ואח"כ חובטין אותה [היינו שמנענע בעת שאומרים ההושענות, ואח"כ חובט בה על הקרקע (רמ"א להלן ס"ז)]. (ב) שיחבט דוקא על קרקע, ה' פעמים. (ג) לחבט ה' חבטות על קרקע¹³, ה' פעמים, ואח"כ על הכלים¹⁴ להסיר העלין (שכן היה המנהג שחבטו בערבה עד שהסירו העלים), וא"צ להסיר כל העלין. (ד) י"א שיש לנוטלם בלתי קשורים, אבל הרמ"ז כתב שצריך לקשרם, וכן מנהגו. סעי' ד' וס"ק יז יט.

הוספות ועיונים

¹¹ ולפי דעת האר"י¹² גם מי שאין לו לולב לא יקיף בערבה. כה"ח ס"ק לב.

¹² ולפי דעת האר"י¹³ צריך שתהיה ערבה כשרה, ומשמע דאף בנשרו רוב עליה יש ליהזר. כה"ח ס"ק לג לד.

¹³ טעם הדבר מבואר בתשובות הגאונים (שערי תשובה סי' שמ) משום שערבה דומה לשפתיים והיא באה לכפר עליהם, ומכאן והלאה [-לאחר שכבר נתכפרן] יתן בעפר פיהו אולי יש תקוה, על כן חובטים בקרקע לרמז כן לאדם [שמהיום והלאה יעשה כן]. ובשיירי כנסת הגדולה (הגה"ט אות טז) כתב שחובטין על הארץ כדי לבער את הדינים שלא ימצאו ולוהורידם עד העפר. ולפי"ז כתב בכף החיים (ס"ק לו) שיש לחבט על עפר קרקע עולם שאינה מרוצפת בשום דבר החוצץ.

¹⁴ ולפי דעת האר"י¹⁴ אין מקום לחבטה על הכלים ולא להסרת העלים, אלא צריכה להיות הערבה כשרה בכל חמשת החבטות. כה"ח ס"ק לו. וצריך לחבט דוקא בקרקע עולם ממש על העפר ולא על קרקע מרוצפת לא באבנים ולא בקרשים ולא יהא בה שום דבר החוצץ. שם ס"ק לו.

15. **היכר לערבה:** (א) האם יכול לאגוד דבר אחר עם הערבה. (ב) ואם הדבר האחר אינו אגוד עמה. והאם יש לחוש לחציצה. (ג) האם אפשר לצאת בערבה שבלולב [באותה הגבהה שעושה ללולב]. (ד) ואם מגביה פעם נוספת לשם ערבה. (ה) אם התיר אגד הלולב לאחר הנטילה ונטל הערבה בפ"ע, האם יוצא בה.

תשובה: (א) לא, שאינה ניטלת אלא בפני עצמה. (ב) אין קפידא, ואין לחוש לחציצה (ועי' ש"ח טו דעת הבכ"ו). (ג) לא (שלא ניכר שהוא למצות ערבה). (ד) גם לא יוצא, וי"א שיוצא (ונחלקו אם מה שנטל פעם שניה בפרט בשביל מצות ערבה הוי היכר). (ה) כן¹⁵. סעי' ה' ו' ס"ק כ' כ'א.

16. **ערבה עם לולב:** (א) האם יכול ליטול הערבה יחד עם הלולב (פי' הד' מינים) בעת הברכה על הלולב. (ב) לאחר שנענע הלולב, האם יכול ליטול הערבה עם הלולב. (ג) מה כתב הרמ"א למי שנוהג ליטול הערבה בעת ההקפות. (ד) למעשה מה נוהגין בכל הנ"ל.

תשובה: (א) בשו"ע כתב שיכול שאין שייך בזה כל תוסיף אך כיון שיש מי שחולק אין הפסד לחוש לדבריו. והרמ"א כתב שהמנהג הפשוט ליטול הערבה עם הלולב בעת הנענוע [וטעמם כדי לצאת דעת הסוברים מקיפים בערבה], אך יותר טוב שלא לעשות כן. והאריז"ל הזהיר מאד שלא ליטול הערבה עם הלולב. (ב) לשו"ע כן [ואין בזה כל תוסיף, והטעם - שכבר יצא ואינו מכין לקיים המצוה], מיהו אח"כ צריך ליטלה בפ"ע [להיכר]. ולרמ"א המנהג הפשוט ליטלה עם הלולב וכנ"ל אך יותר טוב שלא ליטול הערבה עם הלולב כלל [והטעם כדי לקיים בשלמות מצות הערבה]. והאריז"ל הזהיר מאד שלא לחבר הלולב עם הערבה כלל¹⁶. (ג) שיותר טוב שלא יאחז הלולב עד שעת חבטת הערבה, אלא לאחר שהקיף יסיר הלולב מידו ויאחז הערבה לבד כשאומרים תחנונים על המים. (ד) שלא ליטול הערבה עם הלולב ומקיפין רק בלולב ואח"כ נוטלים הערבה. סעי' ז' ו' ס"ק כ' כ' כה-כז. עוד מסעי' זה [סיום דברי הרמ"א] הובאו לעיל תשו' 14 אות א'.

17. **ד' מינים אחר סוכות:** (א) ד' מינים, האם מותר לזרוקן (אחר מצוותן). (ב) ולזרוקן לאשפה. (ג) ולפסוע עליהם. (ד) ערבה של הושענא, מה דינה בכל הנ"ל. (ה) מה נהוג לעשות בהושענות לאחר קיום מצותן.

תשובה: (א) כן. (ב) אסור¹⁷ (דעת הרמ"א ס"י כ' א"א, ולדעת השו"ע שם מותר¹⁸). (ג) י"א שאסור. (ד) ככל הנ"ל. (ה) להצניען לאפיית מצות¹⁹, כדי לעשות בה מצוה (דהואיל ואתעביד ביה מצוה חדא נעביד ביה מצוה אחרתי, כדאמרו בגמ' ברכות לט: לענין פת עירוב). סעי' ח' ו' ס"ק כ' כ' ושה"צ.

18. **שימוש חול בערבה:** (א) האם מותר ליהנות מהערבה לאחר נטילתה, בו ביום. (ב) והאם מועיל להתנות קודם עשיית המצוה שאינו בודל עצמו מליהנות ממנה.

תשובה: (א) י"א שלא, דלכולי יומא אתקצאי. (ב) כן, ואז יכול אחר קיום המצוה לצלות בו בשר ופירות ולכלותו. מיהו בערבה והדס שבלולב שהפרישן ביום א' של החג צריך להתנות כדן תנאי שנתבאר בס' תרמט ס"ה. סעי' ט' ו' ס"ק ל' ובה"ל ד"ה אם.

(הקדמה לסעיף י'). **הקרנה ערבה משההגוי:** קימ"ל (גמ' ל:) דרקע אינה נגזלת, דהיינו היכן שנמצאת עומדת היא ברשות הבעלים ואין חל בה קנין לנגזל ע"י יאוש הבעלים. ועוד אמרו בגמרא (שב) דסתם גוים גוזלי קרקעות הם. ועל פי זה הביא הבית יוסף (בשם מצאתי כתוב) שהקונה ערבה מגוי, לא יקצוץ בעצמו את הערבה מהשדה, כיון שעדיין לא חל בה יאוש הבעלים אלא רק לאחר התלישה, ונמצא שבעבירה הגיעה לידו [והוי מצוה הבאה בעבירה]. אלא יניח לגוי לקצוץ את הערבה, וכשהיא בגדר תלוש חל בה יאוש הבעלים, ולאחר מכן כשמעבירה הגוי לישראל הוי שינוי רשות, ונמצאת שהגיעה לישראל כשכבר אינה בכלל גזולה.

הוספות ועיונים

¹⁵ אולם לפי דברי האריז"ל צריך דוקא ערבה אחרת, משום דערבה שבלולב היא בבחי' חסדים וערבה של חבטה היא בבחי' גבורות, ואין יהפכם. כה"ח ס"ק מב.

¹⁶ וכן המנהג אצל הספרדים, ודלא כדכתב בשו"ע, עי' כה"ח ס"ק לב.

¹⁷ ודוקא כשזורקין בידים לאשפה, אך אם מתוך של גנוז נזרקו ממילא, אין לחוש לזה. משנ"ב ס"י כ' א סק"ז.

¹⁸ וזהו מדינא, אך יש לזהר בזה, כפי שביאר הברכ"י (שם סק"א) בדעת השו"ע, והובא בכה"ח (שם סק"ב).

¹⁹ ובלבוש כתב שיש נוהגין לשרוף בה את החמץ בפסח, והובא במ"ב לעיל ס"י תמה סק"ז. ואם אין לו מקום לשומרן כראוי, כתב הכף החיים (ס"ק ט) שישרפן כדי שלא יבוא לזלזל בהן.

19. **הקונה מגוי: (א) הקונה ערבה מגוי, מה עליו לזהר. ומדוע. (ב) ואם ישראל קוצץ ונותן לחבירו ישראל. (ג) כל הנ"ל, מה"ד בזמן הזה.**
 תשובה: (א) יש אומרים שיש לזהר שלא יקוץ בעצמו הערבה משדה הגוי, דסתם גוים קרקעותיהם גזולים [ואפי' נותן רשות לא מהני]. ונמצא כשקוצץ ישראל הוא הגוזל (והוי מצוה הבאה בעבירה), אלא יקוצץ הגוי ויתן לישראל (ושוב אין זה מצוה הבאה בעבירה כיון שבאה לידו בהיתר). (ב) שרי [דמשנעשה תלוש חל היאוש, ומשבא ליד השני הוי שינוי רשות]. (ג) הט"ז כתב שבזמן הזה לא אומרים שסתם גוים גוזלי קרקעות הם. ועי' הדין בכל זה לעיל ס' תרלז ס"ג ובס' תרמט ס"א. סעי' י"ס"ק לב ושה"צ.
- (א) **שאלה למעשה:** נערים המוכרים ערבות להושענא רבא, ויש לחוש שמא קטפום מעץ השייך לאיזה בעלים והרי הערבות גזולים, האם ניתן לקנות מהם [ומ"מ אם אכן גזולים הם כבר נתייאשו הבעלים]. (עי' ס"י י"ס"ק לב ושה"צ).
20. **קצצו ערבה בשבת: (א) אם חל הו"ר ביום ראשון, וקצצו גוים הערבה בשבת, האם כשרה. (ב) ואם ישראל ציוה את הגוי לקוץ [שעבר על איסור דרבנן של אמירה לגוי]. (ג) ובאופן שיש פרהסיא בדבר. (ד) בהנ"ל ג', ואם לא ציוה את הגוי לקצוץ בשבת.**
 תשובה: (א) כן. (ב) גם כשרה [דאחר כלות העבירה אין משום מצוה הבאה בעבירה]. ויש מפקפקים בזה אם יש לו אחרת [ורק כשלא ציוהו בשבת אלא אמר לו בער"ש שתהא מזומנת לו למוצ"ש מתירים]. (ג) לכו"ע יש להחמיר אם יש לו ערבה אחרת. (ד) גם כנ"ל ג'. סעי' י"א י"ס"ק לג לד.
- סיכום קצר לנלמד:** (סימן תרסד). **הושענא רבא:** יום שביעי הוא הושענא רבא. ומרבים בו בתפילות, וכן נוהגים בו כמה דברים כמו ביו"כ, לפי שנידונין בו על המים, והכל הולך אחר החיתום וגם כל חיי אדם תלוין במים. נוהגין להיות נעורים לביל הו"ר, וכבר נדפס הסדר. בהו"ר מרבים קצת בנרות, כמו ביו"כ. ויש נוהגים ללבוש הקיטל, ובמדינתנו נהגו ללבוש בגדי שבת (אפי' מי שאין לובש בחוה"מ) מלבד הש"ץ שלובש קיטל. סעי' א וס"ק ב ז ט. • **סימן צל הלבנה:** כתבו הראשונים שיש סימן בצל הלבנה לביל הו"ר מה שיקרה לו או לקרוביו באותה שנה, אך אין לדקדק בזה כדי דלא ליתרע מזליה, גם כי רבים אינם מבינים הענין על בוריו (איך לעשות באופן נכון), ויותר טוב להיות תמים ולא לחקור אחר עתידות. סעי' א. • **זיווג:** נכון לזהר⁶ מזיווג לביל זה, ובליל טבילה ישמש. ועי' ס' רמ סק"ז (שכל זה אינו אלא לאדם שהוא מלא ביראה ולא יחסא ח"ו) ובה"ל שם (בשם ספר ישועות יעקב שמצד דאם לא קיים עדיין פריה ורביה אין להחמיר בכל זה). ס"ק ה. • **טבילה:** המדקדקים נוהגים לטבול קודם עלות השחר, כמו בערב יו"כ. וטוב יותר לטבול מבערב, כדי ללמוד כל הלילה בקדושה. סעי' א וס"ק ת. • **התפילה:** נוהגים להרבות במזמורים כמו ביו"ט, דהיינו השמים מספרים ושאר מזמורים⁷. ואומרים מזמור לתודה, ונשמת לא אומרים. ואומרים אין כמוך ושמע ישראל בניגון של יו"ט. במוסף אומרים נעריצך, כמו ביו"ט⁸. הקדיש שאחר תפילת מוסף אומרים בניגון יו"ט. אם יש מילה בהו"ר אומרים פזמון זכור ברית קודם אנא אזון כו', ויותר טוב לאומרו קודם החרוז הבט לברית. סעי' א וס"ק ב ד נ. • **אגד הלולב:** נוהגין להתיר בו אגד הלולב (היינו שמתירים הטבעות העליונות של הלולב. רוקח ס' רכ). סעי' א. • **הושענות:** ביום הו"ר מקיפים ז' פעמים, זכר למקדש שהיו מקיפין באותו יום את המזבח ז' פעמים, ומרבים תחנונים על המים, לפי שבחג נידונים על המים. סעי' א וס"ק י. • **מלאכה:** אין רגילין לעשות מלאכה של חול בהו"ר - עד אחר יציאה מביהכ"ס. ויש מסירין הכיס של מעות מעצמן. הטעם שגובין מעות אתרוג בהו"ר, מפני שרוב הקהל מתאספין אז, ויש ריוח מזה לצדקה. סעי' א וס"ק ה. • **מצות ערבה:** ביום הו"ר נוטלים ערבה מלבד הערבה שבלולב, והוא זכר למקדש שהיו עושים כן הלכה למשה מסיני כל שבעת ימים. ואין מברכים עליה, שהוא רק מנהג ולא שייך לומר וציונו. נהגו ששמש ביהכ"ס מביא ערבה למכור, כמו שהיה המנהג בזמן שביהמ"ק קיים שהיו שלוחי ב"ד מביאין להם. סעי' ב וס"ק יג. • **במה מקיפין:** השו"ע הביא יש מי שאומר שמקיפין בלולב (פי' ד' מינים) ולא בערבה (היינו לבד מהערבה שבד' מינים), אך כתב שלא נהגו כן אלא מקיפין גם בערבה (מיהו למעשה ראה ברמ"א להלן סעי' ז). אם אין לולב בעיר, בהו"ר יקיפו בערבה⁹. סעי' ג וס"ק טו. • **פסולי ערבה:** כל הפוסל בערבה שבלולב פוסל בערבה זו, ולכן יש לזהר שלא יהא גזול ולא יבש. ואם הוא כמוש כשר, ומ"מ לכתחילה יותר טוב שיהיו לחין, כמו שהיה במקדש משום הידור מצוה. ושיעור ארכה ג' טפחים, כשיעור ערבה שבלולב. אלא שערבה זו כשרה אפי' עלה אחד בבד אחד, אך מכוער הוא להיות עלה אחד בבד אחד, על כן נהגו לעשות הושענות יפים. וטוב לכתחילה שיהיו עכ"פ ג' בדין, ובשם האר"י כתבו ה' בדין. סעי' ד וס"ק טז-יח. • **חבטת הערבה:** מצות החבטה היא שחובט הערבה על הקרקע או על הכלי פעמיים או שלש (כ"כ בשו"ע), וי"א שצריך לנענע בה (וזהו פירוש 'חבטו'), וכתב הרמ"א שנהגו לעשות שתיהן, מנענעין בה ואח"כ חובטין אותה [היינו שמנענע בעת שאומרים הושענות, ואח"כ חובט בה על הקרקע (רמ"א ס"ז)]. ובשם האריז"ל כתבו שיחבוט דוקא על קרקע, ה' פעמים. וטוב לחבוט תחילה ה' חבטות על קרקע ה' פעמים, ואח"כ על הכלים¹⁰ להסיר העלין, וא"צ

להסיר כל העלין. בדי הערבה, י"א שיש לנוטלם בלתי קשורים, אבל הרמ"ז כתב שצריך לקשרם, וכן מנהגנו. סעי' ד וס"ק יז יט. • **היכר לערבה:** לא יאגוד דבר אחר עם הערבה, שאינה ניטלת אלא בפני עצמה. ואם הדבר האחר אינו אגוד עמה אין קפידא, ואין לחוש בזה לחציצה. אין לצאת בערבה שבלולב [באותה הגבהה שעושה ללולב], ואם מגביה פעם נוספת לשם ערבה גם לא יוצא, וי"א שיוצא. אם התיר אגד הלולב לאחר הנטילה ונטל הערבה בפ"ע, יוצא⁴⁵. סעי' ה וס"ק כ כא. • **ערבה עם לולב:** בשו"ע כתב שיכול ליטול הערבה יחד עם הלולב, שאין שייך בזה בל תוסיף, אך כיון שיש מי שחולק אין הפסד לחוש לדבריו; ולאחר שנענע הלולב יכול לאגוד הערבה עם הלולב ואין בזה משום בל תוסיף לכ"ו,ע, מיהו אח"כ צריך ליטלה בפ"ע [להיכר]. והרמ"א כתב שהמנהג הפשוט ליטול הערבה עם הלולב בעת הנענוע [וטעמם כדי לצאת דעת הסוברים מקיפים בערבה], אך יותר טוב שלא ליטול הערבה עם הלולב כלל [והטעם כדי לקיים בשלמות מצות הערבה]. והאריז"ל הזהיר מאד שלא ליטול הערבה עם הלולב⁴⁶. וכתב הרמ"א למי שנוהג ליטול הערבה בעת ההקפות שיותר טוב שלא יאחוז הלולב עד שעת חבטת הערבה, אלא לאחר שהקיף יסיר הלולב מידו ויאחז הערבה בלד ששואמרים תחנונים על המים. ולמעשה נוהגין שלא ליטול הערבה עם הלולב אלא מקיפין בלולב בלבד ואח"כ נוטלים הערבה. סעי' ז וס"ק כב כה-כו. ד' מינים אחר סוכות: ד' מינים, מותר לזורקן [לאחר מצותן]. ולזורקן לאשפה אסור [כדעת הרמ"א בס"א כא ס"א, ולדעת השו"ע שם מותר⁴⁸]. ולפסוע עליהם י"א שאסור. וכן הדין בכל זה לענין ערבה של הושענא. ונהגו להצניע ההושענות לאחר קיום מצותן לאפיית מצות, כדי לעשות בה מצוה אחרת. סעי' ח וס"ק כח ושה"צ. • **שימוש חול בערבה:** י"א שאין ליהנות מהערבה לאחר נטילתה בו ביום, דלכולי יומא אתקצאי בו ביום. ומועיל להתנות קודם עשיית המצוה שאינו בודל עצמו מליהנות ממנה, ואז יכול אחר קיום המצוה לצלות בו בשר ופירות ולכלותו. מיהו בערבה והדס שבלולב שהפרישן ביום ראשון של החג צריך להתנות כד"ן תנאי שנתבאר בס"ה תרמט ס"ה. סעי' ט וס"ק לב ובה"ל ד"ה אם. • **הקונה מגו:** הקונה ערבה מגו, יש אומרים שיזהר שלא יקוץ בעצמו הערבה משדה הגוי, דסתם גוים קרקעותיהם גזולים [ואפי' נותן רשות לא מהני]. ונמצא כשקוצץ הישראל הוא הגוזל (והוי מצוה הבאה בעבירה), אלא יקוצץ הגוי ויתן לישראל (ושוב אין זה מצוה הבאה בעבירה כיון שבאה לידו בהיתר). ואם הישראל קוצץ ונותן לחבירו ישראל שרי [דמשנעשה תלוש חל היאוש, ומשבא ליד השני הוי שינוי רשות]. ובזמן הזה, כתב הט"ז שלא אומרים סתם גוים גזולי קרקעות הם. וע"י הדין בכל זה לעיל סי' תרלז ס"ג ובס"ה תרמט ס"א. סעי' י וס"ק לב ושה"צ. • **קצצו ערבה בשבת:** אם חל הו"ר ביום ראשון, וקצצו גוים הערבה בשבת, כשרה. ואפי' הישראל ציוה את הגוי לקוץ [שעבר על איסור דרבנן של אמירה לגוי], כשרה, [דאחר כלות העבירה אין משום מצוה הבאה בעבירה], ויש מפקפקים בזה אם יש לו אחרת [ורק כשלא ציוהו בשבת אלא אמר לו בער"ש שתהא מזומנת לו למוצ"ש מתירים]. ובאופן שיש פרהסיא בדבר לכ"ו ע"י להחמיר אם יש לו ערבה אחרת, ואפי' כשלא ציוה את הגוי לקוצץ בשבת. סעי' יא וס"ק לג לד.

סימן תרסה

(הקדמה לסעי' א). **באור סברות החולקים שהוכחו בשו"ע אם שייך הכנה באתרוג משבת ליום טוב:** הנה קיימ"ל שאין יום טוב מכין לשבת ולא שבת מכין ליו"ט (ביצה ב.). דהיינו שבת ויו"ט הסמוכים זה לזה, ביצה שנולדה בזה אסורה בזה (שו"ע סי' תקיג ס"ה), שעל ידי לידה זו נעשית הביצה מוכנת לאכילה, ואם נתירה נמצא שאחד הכין לחבירו והרי אין שבת מכין ליו"ט ולא יו"ט מכין לשבת (משנ"ב שם ס"ק טז). ועל פי זה דעת רבינו פרץ בשם גדולי אייברא (הובא ברא"ש פ"ד ס"ה, וכ"ה בתוס' ביצה ל: ד"ה עד) שכאשר חל יום שמיני של סוכות להיות בשבת, והוא בחז"ל שביום שמיני האתרוג אסור מחמת ספק יום שביעי, הרי שאף למחרת ביום ראשון שהוא יום תשיעי לסוכות [דהיינו יו"ט שני של שמחת תורה] האתרוג אסור, שהואיל ובשבת האתרוג לא היה מוכן לאכילה, אם יהיה מותר ביום טוב זה נחשב שהוכן משבת ליום טוב²⁰. אך הרא"ש (שם, וכ"ד תוס' בסוכה י: ד"ה עד) חלק על כך וכתב שאין שייך הכנה ככהאי גונא, והיינו משום שאתמול בשבת כשהיה האתרוג אסור באכילה לא היה חסר מעשה כדי להכינו לאכילה אלא היה חסר רק שיעבור עליו יום, וזה אינו נחשב כחסר הכנה ולפיכך מותר לאכלו ביום טוב שלמחרת.

(הקדמה לכה"ל ד"ה אתרוג). **מוקצה מחמת יום שעבר:** הנה יש כלל מיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא, דהיינו דבר שהיה מוקצה בין השמשות של תחילת שבת או יו"ט, אע"פ שאלחר בין השמשות סרה סיבת המוקצה, אעפ"כ

הוספות ועיונים

²⁰ וכתב הב"ח, נראה בעיני דלאו הכנה ממש קאמר, אלא כעין הכנה, מאחר דבשבת היה אסור, אם היה מותר ביום ראשון הוי כעין נולד, כיון שעכשיו נעשה ראוי. וכן איתא בארוחות חיים ובהגהות ר"פ על הסמ"ק ובהגהות לסמ"ק מצוריך ובכל בו: אע"ג דלא דמי ממש [לביצה שנולדה בשבת, שאסורה ביו"ט], מ"מ דומין קצת זה לזה.

נשאר הוא מוקצה לכל היום, שמתוך שהוקצה לביה"ש הוקצה לכל היום. והנה אמרו בגמ' (מז:): שאתרוג מותר ביום השמיני. והקשו הראשונים מהכלל הנ"ל, הרי ביום שביעי האתרוג מוקצה (לדעת רי"ח שהל' כמותו) וכמו כן בבין השמשות של מוצאי היום האתרוג עדיין מוקצה מחמת ספק יום שביעי, נמצא שבבין השמשות של תחילת יום שמיני האתרוג מוקצה, אם כן למה לא אומרים שיוקצה האתרוג לכל היום מחמת שהיה מוקצה בבין השמשות. ותירצו התוספות (י: ד"ה ער) והרא"ש (פ"ד ס"ה) שאין אומרים מוקצה מחמת יום שעבר, שרק באופן שבין השמשות היה החפץ מוקצה מחמת סיבה עצמית, כגון שהיה מונח על חפץ של היתר חפץ של מוקצה ונעשה חפץ ההיתר 'בסיס לדבר האסור', בזה הוא שאף שלאחר בין השמשות סרה סיבת ההקצאה, כגון שהוסר המוקצה מעל חפץ ההיתר, מכל מקום נשאר החפץ מוקצה לכל השבת, כי אמרינן מיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא. מה שאין כן באופן שאין האיסור עצמי אלא מחמת ספק יום שעבר, אין אומרים בזה מיגו דאתקצאי לביה"ש אתקצאי לכולי יומא^{21, 22}.

21. **אכילת האתרוג לאחר מצוות:** א) אתרוג בשביעי לאחר שנעשית בו מצותו, האם מותר באכילה. ב) ואם נפסל לאחר שעשה בו מצותו. ג) אם הפרישו ליום א', מתי אסור. ד) הפריש שבעה אתרוגים לשבעה ימים, אימתי מותרים. ה) ובביה"ש של מוצאי אותו יום. ו) ביום א' לפני שהגביהו לצאת בו, האם כבר הוקצה למצותו.

תשובה: א) לא, שהרי הוקצה לכל ז' כנ"ל ס' תרנ"ג (ועי' שדוקא באכילה אסור אבל בהרחה מותר, וי"א שיש לימנע מלהריח בו כל שבעה). ב) גם אסור כל שבעה. ג) באותו יום בלבד, עד הלילה, אבל ביומו אסור שהוקצה לכל היום. ד) כל א' יוצא בו ואוכלו למחר או בלילה. ה) יש להסתפק אם מותר²³. ו) לא (דלא כט"ז). סעי' א ב וס"ק א-ג ז ובה"ל ד"ה שהרי.

22. **אכילתו בשמיני:** א) בשמיני עצרת, האם מותר לאכול האתרוג [בארץ ישראל]. ב) אמאי לא אומרים בהנ"ל מיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא.

תשובה: א) כן. ב) שלא נאסר אז אלא משום ספק יום שעבר וזוהי לא אומרים שהוקצה לכל היום (ונתבאר בהרחבה לעיל בהקדמה, וראה שם בהערה 21 טעם הדבר). סעי' א ובה"ל ד"ה אתרוג.

23. **אכילתו בחו"ל:** א) בחו"ל שעושים בו יו"ט, מה דין האתרוג ביום השמיני. ב) ואם נפסל אז. ג) מה דין האתרוג בתשעין. ד) ואם חל תשעין באחד בשבת.

תשובה: א) אסור, מפני שהוא ספק שביעי. ב) גם אסור (ועי' ס"ק ד שדעת הט"ז להתייר). ג) מותר. ד) יש אוסרים [דס"ל הוי הכנה משום שהיה אסור ביומו ואע"פ שלא נעשה בו מעשה], ולעת הצורך יש להקל שרוב הפוסקים מתירים. סעי' א וס"ק ד ז.

ב) **שאלה למעשה:** אל בית ההוראה בשכונת 'אזור תקוה' התקשרו באחד מימי חג סוכות, ושאלתם בפייהם שהנה האתרוג של בעל הבית נפסל וקנה אתרוג חדש, והם רוצים להכין ריבת אתרוגים מהאתרוג הישן שנפסל, ע"מ לאכלו בחג. האם מותר. (עי' ס"א וס"ק א ב ד).

סיכום קצר לנלמד: (סימן תרסה). **אכילת האתרוג לאחר מצוות:** אתרוג בשביעי לאחר שנעשית בו מצותו, אסור באכילה, שהרי הוקצה לכל ז' כנ"ל ס' תרנ"ג (ועי' שדוקא באכילה אסור אבל בהרחה מותר, וי"א שיש לימנע מלהריח בו כל

הוספות ועיונים

²¹ ובטעם הדבר ביאר המחצית השקל (ס"א), כי מה שאומרים מגו דאתקצאי לביה"ש אתקצאי לכולא יומא, הוא כי ביה"ש תחלת היום הוא, אבל כאשר סיבת ההקצאה בביה"ש אינה אלא מחמת ספק יום שעבר, ואם היינו יודעים שכבר לילה הוא לא היה אסור אז, א"כ בתחלת היום השמיני לא הוקצה, ואיסור ביה"ש לא היה אלא משום שמה עדיין שביעי הוא. וכדבריו איתא גם בספר המכתם (ביצה ד).

²² ויש ראשונים החולקים וסוברים שאומרים מיגו דאתקצאי אף במוקצה מחמת יום שעבר, והטעם שכאן לא אומרים מיגו דאתקצאי וכו' ביארו הר"ן והמאירי שארבעת המינים גם בביה"ש עצמו לא הוקצו, שהרי ביה"ש אינו ראוי למצות אתרוג, שאפילו לא נטל כל היום אינו נטלו ביה"ש (ועי' משנ"ב ס' תרנב ס"ק ב דמכל מקום ראוי ליטלו בלא ברכה), שכיון שלובב בשאר ימים דרבנן [בזמן הזה], וביה"ש ספק יום הוא, ספיקא דרבנן לקולא ואין בו מצות נטילת לולב. והבאה"ל כאן הביא רק התירוק הקודם של התוספות והרא"ש.

²³ ונראה לכא' שזה תלוי במחלוקת הרא"ש והר"ן שהובא בב"י. ומיהו כל זה בבין השמשות של שאר ימים אבל בבין השמשות של יום ראשון גם לדעת הר"ן יש להחמיר עיין בב"י.

שבעה). ואפי' כשנפסל לאחר שעשה בו מצותו אסור כל שבעה. ואם הפרישו ליום אחד, אסור באותו יום בלבד, עד הלילה, אבל ביומו אסור שהוקצה לכל היום. הפריש שבעה אתרוגים לשבעה ימים, כל אחד יוצא בו ואוכלו למחר או בלילה, ובביה"ש של מוצאי אותו יום יש להסתפק אם מותר. ביום ראשון לפני שהגביהו לצאת בו, עדיין לא הוקצה למצותו (דלא כט"ז). סעי' א ב וס"ק א-ג ז ובה"ל ד"ה שהרי. • **אכילת האתרוג בשמיני:** בשמיני עצרת מותר לאכול האתרוג [בארץ ישראל], ואין אומרים מיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא, שלא נאסר אז אלא משום ספק יום שעבר ובזה לא אומרים שהוקצה לכל היום. סעי' א ובה"ל ד"ה אתרוג. • **אכילת האתרוג בחו"ל:** בחו"ל שעושים בו יו"ט, האתרוג ביום השמיני אסור, מפני שהוא ספק שביעי, ואפי' נפסל אז אסור (ועי' ס"ק ד שדעת הט"ז להתייר בה). אתרוג בתשיעי מותר. ואם חל תשיעי באחד בשבת יש אוסרים [דס"ל הוי הכנה משום שהיה אסור ביומו ואע"פ שלא נעשה בו מעשה], ולעת הצורך יש להקל שרוב הפוסקים מתירים. סעי' א וס"ק ד ו.

סימן תרכו

(הקדמה). בסוגיית הגמרא מבוארים שלשה יסודות בענין מצות סוכה ביום האחרון של החג:

א. **איתא במשנה (פב):** 'סוכה וניסוך המים שבעה'. ובמשנה בהמשך (פג): 'סוכה שבעה כיצד, גמר מלאכול [ביום השביעי], לא יתיר את סוכתו. ופרש"י משום שעדיין הוא צריך לישן או ללמוד בה, וכמו כן יתכן שתזדמן לו איזו סעודה ויוצרך לאוכלה בסוכה.

ב. עוד אמרו במשנה: אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה, מפני כבוד יום טוב האחרון של חג. ופרש"י כששמוריד כלים מן הסוכה לביתו מראה שמכין עצמו לקראת שמיני עצרת.

ג. מי שאין לו מקום לאכול את סעודת שמיני עצרת, ורוצה להישאר בסוכה יום נוסף, דנו בגמרא מה יעשה כדי שלא יהא נראה כעובר על איסור 'בל תוסיף' בישיבתו בסוכה ביום השמיני. וביאר בבעל המאור (ד"ה ולא) שאף על פי שאינו עובר על 'בל תוסיף' אלא כשמכוין לצאת ידי חובת המצוה [מאחר ומוסיף על המצוה ביום השמיני לאחר שכבר נגמר זמנה], מכל מקום החמירו חכמים שיהא ניכר לכל שאין כוונתו להוסיף. ואמרו בגמרא שישיר מהסכך שיעור ד' טפחים על ד' טפחים. ובחו"ל שאותו יום הוא יו"ט ואינו יכול לפחות מהסכך משום איסור סותר, יכניס בה כלים שאסור שיהיו בסוכה, כגון כלי אכילה.

24. **בין השמשות של מוצאי סוכות: אם הוצרך לסעוד ביום השביעי בין השמשות, האם צריך לאכול בסוכה.**

תשובה: כן, וכ"ש לפני בין השמשות, שמצות סוכה כל היום. וכן בחו"ל ביום שמיני כגון שחל בשבת וצריך לאכול סעודה שלישית, צריך לאכול בסוכה (ואפי' בבין השמשות. ס"ל תרסח סק"ה). סעי' א וס"ק ז ח.

25. **מתי מותר לסתור סוכתו: (א) כשגמר לאכול ביום השביעי שחרית, האם יכול לסתור סוכתו אז. ומדוע. (ב) כיצד ינהג לענין הוצאת הכלים, ובאיזה שעה.**

תשובה: (א) לא, דהא כל היום חובתו לישן ולשנן שם ואם יזדמן לו סעודה צריך לאכול בה²⁴. (ב) מוציא את הכלים ממנה ומתקן את הבית לכבוד יו"ט אחרון, מן מנחה קטנה ולמעלה. וכן בחו"ל ביום השמיני אע"פ שגמר לאכול ואין דעתו עוד לאכול היום כלל לא יוציא הכלים ממנה אלא ממנחה קטנה ולמעלה (ועי' להלן ס"ל תרסד ברמ"א ובס"ק ו מדין הכנה). סעי' א וס"ק א ב ח ט.

26. **ישיבה בסוכה ביום השמיני: (א) אם אין לו מקום אחר וצריך לאכול ביו"ט אחרון בסוכה, כיצד ינהג, ובאיזו שעה. (ב) ומה הטעם שצריך לעשות כן. (ג) בחו"ל, אם צריך לאכול בה בתשיעי ואינו יכול לפחות בה בשמיני מפני שהוא יו"ט, כיצד ינהג [בסוכה קטנה או גדולה]. (ד) אם רוצה לאכול בסוכה אחר היום שלאחר החג, האם צריך היכר כנ"ל.**

תשובה: (א) צריך לפחות בה מקום ד' טפחים על ד' טפחים²⁵, קודם שקיעת החמה [ולא לפני כן שמא יזדמן לו עוד לאכול בה]. (ב) כדי לעשות היכר בסוכה שאינו יושב בה לשם מצוה, שלא יהא נראה כמוסיף [אבל אין זה מוסיף

הוספות ועיונים

²⁴ ומטעם זה כתב בכף החיים (סק"א) שאין לקדש בליל שמיני עצרת מבעוד יום, כיון שאז יהיה חייב לקדש ולאכול בסוכה, ואם יבקר עליה יראה הדבר כסתירה, שהרי התפלל כבר תפילת מעריב של שמיני עצרת.

²⁵ ובשעה"צ (סק"ב) הביא תירוץ הריטב"א שלדבריו ד' בג' טפחים על ג' טפחים שהרי נפסלת בכך, ורק בסוכה בעלת ד' דפנות שאינה נפסלת בג' על ג' צריך ד' על ד', וזה מהני אע"פ שעדיין אינה נפסלת, שהוא שיעור מקום חשוב ויש היכר בכך ולא עובר על כל תוס'.

ממש כיון שאין מכוין למצוה שלא דשלא בזמנו אין עובר על כל תוספי א"כ מכוין למצוה. (ג) בסוכה קטנה יניח בה נר [בסוף יום שמיני ויש מצדדים שיניחנו בתשיעי], דכיון שבשאר ימים אסור להניח בה נר כנ"ל ס' תרלט ס"א, איכא היכירא שאינו למצוה. ואם היא גדולה שמוותר להניח בה נר, מכניס בה קדרות וקערות, כדי להכיר שאינו יושב בה בתורת סוכה. (ד) לא, שאין נראה כמוסיף רק ביום הסמוך לחג.²⁶ סעי' א' וס"ק ג' ה' ו-יב.

(ג) **שאלה למעשה:** א. ביום אחרון של חג לאחר שגמרנו לטעוד ולישן בסוכה, האם מותר לסתור את הדופן הרביעית. (עי' ס"א וס"ק א). ב. מי שיש לו סוכה בחצר, והיא עומדת שם משך השנה. האם כשיושב שם ואוכל משך השנה צריך לכיין שאינו לשם מצות סוכה כדי שלא יעבור על כל תוספי. (עי' רמ"א ס"א ובהע' 26).

סיכום קצר לנלמד: (סימן תרסז). בין השמשות של מוצאי סוכות: אם הוצרך לטעוד ביום השביעי בין השמשות, צריך לאכול בסוכה [וכ"ש לפני בין השמשות], שמצות סוכה כל היום. וכן בחו"ל ביום שמיני כגון שחל בשבת וצריך לאכול סעודה שלישית, צריך לאכול בסוכה [ואפי' בבין השמשות. ס' תרסח סק"ה]. סעי' א' וס"ק ז' ח. • מתי מותר לסתור סוכתו: כשגמר לאכול ביום השביעי שחרית, לא יסתור סוכתו, דהא כל היום חובתו לישן ולשנן שם ואם יזדמן לו סעודה צריך לאכול בה. ומוציא את הכלים ממנה ומתקן את הבית לכבוד יו"ט אחרון, מן מנחה קטנה ולמעלה. וכן בחו"ל ביום השמיני אע"פ שגמר לאכול ואין דעתו עוד לאכול היום כלל לא יוציא הכלים ממנה אלא ממנחה קטנה ולמעלה (ועי' להלן ס' תרסז ברמ"א ובס"ק ו' מדין הכנה). סעי' א' וס"ק א' ב' ח' ט. • ישיבה בסוכה ביום השמיני: אם אין לו מקום אחר וצריך לאכול ביו"ט אחרון בסוכה, צריך לפחות בה מקום ד' טפחים על ד' טפחים (ועי' שה"צ סק"ב שלדעת הריטב"א די בג"ט על ג"ט שנפסלת בכך, ורק בסוכה בעלת ד' דפנות שאינה נפסלת בג' על ג' צריך ד' על ד') קודם שקיעת החמה [ולא לפני כן שמה יזדמן לו עוד לאכול בה]. וטעם הדבר כדי לעשות היכר בסוכה שאינו יושב בה לשם מצוה, שלא יהא נראה כמוסיף [אבל אין זה מוסיף ממש כיון שאין מכוין למצוה שלא דשלא בזמנו אין עובר על כל תוספי א"כ מכוין למצוה]. בחו"ל, אם צריך לאכול בה בתשיעי ואינו יכול לפחות בה בשמיני מפני שהוא יו"ט, בסוכה קטנה יניח בה נר [בסוף יום שמיני ויש מצדדים שיניחנו בתשיעי], דכיון שבשאר ימים אסור להניח בה נר כנ"ל ס' תרלט ס"א, איכא היכירא שאינו למצוה. ובסוכה גדולה שמוותר להניח בה נר, מכניס בה קדרות וקערות, כדי להכיר שאינו יושב בה בתורת סוכה. אם רוצה לאכול בסוכה אחר היום שלאחר החג, אין צריך היכר, שאין נראה כמוסיף רק ביום הסמוך לחג. סעי' א' וס"ק ג' ה' ו-יב.

סימן תרסז

(הקדמה). **הקצאת הסוכה ביום השמיני:** איתא בגמרא (מז:): אמר רבי יוחנן, אתרוג שבשביעי אסור [באכילה] ובשמיני מותר, סוכה אפילו בשמיני אסורה [בהנאה, כגון ליטול ממנה עצים להסקה]. ושאלו בגמרא מה החילוק בין סוכה לאתרוג. וביארו בגמרא שסוכה שראויה ועומדת עדיין למצוה בבין השמשות של כניסת יום השמיני, שהרי אם תזדמן לו אז סעודה יצטרך לישב ולאכול בסוכה, כי מצות ישיבת סוכה היא כל היום ושמה זמן זה הוא יום שביעי, לפיכך נעשית מוקצה בבין השמשות של שמיני, ומיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא. אבל אתרוג שלאחר שיצא בו כבר אינו ראוי עוד למצותו, אינו מוקצה בבין השמשות.

ובבאור הלכה לעיל (רס"י תרסח) הביא דברי התוס' והרא"ש שביארו לענין אתרוג, דאף שמכל מקום הוא מוקצה בבין השמשות מחמת ספק שמה יום הוא והוא שביעי של חג, מכל מקום אינו נאסר משום כך בשמיני, כיון שאין אומרים 'מיגו דאיתקצאי' כשהאיסור בבין השמשות הוא רק מחמת יום שעבר. ולפי זה מקשה הרא"ש (פ"ד ס"ח) בענינו, הרי גם בסוכה כשתזדמן לו סעודה בבין השמשות יצטרך לאכול בתוכה רק מחמת ספק היום שעבר שמה הוא עדיין יום השביעי. וביאר הרא"ש דמכל מקום כיון שחייב אז לאכול בה מאיזה טעם שיהיה, וצריך לעשות בה מעשה בין השמשות לאכול בה [והרי הוא כדוחה אותה בידיים משימוש אחר (קרבן נתנאל אות ב)], ובכגון זה אומרים 'מיגו דאיתקצאי' אף כשהאיסור הוא מחמת היום שעבר.

הוספות ועיונים

²⁶ ובטעם הדבר שעובר בבל תוספי רק בסמוך לחג, ביאר בשו"ת אגרות משה (ת"א ס' יג) שאיסור בל תוספי הוא רק אם מוסיף על מצוה קיימת, אבל אם עושה דבר שאינו שייך למצוה ואומר שהוא מצוה, אינו עובר עליו בבל תוספי, כיון שאין לזה שום שייכות למצוה.

27. **קדושת סוכה ביום השמיני:** (א) עצי סוכה, האם מותרים בהנאה ביום השמיני. (ב) ואם נפלה הסוכה. (ג) מה הדין בהנ"ל א' ב' לענין נויי הסוכה. (ד) מה הדין בעצי הסוכה ונוייה בחו"ל ביום התשעה. (ה) מה הטעם בכל הנ"ל שעצי הסוכה ונוייה אסורים ביום שלאחר החג. (ו) אם חל שבת במוצאי יו"ט אחרון של חג, האם מותר להנות מסוכה ונוייה בשבת.

תשובה: (א) לא (והיינו בהנאה של לקיחה²⁷). (ב) גם אסור (ובלא נפלה בלא"ה אסור משום סתירת אהל בה"ל). (ג) אסורים כנ"ל. [ואם עיטרה בסדינין המצויירים, נהגו להכניסן לבית מפני חשש גנבים או גשמים, ועי' לעיל סי' תרלח סוס"ב]. (ד) אסורים, שהוא ספק שמיני. (ה) דכיון שאם יזדמן לו סעודה ביה"ש צריך לאכול בסוכה, ומיגו דאתקצאי לביה"ש הוקצה לכל היום. (ו) נוהגים שלא להסתפק מהם עד מוצ"ש משום הכנה, ויש מתירין. סעי' א' וס"ק א-ג ובה"ל ד"ה סוכה.

28. **הכנה:** (א) האם מותר להכין ביו"ט לצורך ליל יו"ט שני של שמחת תורה. (ב) ולהעמיד השולחנות והספסלים ולסדרם בבית לצורך הלילה. (ג) ולהביא בלבד בלא לסדרם. (ד) ולסדרם בבית כשצריך להם שם היום. (ה) ואם צריך לסדרם כדי שלא יהא נראה הבית כחורבה.

תשובה: (א) לא [כנ"ל סי' תקג]. (ב) אסור וכנ"ל. (ג) מותר (מן המנחה ולמעלה, כמבואר בשו"ע בסימן הקודם), ודוקא לסדרם דהיינו להניח הטבלא על הרגלים אסור. (ד) מותר²⁸. (ה) גם מותר. סעי' א' וס"ק ה' ו.

29. **הבאת יין:** (א) האם מותר להביא יין מיו"ט לחבירו. (ב) ובשעה"ד שלא ימצא בלילה בקל. (ג) האם ההיתר הוא גם שלא לצורך מצוה.

תשובה: (א) לא. (ב) מותר להביא יין [וכן מים] (שדוקא כשגומר איזה ענין הוי הכנה, משא"כ הבאה בלבד דאינו אלא טירחא בעלמא. ח"א קנ"ג, וראה א' מהוכחותיו לעיל הע' 28), רק שצריך להביא בעוד היום גדול דלא ניכר ההכנה דאפשר שצריך עדיין לצורך היום (שדוקא באופן שאין הדבר מוכח וניכר שעושהו לצורך מחר מותר, ואם לאו אסור אף טרחא בעלמא כהבאת יין), וגם לא יביא כדרך שנושא בחול רק ישנה (כמבואר בס"ח תקי ס"ח: לא ישא משאות גדולות כדרך שהוא עושה בחול, אלא צריך לשנות, וכו'). (ג) אפשר שכל ההיתר הנ"ל אינו אלא לצורך מצוה אבל לצורך חול י"ל דאסור. וזה הטעם שאין מציעין המיטות משבת לחול (כמבואר בגמ' שבת קיג, ועי' מ"ב סי' שב ס"ק יט). ס"ק ה'.

30. **העמדת הס"ת:** (א) האם מותר להעמיד הס"ת בפרשה שיקראו בה למחר, משבת ליו"ט - כשחל שבת בעיו"ט. (ב) ומיו"ט לשבת.

תשובה: (א) לא²⁹. וכן הדין מיו"ט לחבירו. (ב) גם לא, ועי' בחידושי הגרעק"א (שדן אם יועיל בזה עירובי תבשילין). ס"ק ה' ושה"צ.

31. **יציאה מהסוכה:** מהו המנהג בעת היציאה מהסוכה.

תשובה: יש נוהגין כשיוצאין מהסוכה (בגמר ימי הסוכות. עי' דרכי משה סי' תרסו) אומרים יה"ר שנזכה לישב בסוכה של לזיתן. (וכתב הש"ח: ראיתי בני עליה שמנסקין הסוכה בכניסתו ובריציאתו, וכן הדין מניין שבלולב, לחיבוב מצוה, ואשרי מי שעובד ה' בשמחה. סי' תעז סק"ה). סעי' א'.

(ד) **שאלה למעשה:** הבחור החשוב דוד שהגיע לשיבה ביום שמחת תורה לרקוד ולשמוח עם התורה, לאחר ההקפות נכנס לסוכה הבנויה בישיבה והביט בהנאה בתמונות גדולי הישיבה מהדור הקודם התלויים בה. לאחר מכן ניגש לרבו ושאל, שמא לא נהג כהוגן מפני שכתוב בשו"ע שביום שמיני אסור להנות מנוייה הסוכה. מה השיב לו הרב. עי' ס"א ובה"ל ד"ה סוכה, ולעיל הע' 27.

סיכום קצר לנלמד: (סימן תרסז). **שמיני עצרת:** קדושת סוכה ביום השמיני: עצי סוכה, ונוייה, אסורים בהנאה ביום השמיני (והיינו בהנאה של לקיחה, לאפוקי להישען עליהם וכד'), ואפי' אם נפלה הסוכה. [ואם עיטרה בסדינין המצויירים, נהגו

הוספות ועיונים

²⁷ אבל מותר ליהנות ממנה שלא בדרך 'ביטול קדושתה', כגון להשען עליה או להניח עליה הפצים, כמבואר במשנ"ב סי' תרלח סק"ד.

²⁸ מכאן הוכיח החיי אדם (שהובא להלן) שדוקא כשגומר איזה ענין הוי הכנה, ולכן רק לסדרם אסור מפני שזהו גמר הדבר, אבל להכניסם לבית מותר שאין זה גמר הדבר.

²⁹ וכתב הערוה"ש (ס"ב) שאם לומד מתוך הס"ת כמה פסוקים נחשב כלימוד בספר, ולא נחשב הכנה.

להכניסו לבית מפני חשש גנבים או גשמים]. וכן הדין לעניין עצי הסוכה ונוייה בחו"ל ביום התשיעי, שהוא ספק שמיני. והטעם בכל זה דכיון שאם יזדמן לו סעודה ביה"ש צריך לאכול בסוכה, ומיגו דאתקצאי לביה"ש הוקצה לכל היום. אם חל שבת במוצאי יו"ט אחרון של חג, נוהגים שלא להסתפק מהם עד מוצ"ש משום הכנה, ויש מתירין. סעי' א' וס"ק א-ג ובה"ל ד"ה סוכה. • **הכנה:** אסור להכין ביו"ט לצורך ליל יו"ט שני של שמחת תורה [כנ"ל סי' תקג]. וכן אין להעמיד השולחנות והספסלים ולסדרם בבית לצורך הלילה. אך להביאן בלבד בלא לסדרם מותר (מן המנחה ולמעלה, כנ"ל סי' קודם), שדוקא לסדרם הדינו להניח הטבלא על הרגלים אסור. ולסדרם בבית כשצריך להם שם היום מותר, וכן אם צריך לסדרם כדי שלא יהא נראה הבית כחורבה מותר. סעי' א' וס"ק ה' ג. • **הבאת יין:** אין להביא יין מיו"ט לחבירו. ובשעה"ד שלא ימצא בלילה בקל, מותר להביא יין [וכן מים] (שדוקא כשגומר איזה ענין הוי הכנה, משא"כ הבאה בלבד דאינו אלא טירחא בעלמא. ח"א קנ"ג ו'), רק שצריך להביא בעוד היום גדול דלא ניכר ההכנה דאפשר שצריך עדיין לצורך היום, וגם לא יביא כדרך שנושא בחול רק ישנה. ואפשר שכל ההיתר הנ"ל אינו אלא לצורך מצוה אבל לצורך חול י"ל דאסור, וזה הטעם שאין מציעין המיטות משבת לחול. ס"ק ה' ג. • **העמדת הס"ת:** אין להעמיד הס"ת בפרשה שיקראו בה למחר, משבת ליו"ט - כשחל שבת בעיו"ט. וכן הדין מיו"ט לחבירו. ומיו"ט לשבת גם אסור להעמיד, ועל' בחידושי הגרעק"א (שדן אם יועיל עירובי תבשילין). ס"ק ה' ושה"צ. • **ציאה מהסוכה:** יש נוהגין כשיוצאין מהסוכה (בגמר ימי הסוכות) אומרים יה"ר שנזכה לישב בסוכה של ליתן. סעי' א.

סימן תרסח

(הקדמה לסעיף א). **שמיני רגל בפני עצמו:** קיימא לן (ג' מח.) דיום שמיני של סוכות רגל בפני עצמו הוא. ואמרו בגמ' דנפקא מינא לכמה ענינים, ואחד מהם הוא שיום זה טעון ברכה בפני עצמו, ופירשו הראשונים (תוס' ד"ה רגל ורא"ש ס"ה, וכי"ב בריש"י) שאומרים בו בתפילה ובברכת המזון את יום שמיני חג העצרת הזה.³⁰

(הקדמה לס"ק ו'). **מצות סוכה ביום שמיני בחו"ל:** בגמרא (מז.) אמרו שבחו"ל, ביום שמיני של סוכות שהוא ספק יום שביעי, יושבים בסוכה אך לא מברכים ברכת לישב בסוכה. וכתב הר"ף (כ"ב) הטעם שלא מברכים משום דהוי תרתי דסתרי, שאם הוא יום שמיני אינו יום שביעי ואם הוא יום שביעי אינו יום שמיני, וכיון שאנו מסופקים בזה אנו מחמירים ונוהגים בו מנהג יום טוב של שמיני, ויושבים בסוכה ולא מברכים. והוסיף הרא"ש (ס"ה): אבל בלולב לא רצו לתקן שיטלוהו בלא ברכה מספק, מפני שהוא מוקצה לטלטול, ומינכרא מילתא שהוא נוהג בו מנהג חול, אבל סוכה פעמים שסוכתו עריבה עליו ואוכל בה אפילו ביום טוב האחרון.

שינה בסוכה ביום השמיני בחו"ל: כתב המרדכי (ס' תשע"ב) בשם הראב"ה שביום שמיני בחו"ל אין לישן בסוכה. ונאמרו ב' טעמים בסברתו: א. במרדכי כתב דבשלמא לגבי אכילה יש היכר שאינו מוסיף על המצוה שהרי עד עכשיו בירך על האכילה ועתה לא, משא"כ לענין שינה אין היכר שאינו עושה לשם מצוה. ב. בדרכי משה (ס"ק א') כתב שלפי הטעם שכתב הטור לענין אכילה שאינו נראה ככל תוס' משום שלפעמים אדם יושב בצל סוכה בלא מצוה, זה אינו שייך בשינה שאין דרך לישן בסוכה. ולעצם דברי המרדכי שכתב שאין לישן בסוכה, כתב הב"י שאין נראה כן דעת הפוסקים. וראה בכל זה בהרחבה במשנ"ב ס"ק ו' ובשעה"צ.

32. **תפילת שמע"צ:** (א) מה משנה בהזכרה בתפילה ביום שמיני עצרת משאר ימי חג סוכות. (ב) אם שכח ואמר את יום חג הסוכות הזה, ועקר רגליו, האם יחזור. (ג) ואם עדיין לא סיים הברכה.

(תשובה: א) שאומר 'ותתן לנו את יום שמיני חג עצרת הזה'. [ולא 'העצרת' כפי שכתוב בשו"ע, (כמ"ש בתורה 'ביום השמיני עצרת תהיה לכם)]. ויש אומרים 'שמיני עצרת חג הזה' (כיון שבתורה נזכרו ביחד), אבל הגר"א וכמה פוסקים הסכימו כדעה הראשונה. (הרמ"א כתב שנוהגים שאין אומרים 'חג' בשמיני, והאחרונים השיגו על זה). (ב) יש דעות בפוסקים על שעת' וח"א. (ג) לכר"ע צריך לחזור ל'ותתן לנו' ולומר כהוגן. סעי' א' וס"ק ב-ד.

33. **קידוש: האם אומרים 'שהחינו' בקידוש של שמיני עצרת.**

תשובה: כן, דשמע"צ רגל בפני עצמו הוא. סעי' א' וס"ק ח. תקנו להרבות בסעודה ביו"ט האחרון של חג. מ"ב סי' תקטט ס"ק יא.

הוספות ועיונים

³⁰ ולא יאמר 'את יום חג שמיני עצרת' כמו שאומרים בשאר ימים טובים, דא"כ היה משמע שהוא חג השמיני הנקרא עצרת, ואינו כן, שאין לנו שמונה חגים בשנה, אלא הוא יום שמיני לסוכות. לבוש.

34. **קביעת סעודה בערב שמע"צ:** (א) האם מותר לקבוע סעודה ביום הושענא רבא סמוך ליום שמיני עצרת. (ב) ומאיזה שעה. (ג) בשמע"צ בחו"ל שהוא ערב שמחת תורה, האם צריך ליהזר שלא לסעוד כנ"ל. (ד) ומה בודאי יש ליהזר.

תשובה: (א) לא (-בסעודה שאינו רגיל בה בימות החול הוי איסור, לבד מסעודת מצוה. וסעודה שרגיל לאכול בחול כמותה, מצוה להמנע ממנה. סי' רמט ס"ב), והטעם כדי שיאכל בלילה לתאבון, ולא כאותם שאוכלים ושותין ומשתכרין עד שאין יכולין לקדש בלילה. (ב) ממנחה קטנה ומעלה (ממנחה קטנה' לאו דוקא שהרי אף חצי שעה קודם לכן אסור, דהיינו מתשע שעות ולמעלה. בה"ל סי' תקטט ד"ה ממנחה, וכן מבואר בשה"צ כאן סק"א). (ג) לדעת המג"א אין לסעוד אז כנ"ל, אך אין זה ברור לבטל עונג יום טוב שהוא מן התורה מפני חשש לתאבון דיום טוב שני שהוא דרבנן. (ד) שלא לאכול ולהשתכר הרבה עד שיהא אכילת לילה עליו למשא, וכ"ש אם יוכל להגיע לידי בטול מצות קידוש על ידי שכרותו. סי"ק א ושה"צ.

35. **סוכה ביום שמע"צ בחו"ל:** (א) בחו"ל, האם אוכלים בסוכה ביום שמע"צ. (ב) האם מברכים על ישיבתה. (ג) מה יש ליהזר לענין זמן אכילה בליל שמע"צ. (ד) ובדיעבד אם נטל ידיו ובירך המוציא, האם יברך לישב בסוכה. (ה) בהנ"ל ד', כמה רשאי לאכול. [ואם הוא סמוך ללילה]. (ו) מה מנהג העולם לענין הסוכה לאחר שאכלו הסעודה. (ז) ואם נזדמן להם לאכול האם יאכלו בסוכה. ובבין השמשות.

תשובה: (א) כן, מפני שהוא ספק שביעי. (ב) לא. (ג) שלא לאכול עד שחשיכה [שעד אז חייב מה"ת לאכול בסוכה ואין יאכל בלי לברך]. (ד) לא, דכבר קיבל שמיני עצרת בתפילתו ובקידושו. (ה) צ"ע אם יכול להמשיך לאכול (לבד מטעמית ברכת המוציא), אכן אם הוא בתוך רבע שעה שקודם צאה"כ (שאו הוא ודאי בין השמשות גם לשיטת ר"ת) אפשר שיש להתיר לאכול יותר, מאחר שכבר בירך המוציא. (ו) שיוצאים מהסוכה ויושבים בבתייהם (ולא סועדים כלל. משום שאם ישבו בסוכה בלא לאכול נראה שבדעתם לקיים מצות סוכה, ויש בזה חשש בל תוסיף, מש"א"כ כשיושב בסוכה בשעת אכילה אין בזה חשש וכמבואר בב"ב סק"ו ובשה"צ ז). (ז) כן [אפ"ל בביה"ט]. סעי' א וסק"ה ז ושה"צ.

36. **שינה בסוכה בחו"ל:** (א) ביום שמיני בחו"ל, האם צריך לישן בסוכה. (ב) לדעת המקילים הנ"ל, מהו לענין אכילת דברים שאין מברכים עליהם לישב בסוכה [כגון פירות, או פת פחות מכביצה].

תשובה: (א) דעת הרבה אחרונים שצריך, וכן דעת הגר"א (וכן דעת הב"י). וי"א שאין כדאי לישן בסוכה [דניכר שעושה אותו כחול], וכן מנהג העולם להקל בשינה. (ב) י"א שלדעה זו כמו כן אין אוכלים בסוכה דברים אלו, ויש מקילין בזה [דבאלו אינו נראה כמוסף], וכן מסתבר שיכול לאוכלם בסוכה. סי"ק ו.

(ה) **שאלה למעשה:** בשמיני עצרת בחו"ל שהוא ספק יום שביעי, מי שבא לסעוד סעודת ליל יו"ט מבעוד יום, ונטל ידיו לסעודה ובירך על נטילת ידיים, ולפני שבירך המוציא נזכר שכתבו הפוסקים שאין לסעוד מבעוד יום [משום שאינו יכול לברך דהוי תרתי דסתרי, ע"י שעה"צ יב]. האם יעצור מיד, או יברך המוציא ויאכל מעט בלא לברך לישב בסוכה - מאחר וכבר בירך על נטילת ידיים. (ע"י סי"ק ו ושה"צ יג).

37. **קריאת:** (א) כמה ס"ת מוציאים ביום שמי"ע שהוא שמחת תורה. (ב) מה קוראים בהם. (ג) מתי אומרים קדיש, ואיזה קדיש. (ד) היכן מפטיר בנביא.

תשובה: (א) ג'. (ב) בראשון פרשת וזאת הברכה, בשני מבראשית עד אשר ברא אלוקים לעשות, בשלישי ביום השמיני עצרת. (ג) אחר הס"ת השני, ומניחים הס"ת השלישי³⁴ אצלה³², ואומרים חצי קדיש. (ד) ויהי אחרי מות משה. סעי' ב וסי"ק ט"א. מזכירים נשמות ואומרים אב הרחמים³³, ומחזירי הספרים ואומר קדיש (שקודם מוסף), ומכריז 'משיב הרוח ומוריד הגשם' (כדי שידעו הכל שצריך לאמרו ולא יהיו חלוקים באמירתם זה אומר וזה לא). סעי' ב וסי"ק טו. כל מנהגי שמחת תורה יתבארו בסימן הבא.

הוספות ועיונים

³⁴ ואין צריך להניח גם את ספר התורה הראשון (משנ"ב סי' קמז ס"ק כז), והטעם כתב הלבוש (סי' תרפד ס"ג) שכיון שכבר קראו בו ברור שהקדיש עולה גם עליו, ולכך אין צריך להניחו.

³² והיינו כדי שיחול הקדיש גם על ס"ת זה. ומנהג הספרדים לומר קדיש נוסף לאחר ספר שלישי. כה"ח (סי"ק טז), ואחר ס"ת אין אומרים קדיש, ומבואר הענין בהרחבה בה"ח בסי' קמז ס"ק מד). ואף כשיש ספר תורה אחד בלבד אומרים שני קדישים, כדי שלא לחלק בין קריאה לקריאה. שו"ת אור לציון (ח"ד ב).
³³ בני ספרד לא נוהגים לאומרם.

38. **שמע"צ בחו"ל:** (א) בחו"ל שעושים ב' יו"ט, כמה ס"ת מוציאים ביום הראשון. (ב) היכן קוראים בס"ת הראשון, ובכמה עולים. [ביום חול]. (ג) מתי אומרים קדיש, ואיזה קדיש. (ד) מה קוראים בס"ת השני. (ה) היכן מפטירים בנביא. (תשובה: (א) ב'. (ב) בס"ת הראשון קוראים חמשה, בפרשת ראה - כל הבכור (כ"כ השו"ע), והמשנ"ב כתב שמנהגו להתחיל עשר תעשר [ובדיעבד אם בירך על דעת להתחיל כל הבכור, א"צ לחזור]. [לענין שבת ראה בתשו"א שאח"כ]. (ג) לאחר קריאת הס"ת הראשון מניחין הס"ת השני אצל³⁴, ואומרים חצי קדיש. (ד) ביום השמיני עצרת. (ה) במלכים - ויהי ככלות שלמה (שמוזכר סמוך לפרק זה שביום השמיני שלח שלמה את העם לביתו אחר שעשו את החג בירושלים. רש"י). סעי' ב וס"ק יב יד. יום שני בחו"ל הוא יום שמחת תורה והקריאה בו כנ"ל תשו" 37 (ס"ל תרסט ס"א וס"ק א).
39. **שבת בחו"ל:** (א) בחו"ל, שמע"צ שחל בשבת, כמה קוראים בס"ת הראשון, והיכן. (ב) ואם טעה וסיים הפרשה בחמשה קוראים. (ג) ואם כבר אמר קדיש, אך עדיין לא סילק הספר. (ד) ואם כבר סילק הספר הראשון. (תשובה: (א) קורין ז', ומתחילים מעשר תעשר (לכו"ע, כדי שיהיו יותר פסוקים בשביל ז' עולים). (ב) לא יאמר קדיש, ויקרא ב' עולים או עכ"פ עולה אחד לבד המפטיר (וסומכים על המפטיר שמצטרף למנין העולים, כפי עיקר הדין, ע"י ס"ל רפב). (ג) יחזור ויקרא ויאמר קדיש פעם שניה. (ד) יקרא עולה אחד לספר השני, ויקרא עמו גם פרשת עשר תעשר, ואח"כ יקרא למפטיר חובת היום. ס"ק יג.
- סיכום קצר לנלמד:** (סימן תרסח). **תפילת שמע"צ:** ביום שמיני, בהזכרה בתפילה אומר 'ותתן לנו את יום שמיני חג עצרת הזה'. [ולא 'העצרת' כפי שכתוב בשו"ע]. ויש אומרים 'שמיני עצרת חג הזה', אבל הגר"א וכמה פוסקים הסכימו כדעה ראשונה. (הרמ"א כתב שנהגים שאין אומרים 'חג' בשמיני, והאחרו השינוי על זה). אם שכח ואמר 'את יום חג הסוכות הזה' ועקר רגליו, יש דעות בפוסקים אם יחזור, ואם עדיין לא סיים הברכה לכו"ע צריך לחזור ל'ותתן לנו' ולומר כהגון. סעי' א וס"ק ב-ד. • **קידוש:** אומרים 'שהחיינו' בקידוש של שמיני עצרת, דרגל בפני עצמו הוא. סעי' א וס"ק ה. • **קביעת סעודה בערב שמע"צ:** אסור לקבוע סעודה ביום הושענא רבא סמוך ליום שמיני עצרת (בסעודה שאינו רגיל בה בחול, ובסעודה שרגיל בה מצוה להימנע), ממנחה קטנה (לאו דוקא, אלא משעה תשיעית) ומעלה. בשמע"צ בחו"ל שהוא ערב שמחת תורה, לדעת המג"א אין לסעוד אז כנ"ל, אך אין זה ברור לבטל עונג יום טוב שהוא מן התורה מפני חשש לתאבון דיום טוב שני דרבנן; אך ודאי יש ליהרהר שלא לאכול ולהשתכר הרבה עד שיהא אכילת לילה עליו למשא, וכ"ש אם יוכל להגיע לידי בטול מצות קידוש על ידי שכרותו. ס"ק א ושה"צ. • **סוכה ביום שמע"צ בחו"ל:** ביום שמע"צ אוכלים בסוכה, מפני שהוא ספק שביעי, ואין מברכים על שיבתה. ואין לאכול עד שחשכה [שעד אז חייב מה"ת לאכול בסוכה ואין יאכל בל בברך], ואף בדיעבד אם נטל ידיו וברך המוציא, לא יברך לישב בסוכה, דכבר קיבל שמיני עצרת בתפילתו ובקידושו. וצ"ע אם יוכל להמשיך לאכול (לבד מטעמת ברכת המוציא), אכן אם הוא בתוך רבע שעה שקודם צאה"כ (שאז הוא ודאי בין השמשות גם ל"ת) אפשר שיש להתיר לאכול יותר, מאחר שכבר בירך המוציא. ומנהג העולם שלאחר שאכלו סעודת היום יוצאים מהסוכה ויושבים בבתיים (ולא סועדים כלל), ואם נזדמן להם לאכול אוכלים בסוכה, ואפי' בבין השמשות. סעי' א וס"ק ה ז ושה"צ. • **שינה בסוכה בחו"ל:** ביום שמיני בחו"ל, דעת הרבה אחרונים שצריך לישן בסוכה, וכן דעת הגר"א (וכן דעת הב"י). וי"א שאין כדאי לישן בסוכה [דניכר שעושה אותו כחול], וכן מנהג העולם להקל בשינה. ולדעת המקילים הנ"ל, י"א שכמו כן אין אוכלים בסוכה דברים שאין מברכים עליהם לישב בסוכה [כגון פירות, או פת פחות מכביצה]. ויש מקילין בזה [דבאלו אין נראה כמוסוף], וכן מסתבר שיכול לאוכלם בסוכה. ס"ק ו. • **קריאת:** ביום שמע"צ שהוא יום שמחת תורה מוציאים ג' ס"ת, וקוראים בראשון פרשת וזאת הברכה, בשני מבראשית עד אשר ברא אלוקים לעשות, בשלישי ביום השמיני עצרת. ואחר קריאת ס"ת שני, מניחים אצלו הס"ת השלישי³², ואומרים חצי קדיש. ומפטיר בנביא ויהי אחרי מות משה. סעי' ב וס"ק ט יא. מזכירים נשמות ואומרים אב הרחמים³³, ומחזיר הספרים ואומר קדיש (שקודם מוסף), ומכריז 'משיב הרוח ומוריד הגשם'. סעי' ב וס"ק טו. • **שמע"צ בחו"ל:** בחו"ל שעושים ב' יו"ט, ביום הראשון מוציאים ב' ס"ת, בס"ת הראשון קוראים חמשה עולים, בפרשת ראה - כל הבכור (כ"כ השו"ע), והמשנ"ב כתב שמנהגו להתחיל עשר תעשר [ובדיעבד אם בירך על דעת להתחיל כל הבכור, א"צ לחזור]. ולאחר קריאת הס"ת הראשון מניחין הס"ת השני אצל³⁴, ואומרים חצי קדיש. ובס"ת השני קוראים ביום השמיני עצרת. ומפטירים בנביא במלכים - ויהי ככלות שלמה. סעי' ב וס"ק יב יד. יום שני בחו"ל הוא יום שמחת תורה והקריאה בו כדלעיל בא"י (ס"ל תרסט ס"א וס"ק א). • **שבת בחו"ל:** בחו"ל,

³⁴ ולמנהג הספרדים אומרים חצי קדיש אחר כל ספר, ע"י כה"ח ס"ק טז.

שמע"צ שחל בשבת, בס"ת הראשון עולים ז', ומתחילים מעשר תעשר (לכו"ע). ואם טעה וסיים הפרשה בחמשה קרואים לא יאמר קדיש, ויקרא ב' עולים או עכ"פ עולה אחד לבד המפטיר. ואם כבר אמר קדיש, אם עדיין לא סילק הספר, יחזור ויקרא ויאמר קדיש פעם שניה; ואם כבר סילק הספר הראשון, יקרא עולה אחד לספר השני, ויקרא עמו גם פרשת עשר תעשר, ואח"כ יקרא למפטיר חובת היום. ס"ק יג.

סימן תרסט

40. **שתי סמוך ליו"ט:** (א) מה שנוהגין באיזה מקומות שלאחר מנחה של יו"ט ראשון קובעין עצמן לשתות עד מעריב, ולפעמים נמשך דבר זה בלילה, האם כשר הדבר. ומדוע (ג). (ב) איזו זכות יש למצוא עליהם.

תשובה: (א) שלא כדין הוא, מפני כמה טעמים: א', דקימ"ל בס"י צט שאם שתי רביעית יין או שאר משקין המשכרין לא יתפלל ואפי' כשעדיין יכול לדבר בפני המלך, ב', מספק חשיכה חל חובת קידוש ואסור לטעום כלום, ג', אסור לאכול עד שיקרא ק"ש של ערבית, ואין מותר רק טעימה בעלמא דהוא מיני פירות או פת עד כביצה. (ב) דרבים מדכרי אהדי ולא יבואו לשכוח תפילת ערבית³⁵. אבל עכ"פ יש לזיזר שלא לשתות אז משקה המשכר (וגם יקדשו משהגיע ספק חשיכה). מ"ב בפתחה.

41. **שמחת תורה:** (א) מפני מה נקרא שמחת תורה. (ב) מה יש לנהוג בנרות. (ג) בחו"ל, מתי הוא יום שמחת תורה. (ד) והאם אומרים אז שהחיינו בקידוש.

תשובה: (א) לפי ששמחין בו ועושין סעודת משתה לגמרה של תורה. [וכן לגמר מצוה יש לעשות סעודה]. (ב) יש להרבות בנרות בשמחת תורה בלילה ויום, לכבוד התורה שמוציאין. (ג) ביו"ט השני (תשיעי לסוכות). (ד) כן. סעי' א וס"ק ו ד.

42. **הוצאת ס"ת:** (א) מה המנהג לענין הוצאת ס"ת בשמחת תורה. (ב) ואם יש בביהכ"ס זה רק מעט ספרי תורה, האם אפשר להביא ס"ת מביהכ"ס אחר. (ג) מהו מנהג ההקפות. (ד) כמה הקפות עושים.

תשובה: (א) נוהגים להוציא ערבית ושחרית כל הס"ת שבהיכל. ואומרים זמירות ושבחות - כל מקום לפי מנהגו. (ב) לא, ויש מי שמתיר [אע"פ שבכל השנה אין להביא ס"ת דרך עראי רק לקביעות, בש"ת מותר (שהו לכבוד התורה)]³⁶. (ג) מקיפין עם הספרי תורה הבימה שביהכ"ס כמו שמקיפין עם הלולב. (ד) יש מקיפין ג"פ ויש ז"פ³⁷, וכל מקום לפי מנהגו³⁸. סעי' א וס"ק ט י.

43. **ריקוד ושמחה:** (א) מה כתב רב האי גאון בענין הריקוד. (ב) ומה יש ללמוד מזה. (ג) ומה יש לזיזר. (ד) ומה יש לנהוג עם הרבים. (ה) מה כתב במהרי"ק על מנהגים שנהגו בשמחת תורה. (ו) מה העידו על האריז"ל בענין שמחה במצוות.

תשובה: (א) ביום זה רגילין אצלנו לרקד בו אפילו כמה זקנים בשעה שאומרים קילוסין לתורה. (ב) שיש לאדם להתאמץ לרקד ולזמר לכבוד התורה³⁹, כמו שכתוב אצל דוד המלך ע"ה 'מפוז ומכרכר בכל עוז לפני השם'. (ג) שאל יאמר אדם אין זה כבודי וכבוד התורה לרקד לפני העם כאחד הריקים, שהרי זה היה חטא מיכל בת שאול במצוות.

הוספות ועיונים

³⁵ ומטעם זה כתב הגרש"ז אויערבך (שש"כ פנ"ב הע' נב), שנהוג להקל בשמחת תורה לאכול אחרי תפילת שחרית פת הבאה בכיסנין אפי' יותר מכביצה, שיש לצרף כסברא להיתר שכשאוכלים בבית הכנסת מדכרי אהדי.

³⁶ וכן כשאין בביהכ"ס מקום לעריכת מנינים נוספים לקריאת התורה, הורה הגרש"ז אויערבך (הלי"ש סוכות פ"ב ס"ד) שאפשר להוציא ס"ת מבית הכנסת לבתים אחרים, ולהחזירם לאחר קריאה"ת. והכף החיים (סי' קלה ס"ק פ) הוסיף שיש סמך למנהג זה כבר מימות בית המקדש.

³⁷ וכן הוא ע"פ קבלה, עי' כה"ח ס"ק ל, וכן מנהג הספרדים.

³⁸ והרב חיד"א כתב (צפורן שמיר סי' יב) שיניחו ס"ת בתיבה והיה אצלו אדם יר"ש וידו אוחזת בס"ת כל זמן ההקפות, כי כן קיבל מהמקובל המופלא מהר"ש שרעבי זלה"ה שהיה מקפיד על זה. וכ"כ הב"ח (וזאת הברכה יז).

³⁹ והוסיף על זה בספר יסוד ושורש העבודה (שעת האיתון פרק ט"ז), שכל הזהיר בשמחת התורה ביום הזה, בטוח שלא תפסק התורה מזדעוו.

שהשיב לה דהע"ה ונקלותי עוד מזאת. וכ"כ בשם האריז"ל (שהיה מרקד ומשורר לפני הס"ת בכל יכלתו. שעה"כ ריש דרושי חג הסוכות). וכ"כ על הגר"א שהיה מרקד לפני הס"ת בכל כחו. (ד) יש לשמוח רבים בכל מה שאפשר, בשמחה של מצוה. [אבל לא כאותם שמכין ודוחין אלו לאלו עד שהשמחה נהפכת לתוגה ח"ו, גם מתוך כך מונעין משמחה של מצוה, ויש לגעור בהן.] (ה) שאין לבטל שום מנהג שנהגו לכבוד שמחת התורה. [ולכן רעה עושים בהרבה מקומות שביטלו מקרוב שלא לעשות משתה ושמחה בשמחת תורה - אף ששמחין בשארי ימים וכל ימיהם כחגים, ובעו"ה ביזוי כבוד התורה גרם זה, שהתורה מונחת בקרן זווית ואין דורש ואין מבקש, ומי יתן ישיב וירחם שבר בית ישראל במהרה בימינו.] (ו) שאמר שהמעלה העליונה שהשיג באה לו ע"י שהיה משמח בכל עוז בשמחה של מצוה.⁴⁰ ס"ק ו יא ושה"צ

44. **לרקד ביו"ט:** (א) לסוברים שאין לרקד ביו"ט אף בזמן הזה (ע"י ס"י שלט ס"ג), האם בשמחת תורה מותר לרקד. ומדוע. (ב) ולהכות כף אל כף בעת שאומרים קילוסין לתורה. (ג) ולפזר מיני בשמים על גחלים. (ד) ולהבעיר פילווער (אבק שריפה המשמיע רעש בעת דליקתו) להשמיע קול לשמחה. (ה) ולקבוע פילווער בנר מערב יו"ט קודם הדלקת הנר, וגורם שהנר נכבה עי"ז לבסוף.

תשובה: (א) כן, שהתירו שבות לכבוד התורה (ע"פ מ"ב ס"י שלט ס"ח). (ב) גם מותר (ע"פ המ"ב שם). (ג) אסור. (ד) כ"ש שאסור. ואפשר דבמיני נפט וזפת ג"כ אסור. (ה) מותר. ס"ק ה ושה"צ

45. **קריה"ת בליה:** (א) מה נוהגין לענין קריאת התורה לבילי שמח"ת. (ב) האם אומרים קדיש אח"כ. (ג) והאם אפשר לסמוך על הקדיש שאחר עלינו.

תשובה: (א) הרמ"א כתב שנוהגים לקרוא הנדרים שבתורה [היינו הפרשיות שרגילין למוכרן בכל השנה בפני עצמן], והמ"ב כתב שבימינו קוראים ג' עולים בפרשת וזאת הברכה. וכל מקום לפי מנהגו.⁴¹ (ב) כן. (ג) לא, דהוי הפסק. סע"א וס"ק טו.

46. **קריאת התורה:** (א) אימתי אומרים שנים מקרא ואחד תרגום של וזאת הברכה. (ב) סדר קריה"ת הוא כמו ביום שמחת תורה בארץ ישראל שנתבאר לעיל ס"י תרסח תשו' 37: מוציאים ג' ס"ת וקוראים בראשון וזאת הברכה, בשני בראשית עד אשר ברא, בשלישי המפטיר, ומפטיר ביהושע ויהי אחרי מות משה. כיצד ינהגו במקום שאין להם רק ב' ס"ת. (ג) בהנ"ל שאין להם רק ב' ס"ת, מה"ד אם עוד לא גללו הס"ת הראשון לענינו של יום.

תשובה: (א) לבילי שמח"ת, שעתה הוא זמנה⁴² (מיהו לעיל ס"י רפה סק"ח כתב המ"ב שיקרא ביום הו"ר ואם קרא ביום שמ"ע לא הפסיד, וצ"ע קצת⁴³ שונה"ל ה"ח). (ב) בראשון יקראו וזאת הברכה, בשני בראשית, וחוזרין וגוללין הראשון לענינו של יום. וכן עושים בכל מקום שצריך ג' ס"ת ויש להם רק ב'. (ג) יותר טוב לגלול הספר המונח לפנייהם ולא לעבור על המצוות וליקח הראשון, שדוקא כשבנתיים (בעת שקראו קריאת בראשית בס"ת השני) גללו הראשון שאז אין הציבור צריכים להמתין, בזה הוא שלוקחים הראשון. סע"א וס"ק ג ד ובה"ל ד"ה וחוזרין.

47. **סדר העולים:** (א) כמה עולים לתורה ביום שמח"ת, ומדוע (2). (ב) האם בשמח"ת אפשר לקרוא פרשה אחת כמה פעמים (לדעת הרמ"א בסי' רפ"ב שאסור לעשות כן תמיד). (ג) עד היכן כופלים הקריאה. (ד) מה נוהגין לענין כמה עולים יחד, ולענין כהנים או לויים, ומה הנכון בזה. (ה) מה נכון לנהוג בעת הקשבה לקריה"ת.

הוספות ועיונים

⁴⁰ וכתב הרב חיד"א (לב דוד פרק יד אות ג) דהשכר שמקבל האדם על השמחה במצוה הוא יותר גדול מהשכר על המצוה עצמה. ומה עוד דאע"ג ששכר מצוות בהאי עלמא ליכא, על השמחה שאדם שמח במצוות מקבל השכר בעולם הזה, והקרן שמורה לו לעולם הבא.

⁴¹ ואין מנהג הספרדים בכל זה.

⁴² ומנהג הספרדים לקרוא ביום הושענא רבא, כדכתב האריז"ל (שעה"מ דף לד ע"ב). ברכי יוסף (ס"י רפה סק"ד) בא"ח (וזאת הברכה טו) וכה"ח (סק"ו). ועד אימתי יכול לקרוא, ראה מה שהביאו במשנ"ב דרשו (הע"ב 8 ד"ה ואם).

⁴³ והגר"ש אלישיב (שיעורי מרן הגר"ש אלישיב ברכות ח). ביאר, שאין כונת המשנ"ב כאן שלא יקרא את הפרשה קודם שמחת תורה, אלא כוונתו לזרז את האדם שיקרא את הפרשה קודם שיקראו אותה בתורה, כיון שיש מעלה לקרוא שמו"ת קודם קריאת התורה, כדי שכשיקראו בתורה תהיה דעתו על הקריאה.

תשובה: **(א)** נהגו להרבות הקרואים, משום כבוד התורה ועוד כדי שיזכו כולם בשמחת התורה. **(ב)** כן. **(ג)** עד מעונה אלקי קדם [אבל משם ואילך מתחילין לקרות לחתן תורה]⁴⁴. **(ד)** נוהגין לעלות שנים יחד (ומבכרים שניהם ברכות התורה לפניו ולאחריה), או כהן עם כל הכהנים ולוי עם כל הלויים, ויש מפקפקין בזה ובא"ר יישוב המנהג, ומ"מ נכון לכתחילה שאחד יברך והשאר יכונו לצאת, או שאחד יברך לפניו ויוציא חברו ואחד יברך לאחריו ויוציא חברו. גם מהנכון שחמשה קרואים יהיו מתחילה אחד אחד כדין יו"ט⁴⁴. **(ה)** שיבחרו עשרה אנשים שישמעו ברכת התורה ויענו אמן, כי נוהגין קלות גדול שאין עשרה שומעים קריאת. סעי' א וס"ק יב ושה"צ.

48. כל הנערים: (א) מה המנהג לענין קריאת הנערים, ומדוע. (ב) מה הנכון לענין ברכה. (ג) ומה נוהגים לענין המלאך הגואל, ואימתי.

תשובה: **(א)** המנהג שקודם חתן תורה מעלים כל הנערים, כדי לחנכן במצות קריאת התורה. וקוראים להם מולדן עד מעונה. **(ב)** שהגדול שעולה עמם הוא יברך והנערים ישמעו ויוציאו בברכתו⁴⁵. **(ג)** הרמ"א כתב שקוראים להם פרשת המלאך הגואל, אך הלבוש כתב שמבכרים אותם בפסוק המלאך הגואל, ועושים זאת קודם ברכה אחרונה (ואין זה הפסק בין הקריאה לברכה, כיון שפסוק הוא בתורה רק שקרא בעל פה, והרי גם כהן הגדול ביה"כ היה קורא פרשת 'ובעשור' על פה קודם שמברך. בכ"י ס"ק יב). סעי' א וס"ק יב-יד.

49. חתן תורה ובראשית: (א) מי נקרא חתן תורה, ומי חתן בראשית. (ב) ולמי נותנים אותם. (ג) ומה ראוי להדר שיהיו החתנים. (ד) מה נוהגים לענין נדבות. (ה) היכן קוראים לחתן תורה.

תשובה: **(א)** מי שמסיים התורה נקרא חתן תורה, ומי שמתחיל בראשית נקרא חתן בראשית. **(ב)** נהגו למוכרם, וקונים בדמים מרובים [וראה להלן בסמוך]. **(ג)** נהגו להדר אם אפשר שיהיו הקונים מוכתרים בתורה, או עכ"פ מגדולי הקהל. אבל מעיקה"ד גם קטן יכול לסיים, ויש מקומות שנוהגין כן. ועי' לעיל ס' רפב ס"ג (שקטן עולה למנין הקרואים, ודוקא שחלק מהקרואים היו גדולים אבל לא שיהיו רובם קטנים) ובברכ"י שם⁴⁶. **(ד)** שהחתנים נודרים נדבות, ובימינו המנהג שכל העולים נודרים נדבות לצרכי בית המדרש ולהחזיק לומדי תורה. **(ה)** ממעונה עד סוף התורה⁴⁷.

50. חתן שעלה כבר: (א) מי שעלה בפרשת וזאת הברכה, האם יכול לעלות לחתן תורה או לחתן בראשית. (ב) חתן תורה האם יכול להיות חתן בראשית. (ג) מי שקרא חתן תורה בבית כנסת זו, האם יכול להיות חתן בראשית בכיכ"ס אחר. (ד) כהן או לוי, האם יכול להיות חתן תורה או חתן בראשית.

תשובה: **(א)** כן. **(ב)** לא [ואם אין להם רק ס"ת אחד שקוראים בו חתן תורה וחתן בראשית ומפטיר, לכא' יכול גם החתן תורה להיות גם חתן בראשית, וצ"ע לדינא]. **(ג)** כן. **(ד)** כן. ס"ק ב ושה"צ.

51. סעודת החתנים: (א) מה המנהג לענין משתה החתנים. (ב) אבל תוך י"ב חדש, האם יכול לאכל בסעודה זו.

תשובה: **(א)** נוהגים שהחתנים קוראים לאחרים לעשות משתה. **(ב)** כן (דהוי סעודת מצוה ושרי, כדכתב הש"ך ביו"ד ס' רמז ס"ק כז, וועג"י שיש אוסרים, י"ל דוקא כשהוא רק משתתף בסעודת אחרים שסיימו, משא"כ בשמחת תורה שכל אחד מישראל סיים התורה ויש לו חלק בשמחה, מותר לכו"ע. בכ"י סק"ז)⁴⁸. סעי' א וס"ק ח.

52. ברכת כהנים: (א) האם עולים לדוכן בשמחת תורה (במוסף). ומדוע. (ב) ומה יש נוהגין.

תשובה: **(א)** לא, דשכיח שכרות (שהיו נוהגין להביא מיני מתיקה תיכף אחר קריאת התורה, והיה מצוי ששתו יין. ליקוטי מהרי"ת. ואסור לכהן לישא כפוי אחר ששתה רביעית יין. ס' קכח ס"ח). **(ב)** בפראג נוהגין לעלות במוסף, ויש עולין לשחרית (במקום במוסף,

הוספות ועיונים

⁴⁴ למנהג הספרדים ראה בכה"ח (ס"ק ב ג) סדר הקריאה והמנהגים בזה.

⁴⁵ ויש נוהגים לקרוא הקטנים כל אחד בפני עצמו והקטן מברך, ואם אינו יודע לברך - הבעל קורא מברך עמו מילה במילה. כף החיים סק"ד.

⁴⁶ שפירש הטעם שלא יהיו כל הקרואים קטנים, כי תקנת משה רבינו לקרוא בתורה לא היתה רק עצם הקריאה ולא תיקן מנין הקרואים, אלא עזרא הסופר תיקן מנין הקרואים שחייבים בכל זמן, וכיון שיצאו חובת תקנת משה רבינו לאחר שקראו לגדול אחד, מותר להוסיף קטנים להשלמת הקריאת כפי תקנת עזרא. עוד כתב שם שיש חולקים וסוברים שאין לקרוא קטן במנין הקרואים שחייבים מן הדין, ויש לחוש לדעת החולקים.

⁴⁷ ומנהג הספרדים שקורא מתחילת וזאת הברכה.

⁴⁸ ולענין השתתפות אבל בהקפות, ראה מה שהביאו במשנ"ב דרשו הע' 11.

היינו למנהג שכתב הרמ"א בסי' קכח סמ"ד שאין נושאים כפים כל השנה אלא רק במסוף של יו"ט, וכל מקום לפי מנהגו⁴⁹, ויזהרו שלא ישתו (היינו רביעית יין שאינו מעורב במים, או יותר מרביעית יין אפל עם מים). ס"ק יז.

סיכום קצר לנלמד: (סימן תרסט). **שתייה סמוך ליו"ט:** מה שנוהגין באיזה מקומות שלאחר מנחה של יו"ט ראשון קובעין עצמן לשתות עד מעריב, ולפעמים נמשך דבר זה בלילה, שלא כדן הוא, מפני כמה טעמים: א', דקימ"ל בסי' צט שאם שתה רביעית יין או שאר משקין המשכרין לא יתפלל ואפי' כשעדיין יכול לדבר בפני המלך, ב', מספק חשיכה חל חובת קידוש ואסור לטעום כלום, ג', אסור לאכול עד שיקרא ק"ש של ערבית, ואין מותר רק טעימה בעלמא שהוא מיני פירות או פת עד כביצה. ויש למצוא עליהם זכות דרבים מדכרי אהדי ולא יבואו לשכוח תפילת ערבית, אבל עכ"פ יש לזהר שלא לשתות אז משקה המשכר (וגם יקדשו משהגיע ספק חשיכה). מ"ב בפתיחה. • **שמחת תורה:** יום זה נקרא שמחת תורה לפי שמחת תורה בלילה ויום, לכבוד התורה שמוציא את ישראל לגמור מצוה יש לעשות סעודה]. ויש להרכיב בנרות בשמחת תורה בלילה ויום, לכבוד התורה שמוציא את ישראל לשמחת תורה הוא ביו"ט השני; ואומרים אז שהחיינו בקידוש. סעי' א וס"ק ט. ד. • **הוצאת ס"ת:** נוהגים להוציא ערבית ושחרית כל הס"ת שבהיכל. ואומרים זמירות ושבחות - כל מקום לפי מנהגו. ואם יש בביהכ"ס זה רק מעט ספרי תורה, אין להביא ס"ת מביהכ"ס אחר, ויש מי שמתיר [אע"פ שבכל השנה אין להביא ס"ת דרך עראי רק לקביעות, בש"ת מותר]. ומקיפין עם הספרי תורה הבימה שבביהכ"ס כמו שמקיפין עם הלולב, יש מקיפין ג"פ ויש ז"פ, וכל מקום לפי מנהגו. סעי' א וס"ק ט. י. • **ריקוד ושמחה:** כתב רב האי גאון, ביום זה רגילין אצלנו לרקד בו אפילו כמה זקנים בשעה שאומרים קילוסין לתורה. ולכן יש לאדם להתאמץ לרקד ולזמר לכבוד התורה, כמו שכתוב אצל דוד המלך ע"ה 'מפזז ומרכרז בכל עוז לפני השם'. ואל יאמר אדם אין זה כבודי וכבוד התורה לרקד לפני העם כאחד הריקים, שהרי זה היה חטא מיכל בת שאול שהשיב לה דהע"ה ונקלותי עוד מזאת. וכ"כ בשם האריז"ל (שהיה מרקד ומשורר לפני הס"ת בכל יכלתו), וכ"כ על הגר"א. ויש לשמוח לרבים בכל מה שאפשר, בשמחה של מצוה [אבל לא כאותם שמכין ודוחין אלו לאלו עד שהשמחה נהפכת לתוהו ח"ו, גם מתוך כך מונעין משמחה של מצוה, ויש לגעור בהן]. וכתב במהרי"ק שאין לבטל שום מנהג שנהגו לכבוד שמחת התורה. [ולכן רעה עושים בהרבה מקומות שביטלו מקרוב שלא לעשות משתה ושמחה בשמחת תורה - אף ששמחין בשארי ימים וכל ימיהם כחגים, ובעו"ה ביזוי כבוד התורה גרם זה, שהתורה מונחת בקרן זווית ואין דורש ואין מבקש, ומי יתן ישיב וירחם שבר בית ישראל במהרה בימינו]. והעידו על האריז"ל שאמר שהמעלה העליונה שהשיג באה לו ע"י שהיה משמח בכל עוז בשמחה של מצוה. ס"ק ו יא ושה"צ. • **לרקד ביו"ט:** לסוברים שאין לרקד ביו"ט אף בזמן הזה (עי' סי' שלט ס"ג) בשמחת תורה מותר לרקד, שהתירו שבות לכבוד התורה. וכן מותר להכות כף אל כף בעת שאומרים קילוסין לתורה (עי' סי' מ"ב שלט ח). ולפזז מיני בשמים על גחלים אסור. וכ"ש שאסור להבעיר פילווער (-אבק שריפה המשמיע רעש בעת דליקתו) להשמיע קול לשמחה [ואפשר דבמיני נפט וזפת ג"כ אסור]; אך לקבוע פילווער בנר מערב יו"ט קודם הדלקת הנר, מותר, אע"פ שאגורם שהנר נכבה ע"ז לבסוף. ס"ק ה ושה"צ. • **קריה"ת בלילה:** הרמ"א כתב שנוהגים לקרוא הנדרים שבתורה [היינו הפרשיות שרגילין למכור בכל השנה בפני עצמן], והמ"ב כתב שבימינו קוראים ג' עולים בפרשת וזאת הברכה. וכל מקום לפי מנהגו. ואומרים קדיש אח"כ, ואין לסמוך על הקדיש שאחר עלינו, דהוי הפסק. סעי' א וס"ק ט. • **קריאת התורה:** בליל שמחת יום יאמר שנים מקרא ואחד תרגום של וזאת הברכה, שעתה הוא זמנה⁴² (מיהו לעיל סי' רפה סק"ח כתב המ"ב שיקרא ביום ה"ר ואם קרא ביום שמו"ע לא הפסיד, וצ"ע קצת⁴³. שונה"ל הל' ח). סדר קריה"ת הוא כמו ביום שמחת תורה בארץ ישראל שנתבאר לעיל סי' תרסח: מוציאים ג' ס"ת וקוראים בראשון וזאת הברכה, בשני בראשית עד אשר ברא, בשלישי המפטיר, ומפטיר ביהושע ויהי אחרי מות משה. ובמקום שאין להם רק ב' ס"ת, בראשון יקראו וזאת הברכה, בשני בראשית, וחוזרין וגוללין הראשון לענינו של יום. וכן עושים בכל מקום שצריך ג' ס"ת ויש להם רק ב'. אך אם עוד לא גללו הס"ת הראשון לענינו של יום, יותר טוב לגלול הספר המונח לפנייהם ולא לעבור על המצוות וליקח הראשון, שדוקא כשבנתיים (בעת שקראו בס"ת השני) גללו הראשון שאז אין הציבור צריכים להמתין, בזה הוא שלוקחים הראשון. סעי' א וס"ק ג ד ובה"ל ד"ה וחוזרין. • **סדר העולים:** נהגו להרבות הקרואים - משום כבוד התורה, ועוד כדי שיוכו כולם בשמחת התורה. ואפשר לקרוא פרשה אחת כמה פעמים. וכופלים הקריאה עד מעונה אלקי קדם [אבל משם ואילך מתחילין לקרות לחתן תורה]⁴⁴. ונוהגין לעלות שנים יחד, או כהן עם כל הכהנים ולוי עם כל הלויים, ויש מפקפקין בזה, ובא"ר יישב המנהג, ומ"מ נכון לכתחילה שאחד יברך והשאר יכוונו

⁴⁹ ומנהג הספרדים לעלות לדוכן כמו בשבת ויו"ט.

לצאת, או שאחד יברך לפניה ויוציא חברו ואחד יברך לאחריה ויוציא חברו. גם מהנכון שחמשה קוראים יהיו מתחילה אחד אחד כדין יו"ט⁴¹. ונכון לנהוג שיבחרו עשרה אנשים שישמעו ברכת התורה ויענו אמן, כי נוהגין קלות גדול שאין עשרה שומעים קריה"ת. סעי' א וס"ק יב ושה"צ. • כל הנערים: המנהג שקודם חתן תורה מעלים כל הנערים, כדי לחנכן במצות קריאת התורה. וקוראים להם מולדן עד מעונה. והנכון שהגדול שעולה עמם הוא יברך והנערים ישמעו ויצאו בברכתו. וכתב הרמ"א שקוראים להם פרשת המלאך הגואל, אך הלבוש כתב שמברכים אותם בפסוק המלאך הגואל, ועושים זאת קודם ברכה אחרונה. סעי' א וס"ק יב-יד. • חתן תורה ובראשית: מי שמסיים התורה נקרא חתן תורה, ומי שמתחיל בראשית נקרא חתן בראשית. ונהגו למכור עליות אלו, וקונים בדמים מרובים, ונהגו להדר אם אפשר שיהיו הקונים מוכתרים בתורה, או עכ"פ מגדולי הקהל. אבל מעיקה"ד גם קטן יכול לסיים, ויש מקומות שנוהגין כן. ונוהגים שהחתנים נודרים נדבות, ובימינו המנהג שכל העולים נודרים נדבות לצרכי בית המדרש ולהחזיק לומדי תורה. וקוראים לחתן תורה ממעונה עד סוף התורה⁴⁷. • חתן שעלה כבר: מי שעלה בפרשת וזאת הברכה, יכול לעלות לחתן תורה או לחתן בראשית. חתן תורה לא יכול להיות חתן בראשית [אך אם אין להם רק ס"ת אחד שקוראים בו חתן תורה וחתן בראשית ומפטיר, לכאף יכול החתן תורה להיות גם חתן בראשית, וצ"ע לדינא]. ומי שקרא חתן תורה בבית כנסת זו, יכול להיות חתן בראשית בביכנ"ס אחר. כהן או לוי, יכול להיות חתן תורה או חתן בראשית. ס"ק ב ושה"צ. • סעודת החתנים: נוהגים שהחתנים קוראים לאחרים לעשות משתה. אבל תוך י"ב חדש יכול לאכל בסעודה זו. סעי' א וס"ק ת. • ברכת כהנים: אין עולים לדוכן בשמחת תורה (במוסף), דשכיח שכרות. ובפראג נוהגין לעלות במוסף, ויש עולין לשחרית (במקום במוסף, והיינו למנהג שכתב הרמ"א בס' קכח סמ"ד שאין נושאים כפים כל השנה אלא רק במוסף של יו"ט), וכל מקום לפי מנהגו, ויזהרו שלא ישתו (היינו רביעית יין שאינו מעורב במים, או יותר מרביעית יין אפ"י עם מים). ס"ק יז.

הלכות חנוכה

סימן תרע

הקדמה: תקנו חכמים להדליק נרות שמונה ימים מיום כ"ה כסלו, כי בשעה שהציל ה' את ישראל מיד היונים נכנסו להיכל ולא מצאו אלא פך שמן שהיה בו להדליק יום אחד בלבד, ונעשה נס והדליקו ממנו שמונה ימים, ומפני זה תקנו חכמים שמונת ימי חנוכה ומדליקין בהן נרות כדי להראות ולגלות הנס (מ"ב ס"ו תרע ס"ק א, ע"ש בהרחבה).

ההלכות שנאמרו בימים אלו שלוש הם. א. הדלקת נרות. ב. אמירת הלל, והודאה בתפילה ובברכת המזון - על הנסים. ג. איסור הספד ותענית מלבד לחכם בפניו שמתרים. מלאכה לא אסרו בהם, אך נוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות נכדי להכיר שאסור להשתמש לאורה (מ"ב תרע ד; וע"ש סוס"ק א).

1. נס חנוכה: מה הטעם שתיקנו חנוכה.

תשובה: שבזמן בית שני גזרו היונים גזרות על ישראל, והצילם ה' מהם, וכשגברו על האויבים היה זה בכ"ה כסליו, ונכנסו להיכל ולא מצאו אלא פך שמן אחד ונעשה נס והדליקו ממנו שמונת ימים, לפיכך תקנו להדליק נרות להראות ולגלות הנס. והוא מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה. סעי' א וס"ק א.

2. מלאכה: א) ימי חנוכה, האם מותרין בעשיית מלאכה. ב) ומה נוהגות הנשים. ומה הטעם. ג) האם אפשר להקל להם. ד) במקום שנהגו איסור מלאכה כל היום האם דבר טוב הוא.

תשובה: א) כן. ב) נוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות בביתן, והוא כחצי שעה. והטעם כדי להכיר שאסור להשתמש לאורה. ויש מקומות שגם האנשים מחמירים בזה. ג) לא. ד) לא, כי הבטלה עברה היא ומביאה לידי שעמום (פי' שיגעון. רש"י כתובות נט:), ויש למחות בנהגים כן. סעי' א וס"ק ג-ה.

3. צדקה: נוהגין העניים לסכב על הפתחים בחנוכה, ויש טעם לזה ע"י פמ"ג (שביאר שהיוונים ביטלו את ישראל משלשה עמודי עולם - תורה עבודה וגמילות חסדים, ומפני זה אנו מחוייבים בימי חנוכה ללמוד תורה, ועבודה בלב זו תפילה והודאה, וגמילות חסדים בממנו וגוף). ס"ק א.

4. סעודה: א) האם יש מצוה להרבות סעודה בימים אלו. ב) מדוע לא קבעו ימים אלו לימי משתה ושמחה כמו כפורים.

תשובה: א) המחבר כתב שהסעודות שמרבים בימים אלו הם סעודות הרשות. והאחרונים הסכימו (כה"א שהביא הרמ"א) שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות [שכל סעודה שעושה כדי ליתן שבת למקום או לפרסם הנס או המצוה הוי סעודת מצוה, ועוד שאז הושלמה מלאכת המשכן במדבר וגם בימי אנטיוכוס שטמאו ההיכל עשו חנוכת ביהמ"ק בימים אלן]. ונוהגים לומר זמירות ושבתות בסעודות ובצירוף זה הוי סעודת מצוה. וראוי שהשמחה תהא מעורבת ובלולה בדברי תורה ואל תבטל מקביעותך. ב) שבפורים היתה הגזירה על הגופות, לכן כשהצילם ה' קבעו להודות ע"י משתה ושמחה. משא"כ בחנוכה שהיתה הגזירה על המרת דתם ח"ו לפיכך כשניצחום קבעו להלל ולהודות בלבד שזמה רצו למנוע שיכפרו בדתו ח"ו. סעי' ב וס"ק ו-ט ובאה"ל ד"ה ונוהגין.

5. מאכלי חלב: מהו מנהג אכילת גבינה, ומה טעמו.

תשובה: יש נוהגים לאכול גבינה בחנוכה, לפי שהנס נעשה ע"י חלב, שהיתה גזירה שכל ארוסה תבעל לטפסר תחילה והאכילה יהודית ביתו של יוחנן כה"ג לראש הצוררים גבינה לשכורתו וחתכה ראשו וברחו כולם. סעי' ב וס"ק י.

ו) שאלה למעשה: מה שנהוג אצל הרבה לעשות 'ערב לביבות' - שמתקבצים בימי חנוכה ואוכלים סופגניות ומאכלי חלב ושרים ומודים לה' ואומרים דברי תורה, האם זה נחשב סעודת מצוה. (עי' שו"ע ס"ב וס"ק ט ובה"ל ד"ה ונוהגין).

6. **תענית:** אסור להתענות בימי החנוכה אפ"ל יום שמת בו אביו ואמו. אם עבר והתענה יום שמת בו אביו ואמו או ת"ח, האם צריך למיתב תענית לתעניתו אחר חנוכה.
תשובה: כן. סעי' א ג וס"ק יא.
7. **אבילות:** כל דברי אבילות נוהגים בחנוכה. (א) אונן, כיצד ינהג בנר חנוכה. (ב) ואם הוא לבדו.
תשובה: (א) הוא פטור מהדלקה, ואשתו תדליק, ויש דעות אם יכול לענות אמן. (ב) ידליק הנרות בלא ברכה, לפרסומי ניסא. ס"ק יב.
8. **הספד וצידוק הדין:** (א) האם מספידין בימי חנוכה [ועל חכם]. (ב) ואמירת צידוק הדין [ועל חכם]. (ג) ולפני ימי חנוכה ולאחריהם [לענין הספד וצידוק הדין].
תשובה: (א) אין מספידין אלא על חכם בפניו. (ב) אין אומרים אפ"ל על חכם בפניו. (ג) מותר להספיד ולומר צידוק הדין, ואפ"ל לאיזה פוסקים שמחמירין לפניהם, אבל לאחריהם בודאי אין להחמיר ויכול לומר צידוק הדין (וה"ה הספד. כתבי הגרצ"ה גרינהויז). סעי' א ג וס"ק יב ושעה"צ.
9. **חרש:** חרש שאינו שומע והוא מדבר, חייב בנר חנוכה, שהוא כפקח לכל דבריו. ס"ק יב.

סיכום קצר לנלמד: טעם תקנת חנוכה, שבזמן בית שני כשגזרו היונים גזרות על ישראל והצילם ה' מהם, וכשגברו על האויבים היה זה בכ"ה כסליו, וכנסו להיכל ולא מצאו אלא פך שמן אחד ונעשה נס והדליקו ממנו ח' ימים, לפיכך תקנו להדליק נרות להראות ולגלות הנס. • ימי חנוכה מותרים בעשיית מלאכה, ונהגו הנשים שלא לעשות מלאכה בזמן הדלקת נרות כדי שיהא היכר שאסור להשתמש לאור הנר. ואין להקל להם. ויש מקומות שגם האנשים מחמירים בזה. ובמקום שנהגו איסור מלאכה כל היום יש למחות בהם כי בטלה עבירה היא. • נוהגים העניים לסבב על הפתחים בחנוכה. • סעודות שמרבים בימים אלו, המחבר כתב שהם סעודות הרשות, והאחרונים הסכימו שיש קצת מצוה בזה - שכל שעושה כדי ליתן שבח למקום או לפרסם הנס או המצוה הוי סעודת מצוה [ובכלל זה נישואי בת ת"ח לע"ה כשאומרים שירות הוי סעודת מצוה] ועוד שאז הושלמה מלאכת המשכן וגם חנכו את הבית בזמן אנטיוכוס, ונוהגים לומר זמירות וביצורף זה הוי סעודת מצוה, וראוי שהשמחה תהא בלולה מדברי תורה. • יש נוהגים באכילת מאכלי חלב בחנוכה, זכר לנס שנעשה ע"י חלב. • אסור להתענות בימי חנוכה, אפ"ל יום שמת בו אביו ואמו. ואם עבר והתענה, צריך להתענות יום אחד אחר חנוכה. • דברי אבילות נוהגים בחנוכה. אונן פטור מהדלקה, ואשתו תדליק, ומחלו' אם יענה אמן. וכשהוא לבדו ידליק בלא ברכה. • אין מספידין בחנוכה, אלא על חכם בפניו. ואין לומר צידוק הדין כלל. ולפני ימי חנוכה מותר הספד וצידוק"ה ויש מחמירים, ולאחריהם מותר. • חרש שמדבר חייב בנר חנוכה, שהוא כפקח.

סימן תרעא

(הקדמה לסעיף א). **מעלת וזהירות נר חנוכה:** אמרו בגמ' שבת (כה: ע"פ הב"י), הזהיר בנר חנוכה הויין ליה בנים תלמידי חכמים. וזה לשון הרמב"ם (חנוכה ד יב): מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו.

חובת השגת נר לחנוכה: לענין ארבעה כוסות בליל הסדר, איתא במשנה (פסחים צט: -) אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין, ואפילו מן התמחוי. והיינו שאפילו הוא עני ביותר המתפרנס מן התמחוי של צדקה, חייב לחזר אחר ארבעה כוסות אם לא קיבלם מגבאי הצדקה. וכתב רשב"ם (ד"ה ואפילו) שאפילו ימכור את מלבושו או ילוה או ישכיר את עצמו, בשביל יין לארבעה כוסות. והטעם שיש לחזור כל כך אחר מצות ארבעה כוסות, ביאר הרמב"ם (שם) שהוא משום שנתקנה לפרסם את הנס (מ"מ שם). ומזה למד הרמב"ם אף לגבי נר חנוכה, שהיות וענין המצוה הוא פרסום הנס, אפילו אין לו מה יאכל שואל או מוכר כסותו כדי לקנות שמן ונרות.

10. **זההיר בנר חנוכה:** צריך לזהר מאד בהדלקת נרות חנוכה. הרגיל לזהר בנר שבת וחנוכה, למה זוכה.

תשובה: לבנים תלמידי חכמים (וליהור' היינו שזהיר בפרטי ודקדוקי הלכותיהן¹, וכן שעושה אותם יפים [מ"ב רסג א] כלומר פמוט יפה ואור צלול). סעי' א וס"ק א.

11. **עני המתפרנס מן הצדקה: (א) עני המתפרנס מהצדקה, האם הגבאים צריכים ליתן לו נרות להדליק. [וכמה]. (ב) ואם לא נתנו לו.**

תשובה: (א) חייבים ליתן לו, מיהו די בנר א' לכל לילה, דזה סגי מעיקה"ד לו ולביתו כדלקמן. (ב) שואל על הפתחים או מוכר כסותו או משכיר עצמו ולוקח שמן להדליק. מיהו אין חייב בכל זה רק בשביל נר א' בכל לילה כנ"ל. סעי' א וס"ק ג ובאה"ל ד"ה ואפילו.

(הקדמה לסעיף ב). **כמה נרות מודליקין ומי מודליק:** בגמרא (שבת כא): אמרו שעיקר דין הדלקת נרות החנוכה הוא נר איש וביתו, דהיינו נר אחד לכל בית ובית בכל ערב מלילות החנוכה, והמהדרין² נהגו להדליק נר אחד לכל אחד מבני המשפחה בכל יום, והמהדרין מן המהדרין נהגו להוסיף בכל יום נר נוסף על יום האתמול (לדעת בית הלל), ביום א' הדליקו נר אחד וביום ב' שני נרות וכן על זה הדרך. טעם ההוספה ביארו בגמרא שהוא למספר הימים היוצאים שכבר עברו והיום שמדליקים בו הוא מן הימים שכבר עברו ויהיינו שבוה ידעו ויזכרו הכל כמה ימים יצאו בהתמדת הנס וכשיזכירו זה שהיה הנס משך זמן רב, יש בו פרסומי ניסא ושבח יותר להשי"י (בה"ל ד"ה בלילה) (וע"ש בגמ' עוד טעם).

ונחלקו הראשונים מה היה מנהגם של המהדרין מן המהדרין, דעת התוס' (ד"ה והמהדרין) שמנהגם היה שרק אחד מבני הבית היה מדליק, אלא שהיה מוסיף והולך, ולא הדליקו כל אחד מבני הבית, שאם ידליק כל אחד לא יהא היכר כמה נרות מדליקים באותו יום ולא ידעו את מספר הימים היוצאים. אך דעת הרמב"ם (פ"ד ה"א) שמנהגם היה להוסיף על המהדרין, שהמהדרין היו מדליקים כל אחד ואחד מבני הבית נר אחד, והמהדרין מן המהדרין הוסיפו והלכו, וכל אחד מבני הבית היה מדליק וגם מוסיף והולך בכל יום נר נוסף. למעשה כתב הרמב"ם (שם ה"א): "ומנהג פשוט בכל ערינו בספרד שיהיה כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון והולכין נר בכל לילה ולילה עד שנמצא מדליק לליל שמיני שמונה נרות בין שהיו אנשי הבית מרובים בין שהיו אדם אחד". והיינו כדעת התוספות. וכן פסק השו"ע. והרמ"א כתב שהמנהג כפי פסק הרמב"ם להלכה שמדליקין נר לכל א' מבני הבית ומוסיף והולך בשאר ימים. וברוכי משה (ס"ק א) הוסיף לבאר שבזמננו שמדליקים בתוך הבית הרי א"צ להדליק בטפח הסמוך לתת ויכולים להדליק במקומות נפרדים, ובזה שפיר יש היכר למספר הנרות הנוספים בכל יום, ובאופן זה שיש היכר אף התוס' מודים שכל אחד מדליק ומוסיף נר כל יום.

12. **כמה נרות מדליקין: (א) כמה נרות צריך להדליק מעיקר הדין. [ולבני הגדולים או משרתיך]. (ב) ולמהדרין. (ג) ולמהדרין מן המהדרין - לאדם אחד. (ד) וכשיש כמה בני בית. (ה) וכשאין ידם משגת כל כך נרות. (ו) לשיטת הרמ"א במהדרין מן המהדרין, כשיש כמה בני בית מה צריך ליהרר במקום הנחת הנרות. [ובלילה הראשון].**

תשובה: (א) נר א' לאיש ובני ביתו בכל לילה, ואף בניו הגדולים ומשרתי כיון שסמוכין על שלחנו בקביעות יוצאין בנרו. (ב) נר לכל א' וא', לבד מאשתו שהיא כגופו. (ג) יום ראשון מדליק א', מכאן ואילך מוסיף נר בכל לילה. (ד) לדעת המחבר רק בעה"ב מדליק וכנ"ל ג', ולרמ"א - ידליק כל א' מבני הבית כנ"ל ב' ויוסיף נר א' בכל לילה כנ"ל ג'. (ה) ידליקו (כל א' מבני הבית) נר א' בכל לילה (היינו לרמ"א). ואם אין ידם משגת כלל רק לנר א' לו ולבני ביתו בכל לילה, יצא בזה מדינא (זהו לכוי"ע). (ו) שיניחו כל א' וא' נרותיו במקום מיוחד, כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין. ואפי' בלילה ראשון "א שיש ליהרר בזה. סעי' ב וס"ק ד ח"י ובאה"ל ד"ה בלילה ד"ה כדי.

הוספות ועיונים

¹ שונה הלכות תורת המועדים ס"ק א בשם ס' סוד הדלקת נרות חנוכה. וז"ל: אמרו חז"ל הזהיר בנר חנוכה הויין ליה בניים זכרים שיהיו ת"ח. והרי כו"ע מדליקין נרות חנוכה ואין כולם ולא רובם זוכין לבנים זכרים ושיהיו ת"ח. אין לתמוה מזה שהאמת הוא חכמים הם אמת ודבריהם אמת, וכפי מה שכל העולם מדליקין נרות חנוכה שרובא דרובא יוצאין ידי חובתן, אבל מיעוטא דמיעוטא זהירין להדליק כפי כל פרטי המצוות והדקדוקים, שהזהיר בהדלקתו בכל פרטיה ודקדוקיה יקנה וישיג בכח המצוה ובסגולותיה בניים זכרים ת"ח. ודע כי נרות חנוכה הם ל"ו בכל הח' לילות, והזהיר בהם יזכה לחכמה, והסוד 'לו חכמו ישכילו זאת' - כל הזהיר בל"ו נרות של מצות חנוכה יזכה לבנים בעלי חכמה, אימתי, אם ישכילו זאת, ר"ל אם יתכוננו להזהר בזאת המצוה בכל פרטיה ודיקדוקיה. עכ"ל.

² כלומר המחזירין אחר המצוות (רש"י כא: ד"ה והמהדרין). אבל תוס' (ד"ה והמהדרין) רמב"ן ר"ן ור"ח פירשו שהוא מלשון הידור.

13. **שמן זית, או מוסיף והולך: אם השמן הוא ביוקר, מה עדיף, להדליק בשמן זית נר א' בכל לילה, או להדליק בנרות שעוה ולהיות מוסיף והולך. [ובלילה הראשון].**
 תשובה: מוטב נרות שעוה ומוסיף והולך משמן זית ונר א' בכל לילה;³ וי"א דבלילה הראשון יראה עכ"פ להדליק בשמן זית אף שבשאר לילות לא יוכל להיות כמהדרין מן המהדרין (וה"ה בכל לילה אין לו לחוש למחר לדעה זו. שו"ת הל' ד). ס"ק ז ושעה"צ.
14. **יש לו קצת שמן: (א) מי שאין לו שמן הרבה, כיצד ינהג. (ב) אם יש לו שמן בצמצום על כל השמונה ימים ולחברו אין כלום, כיצד ינהג.**
 תשובה: (א) יתן בנר א' שמן כשיעור והמותר יחלק לכולם, שאם יעשה לכולם בשוה לא ידליק אפי' א' כשיעור.⁴ (ב) מוטב שידליק בכל לילה א', ויתן גם לחברו. ודוקא כשחברו אינו מבני ביתו או שאינו סמוך על שלחנו, אבל אם הוא מב"ב מוטב שיהיה הוא המהדרין (ולדעת המחבר דלעיל 42 בלא"ה הוא לבדו ידליק ויחשב מהדרין מן המהדרין). ס"ק ו.
15. **יש לו ט' או י' נרות: (א) אם יש לו רק ט' נרות, כיצד ינהג. (ב) ואם יש לו י' נרות.**
 תשובה: (א) ידליק בליל שני שתי נרות. (ב) ידליק ב' בליל ב', ובליל ג' רק אחת. ס"ק ה.
16. **הדלקת ב' בנר אחד: (א) נר שיש לו ב' פיות [דהיינו שהפתילות מבפנים מונחים בנר זה אצל זה רק ראשי הפתילות כשבולטין לחוץ נחלקין לשתי מקומות]. לכמה נרות עולין. (ב) לרמ"א שמוסיפין בכל לילה נר א' לכל א' מבני הבית, האם אפשר שידליקו ב' אנשים בנר א'. [ובלילה הראשון]. (ג) מנורת חנוכה שלנו שיש לה ח' פיות, האם גם יש את החומרא הנ"ל ב' לדעת הרמ"א.**
 תשובה: (א) לב' נרות [כיון שבמקום הנחתן פה ניכר שהם שתיים], כגון מליל א' ואילך, וכן עולה בשביל ב' בנ"א. (ב) י"א שלא, דהא צריך שידליק כל א' נרותיו במקום מיוחד כדלעיל. ואפי' בלילה הראשון יש ליהזר, ויש מקילין בלילה הראשון, ובשעה"ד יש לסמוך ע"ז. (ג) אפשר שבזה מותר להדליק ב' בנ"א בב' קצוות המנורה, שהרי רואין שהדליקו שנים שאל"כ היה מדליק כסדר א' אצל חברו, וכן נוהגין העולם. סעי' ג וס"ק יא יב ושעה"צ.
17. **קערה שמן שהקיפה פתילות: (א) מילא קערה שמן והקיפה פתילות, לכמה נרות עולים - כשכפה על הקערה כלי לפני ההדלקה או כשלא כפה. (ב) ואם הדליק ואח"כ כפה כלי. (ג) באיזה אופן מותר אפי' כשלא כפה כלי.**
 תשובה: (א) כפה עליה כלי שעי"ז אין מתחברים הפתילות יחד, כל פתילה עולה בשביל נר א'; לא כפה עליה כלי, אפילו לנר אחד אין עולה, לפי שהוא כמדורה - שמתחברות כל הלהב יחד. (ב) צריך לכבות ולכסות בכלי ולחזור ולהדליק (דקימ"ל בס"י תרע"ה שההדלקה עושה מצוה). (ג) כשיש הפסק מחיצה בין נר לנר וכרוחב אצבע ביניהן. וכן נוהגין דדוקא בקערה שאין שום הפסק בין נר לנר אסור. סעי' ד וס"ק יג-טו.
18. **הקיף נרות בעיגול, הדלקה בפמוטות: הקיף נרות בעיגול עד שעי"ז יוכל להתחבר הלהב, אין עולה לו כלל וכנ"ל, לכן יש ליהזר להעמיד הנרות בשורה בשוה ולא בעיגול, ואפי' לעשות בשורה א' נכנס וא' יוצא אין כדאי - שלא יבא לעשות בעיגול, רק יהיו בשוה. אבל מותר להדליק בפמוטות של נחושת העשוין קנים קנים חלולין יוצאין סביבות בעיגול, כיון שיש לכל קנה מחיצה בפ"ע; ובלבד שגם הקנים יהיו מובדלין א' מחברו; ודי ברוחב אצבע. ומ"מ אין זה הידור לנר חנוכה להדליק בפמוטות.⁵ וכן כשמדבקין נרות שעוה בכותל יראה שיהיו מרווח אחד מחבירו עכ"פ כשיעור אצבע. סעי' ד וס"ק טו-יח ובאה"ל ד"ה מילא וד"ה מותר.**
19. **שיהיה רווח אצבע בנרות השעוה: ויזהר כשעושה נרות אפילו שעוה, שלא ידבקם אפילו ב' יחד, וכ"ש ד' או ה', שנראה כמדורה; אלא יהא מרווח א' מחברו עכ"פ כשיעור אצבע. וכ"ש שיזהר שלא ידבקו אחר הדלקתן, שעי"ז**

הוספות ועיונים

³ וכתב בנשמת אדם הטעם, לפי שבגמרא לא הוזכר שמן זית מעיקר הדין, אלא הוזכר שאביי שמע שר' יהושע בן לוי מדליק בשמן זית, ואמר שמסתבר שאור צלול עדיף. ועל כן עדיף להדליק בנרות שעוה ולנהוג כמהדרין מן המהדרין, שהוזכר בגמרא מפורש.

⁴ ומי שיש לו שמן כשיעור ללילה אחד בלבד, לא ידליק בכל לילה מעט שמן פחות מכשיעור אלא ידליק בלילה הראשון שמן כשיעור, אע"פ שלא ישאר כלום לשאר הלילות. כה"ח ס"ק ח.

⁵ והטעם בזה הוא משום שמן המובחר שיהיו כל הנרות בשורה אחת ממש דוגמת המנורה שהיה בביהמ"ק שכל הנרות היו בשורה אחת. רב פעלים ח"ד סי' ל'.

מתחממין ונופלין (וכבות מהר ואינן דולקות כהלכתן. אור זרוע) ולא קיים המצוה; וזה צריך לזיחר גם בנרות של שבת וי"ט. סעי' ד וס"ק יח יט ובאה"ל ד"ה אפילו.

ז) **שאלה למעשה:** א. אחד הבחורים ממשפחת וגשל, כשרצה להדליק נרות חנוכה גילה שאין עמו חנוכה ראויה לשמה. והנה הוא מוצא חנוכה פשוטה [כמו זו המצויה של הילדים], אך הביזכים שבה היו קצת צפופים וסמוכים זה לזה. האם היא כשרה. (עי' ס"ה וס"ק יח). ב. מי שגילה בא' מימי החנוכה שחסר לו נר, ונמצא אצלו בבית נר השעוה קלוע שמשתמשים בו להבדלה. האם יכול לקחתו לנר חנוכה ויעלה לו לנר אחד או כמה נרות. (עי' ס"ד ברמ"א וס"ק יט).

(הקדמה לסעיף ה). **היכן מדליקים נרות חנוכה:** מבורר בגמ' (שבת כא): שני חנוכה מדליקים אותו בפתח הבית מבחוץ, כדי שיהא פרסום הנס לעובדים ושבים (רש"י). ואם בעה"ב זה דר בעליה ונפתח העליה הוא לבית שתחתיו, כך שאם ידליק על פתח הבית שתחתיו ברה"ר, לא יהא ניכר שהנר שלו (ב"י) ויחשדו העובדים ושבים שלא הדליק נרות (ב"ח), מדליק בחלון העליה הפונה לרשות הרבים. עוד אמרו בגמ', שבשעת הסכנה [שגזרו גוים שלא להדליק נרות (רש"י ע"ש)] מדליקים בתוך הבית. וכיון שבאופן זה אין ניכר שזהו נר חנוכה - שיאמרו לצרכו הדליקה, ידליק נר נוסף וע"י זה יהא ניכר שהנר הראשון הוא בשביל חנוכה (רש"י ע"פ הב"ה). בתים הפתוחים לחצר, דעת רש"י (ד"ה מבחויז) שבעל הבית מדליק בפתח הבית - בחצר. ודעת תוס' (ד"ה מצוה) שמדליק בפתח החצר, שיהא נראה לעובדים ברשות הרבים, והוסיפו כדבריהם מהא דאמרו בגמ' (שבת כג) חצר שיש לה ב' פתחים צריך להדליק בב' הפתחים משום חשדא, הרי שמדליקים בפתח החצר (עי' רש"י שם ד"ה חצר). וכן פסק השו"ע [ועי' בה"ל ד"ה פתח].

20. **מקום הדלקת הנרות:** א) היכן מקום הנחת נר חנוכה. ב) כשלפני הבית יש חצר הפתוח לרה"ר, היכן מניח. ג) היה דר בעליה ופתח העליה פתוח לרה"ר, היכן מניח. ד) ואם פתח העליה פתוח לבית. ה) בשעת הסכנה היכן מדליקין. [ומה יש להוסיף, ובאלו אופנים].

תשובה: א) בפתח הסמוך לרה"ר, מבחוץ. ב) על פתח החצר (וכ"ז השו"ע) [וי"א על פתח הבית הפתוח לחצר]. ג) על הפתח. וכן אם פתח העליה פתוח לחצר, מניח על פתח החצר הפתוח לרה"ר (כנ"ל ב' ע"ש). ד) מניח בחלון הסמוך לרה"ר (ולא בחוץ ששם לא ניכר שהדלקת הנרות בשביל העליה. ב"י). ה) מניחו על שלחנו ודיו. וצריך נר אחר בבית לעשות היכר שזו למצוה, ואפילו אינו רוצה להשתמש לאורה. (ויניח הנר הנוסף רחוק קצת מהנרות שיהא היכר שאינו מנרות המצוה. שו"ע תרעא א). ואם יש בבית מדורה שיכול להשתמש לפניו א"צ נר אחר, שכבר יש היכר שהנר הוא של מצוה. ואם הוא אדם חשוב שאין דרכו להשתמש לאור המדורה, צריך נר אחר. (נר השמש); והמנהג דבכל נר חנוכה, אפילו מניחו סמוך לפתח, צריך נר אחר בבית, ואפ"ל לא היה צריך לתשמיש. ומי שאין לו אלא נר א' להדליק ואין לו נר אחר להשתמש לאורה, מ"מ ידליק את הנר ויברך עליה, אך לכתחילה יזהר שלא להשתמש לפניו. סעי' ה וס"ק כא-כה ובאה"ל ד"ה פתח וד"ה וצריך ושע"צ.

ח) **שאלה למעשה:** דירה בבנין מגורים מצוי [שש דירות פתוחות לחדר מדרגות ומחדר המדרגות יוצאים לרה"ר], והדירה בקומה שניה, היכן בעה"ב מדליק נרות חנוכה - האם על חלון דירתו הפונה לרה"ר, או בפתח הבנין [ע"פ מה שעולה מהשו"ע ומ"ב]. מדובר שאין בבנין ממול בנינים אחרים]. (עי' ס"ה וס"ק כג. ועיין עוד).

21. **למעלה מג':** א) נר חנוכה, באיזה גובה מעל הארץ מצוה להניחה, ומדוע. ב) אם הניחה למטה מזה האם יצא.

תשובה: א) למעלה מג' טפחים, כדי שיהא ניכר (שהנחה לשם חנוכה). ב) בדיעבד יצא. סעי' ו וס"ק כו.

22. **למטה מ':** מצותה להניחה למטה מ' טפחים. א) אם הניחה למעלה מ' האם יצא. ב) המדליקין בפנים, האם צריכים להקפיד להדליק תוך י'. ג) אם דר בעליה, והחלון שלצד רה"ר גבוה י' טפחים מקרקעית העליה, היכן ניח. ד) בהנ"ל ג', היכן עדיף, בחלון או בטפח הסמוך לפתח ותוך י' לקרקעית העליה. ה) בביהכ"ג, האם מדליקים הנרות תוך י'.

תשובה: א) בדיעבד יצא. ב) נוהגין להקל בזה, אבל המדקדקין מחמירין גם בזה, וכן משמע בטור. ג) בחלון. ד) משמע במג"א עדיף בחלון, דפרסומי ניסא לבני רה"ר עדיף. אך אם יש לו ב' חלונות - א' למעלה מ"ט וא' למטה מ', בודאי יניחנו בחלון שלמטה מ'. ה) לא אלא המנהג שהנרות במקום גבוה. סעי' ו וס"ק כז ושע"צ.

23. **למעלה מכ' אמה:** א) הניח הנר למעלה מכ' אמה, האם יצא. ב) וכשמדליק בבית. ג) טעה והדליק למעלה מכ' ושוב מדליק בתוך כ', האם יברך. ד) נרות שעוה ארוכין, ומקום הלהב למעלה מכ', האם יצא. ה) הדליקה למעלה מכ', ולקחה כך כשהיא דלוקה והניחה למטה מכ', האם יצא. ו) אם הדליקה למטה מכ' ונטלה משם והניחה במקום אחר בתוך כ', האם יצא.

תשובה: א) לא. ב) גם לא. ג) כן. ד) לא. ה) לא, דבשעת הדלקה צריך שתהא למטה מכל'. ו) כן, כיון ששני המקומות כשרים (ועי' לקמן סי' תרע"ה ס"ק ו' שלכתחילה יש לזיהר גם בזה. שו"ה"ל הל' טו). סעי' ז' וס"ק כח-ל ושעה"צ.

ט) **שאלה למעשה:** א. משפחת לוי, כדי להדליק את נרות החנוכה בפתח ביתם הפונה לחוץ, הניחו שם כסא גבוה, ומעליו העמידו את החנוכה; ונתנו את ליבם לכך שהחנוכה תשב על הכסא בתוך עשרה טפחים לקרקע, כך שהחנוכה רובה ככולה היתה תוך גובה י' טפחים. האם יצאו. (עי' ס"ו ושה"צ ג). ב. בסיפור הנ"ל שטעו בהנחת החנוכה למעלה מי' טפחים, אח"כ שמעו מעובר אורח על טעותם. ובא האב ולקח את החנוכה והנמיכה - כדי שגם הנרות יהיו תוך י"ט, ובלי לכבותה תחילה אלא לקחה כמות שהיא והניחה במקום נמוך. האם יצאו בזה. (עי' ס"ו וס"ק ל).

24. **מקום ההדלקה בפתח:** א) עד איזה שיעור אפשר להעמיד הנר רחוק מהפתח. ב) ובאיזה צד בפתח מניח. ומדוע. ג) הניח בצד ימין, האם יצא. ד) פתח שאין בו מזוזה, באיזה צד מניח הנר. ה) כשמניחו בחלל הפתח, ויש שם מזוזה, באיזה מקום בפתח יניח. ו) בכל הנ"ל, האם יש חילוק בין אם הדלת נפתחת לצד המזוזה או לצד שממול.

תשובה: א) מצוה שלא להרחיקה מטפח, שיותר מזה אין ניכר שבעה"ב הניחו. ב) שמאל [בין בפתח בית ובין בפתח חצר], כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, ויהא מסובב במצות. ג) כן. ד) ימין. ה) בחצי הנוטה לצד שמאל, ויכול להניחו בכל שטח אותו החצי; וי"א שראוי להחמיר להניח הנרות בצד שמאל - בקצה האחרון סמוך לכותל. ו) לא. סעי' ז' וס"ק לא-לג לה לו ושעה"צ.

25. **מקומות שמדליקין בתוך הבית:** א) במקומות שמדליקין בפנים ואין היכר לבני רה"ר כלל, האם יש להקפיד להדליק בטפח הסמוך לפתח. ב) במקומות הנ"ל, כשיש לו חלון הסמוך לרה"ר, היכן ידליק. [ואם שכיה היזקא עי"ז]. ג) ואם החלון גבוה מקרקע רה"ר למעלה מכל' אמה. ד) בהנ"ל א', כשרבים בני הבית, האם ידליקו בטפח הסמוך לפתח.

תשובה: א) ככה"ג אין לחוש כ"כ אם אין מדליקין בטפח הסמוך לפתח, ומ"מ המנהג הנכון גם בזה להדליק בטפח הסמוך לפתח, ואין לשנות. ב) נכון יותר שיניחנו בחלון כדי שיהא היכר לבני רה"ר ויתפרסם הנס (וזה עדיף מהסברא שיכנס בין שתי מצוות); אם לא במקום דשכיח היזקא עי"ז (כגון שמתירא מפני דליקה וכדו'. יד אפרים). ג) כיון שבזה אין היכר לבני רה"ר, טוב יותר להניח בפתח (שעדיף שיהא מוקף במצוות). ד) לא, ואפ"ל שאין היכר רק לבני הבית מ"מ צריך שיהא ניכר כל אחד לעצמו, וידליקו במקומות אחרים. אך יזהרו שלא ידליקו במקום שמדליקין הנרות כל השנה, כי אז לא יהיה היכר כלל שהוא למצוה. סעי' ז' וס"ק לז' לח ובאה"ל ד"ה ומ"מ ושעה"צ.

26. **נרות בית הכנסת:** נוהגין להדליק בביהכ"נ ובבית המדרש⁷ משום פרסומי ניסא. א) האם מברכין שם. ב) היכן מדליקין, על פתח ביהכנ"ס או בפנים. ג) באיזה צד מניח המנורה, ומדוע. ד) לאיזה צד מסדר הנרות. ומהיכן מתחיל להדליק.

תשובה: א) כן. ב) בפנים. ג) בכותל דרום [או על השלחן שעומד אצל כותל דרום] כמו במנורה שבביהמ"ק. ד) מסדרן ממזרח למערב. והמדליק עומד אחוריו לדרום ופניו לצפון (היינו כאשר הנרות על השלחן, אז עומד בין הקיר לשלחן - אחוריו לקיר שבדרום ופניו לנרות שמצפון), ומתחיל מימינו שהוא הנר הסמוך לארון הקודש, ושוב מוסיף והולך ומתחיל מהשמאלי ופונה לימינו (ועי' לקמן סי' תרע"ו ס"ה שיש דעות בזה)⁸. ויש מקומות שנוהגין לסדר מצפון לדרום, ואין למחות בידן, וכל א' יתפוס כמנהגו. סעי' ז' וס"ק לט' מ' ס"ק מג ובאה"ל ד"ה ובבהכ"נ ושה"צ.

27. **זמן ההדלקה בביהכנ"ס:** א) מתי זמן ההדלקה בביהכ"נ. ב) ובער"ש. ג) ואם מתאחרים לבא ועד שיהיה מנין כבר יתקדש היום. ואם הוא קודם מנחה. ד) ולהדליק בחול בשעה שאין עדין מנין. ה) כשרוצים למהר להתפלל, האם אפשר שלאחר שברך הש"ץ והדליק נר אחד יוכל השמש להדליק שאר הנרות והש"ץ יתפלל.

הוספות ועיונים

⁶ וכתב המ"ב (ס"ק לד) ב' טעמים, א' דלעולם מצוה עדיף בימין, ב' שכל פינות שאדם פונה אינן אלא לימין, ומיד רואה הנרות דולקות ונזכר בנס (נתבאר ע"פ הב"ה).

⁷ ודוקא בבית מדרש שמתפללים בו. כה"ח ס"ק סה, וכן דעת הגר"ש⁷ אויערבך והגר"ש אלישיב והגר"נ קרליץ (מובא במש"ב דרשו על ס"ק לט).

⁸ ובכ"פ החיים (ס"ק טט) כתב שמנהג הספרדים שהמדליק עומד כנגד המנורה ופניו לדרום ומדליק דרך ימין ממזרח למערב. [ולפי"ז ביום הראשון לא מתחיל בנר הסמוך לארון הקודש].

ת: א) בין מנחה למעריב, והיינו אפילו לנוהגים להדליק בצאת הכוכבים. ב) יש נוהגין להדליק קודם מנחה, ומנהגו להדליק אף בער"ש בין מנחה למעריב בשעה שהעולם מתחילים להתקבץ. ג) יברך וידליק מיד, ואפי' קודם מנחה, דמ"מ יש פרסומי ניסא כשבאין אח"כ לביהכ"נ ורואים הנרות. ד) יכול להדליק אחר מנחה ולברך, ואף שיי"א שאין לברך בלי מנין, המברך יש לו על מי לסמוך, ואם בנקל לו להשיג מנין בשעת ברכה מה טוב. ה) כן. וכן בבית כשיזדמן לבעה"ב איזה דבר נחוץ. לאחר שהדליק נר אחד יוכל אחר להשלים בשבילו שאר הנרות; ודוקא באופן זה, אבל בלא"ה טוב יותר שיגמור בעצמו המצוה שהתחיל בה. סעי' ז' וס"ק מו-מט ובאה"ל ד"ה ויש ושעה"צ.

28. **יצאה ידי חובה מנרות ביהכ"ס:** א) האם אפשר לצאת ידי חובת הדלקת נרות בנרות של ביהכ"נ. ב) והש"ץ שברך בביהכ"נ. ג) והאם יחזור לומר בביתו שהחיינו. ד) אורח שמדליק בנרות ביהכ"נ, האם צריך לחזור ולהדליק באכסניא.

תשובה: א) לא, וצריך לחזור ולהדליק בביתו. ב) גם צריך לחזור ולהדליק בביתו, שיש חיוב על כל א' להדליק בביתו. ג) לא, אא"כ מדליק להוציא אשתו וב"ב. ד) אפשר שא"צ. סעי' ז' וס"ק מה ושעה"צ.

29. **אבל:** א) על אביו ואמו י"ב חדש ועל שאר קרובים ל' יום, אם מתפלל בערב חנוכה - מדליק אדם אחר הנרות, שאין כדאי שאב"ל יברך שהחיינו בביהכ"נ. אבל בביתו יברך שהחיינו. אבל שאר ערבית דחנוכה יכול האב"ל להדליק נר חנוכה. ומתפלל בחנוכה מנחה ומעריב, אבל לא שחרית - שיש בו הלל. [ובט"ו באב וט"ו בשבט ול"ג בעומר דלית הלל, האב"ל מתפלל גם שחרית. ובחומ"מ דהוי כיו"ט מנעתי לפעמים להניח האב"ל להתפלל מנחה ומעריב, פמ"ג]. ס"ק מד ושעה"צ.

י) **שאלה למעשה:** המדליק נר חנוכה בחלל פתח החלון הפונה לרשות הרבים, האם יש עדיפות להדליק בצד או מקום מסויים. (ע"י ס"ז וס"ק לד. לו. ועיין עוד).

(הקדמה לסעיף ח). **חישש מפני החשד:** איתא בגמרא (שבת כג.): חצר שיש לה שני פתחים [הפתוחים לרשות הרבים] צריכה שתי נרות [דהיינו הדר שם צריך להדליק נרות בב' הפתחים]. אמר רבא לא אמרן [שצריך להדליק בב' הפתחים] אלא משתי רוחות - שהפתחים נמצאים בב' רוחות, כגון צפון ומזרח], אבל מרוח אחת לא צריך [-אם שני הפתחים נמצאים ברוח אחת כגון מזרח, די להדליק בפתח אחד]. מאי טעמא [שכב' רוחות צריך להדליק בב' פתחים], אילימא משום חשדא [שהעוברים יראו פתח שלא הדליקו בו ויחשדו שהדר שם לא הדליק נר], חשדא דמאן [-על איזה אנשים אנו חוששים שיחשדו], אילימא חשדא דעלמא [אם נאמר שחוששים מחשדן של אנשים שאינם גרים בעיר הזו, שאינם יודעים שיש פתח נוסף לחצר וכשיראו פתח שאין בו נר יחשדו שהדר שם לא הדליק כלל], אפילו ברוח אחת נמי ליבעי [-אפילו כשב' הפתחים ברוח אחת נצריך להדליק בשניהם], אי חשדא דבני מתא [-בני העיר הזו], אפילו משתי רוחות נמי לא ליבעי [שהלא הם יודעים שבהצד זו יש ב' פתחים ויתלו שהדליק בפתח השני]. לעולם משום חשדא דבני מתא⁹ [ולכן אם ב' הפתחים נמצאים באותו צד די להדליק בפתח אחד, כיון שבני העיר יודעים שיש למקום ב' פתחים. ואולם כאשר הפתחים מב' צדדים] - זימנין דמחלפי בהאי ולא חלפי בהאי [-פעמים שעוברים רק על יד פתח אחד ולא על ידי הפתח השני], ואמרי - כי היכי דבהאי פיתחא לא אדליק בהך פיתחא נמי לא אדליק.

30. **חצר שיש לה ב' פתחים:** א) חצר או בית שיש לו ב' פתחים מב' רוחות, כגון א' בצפון וא' במזרח, באיזה פתח ידליק, ומדוע. ומה לענין הברכה. ב) ואם ב' הפתחים ברוח א' [והם בבית אחד], היכן מדליק. ג) ושני בתים של אדם אחד, שב' פתחיהם ברוח אחת. ד) ובבית החלוק מתוכו והוא של אדם אחד וב' הפתחים לרוח אחת. ה) מה"ד בכל הנ"ל במקומות שמדליקין בפנים אצל הפתח, ויש היכר לעוברים בחוץ. ו) ובמקומות שמדליקין בפנים ממש ואין היכר לבני הר"ר כלל.

תשובה: א) צריך להדליק בב' הפתחים, מפני החשד. ויברך רק באחד מהן. ב) באחד מהן. ג) צריך להדליק בשני הפתחים, ויש מקילים להדליק בפתח אחד. ד) כנ"ל ג'. ה) הכל כנ"ל. ו) בזה אפ"י יש לחצר או לבית הרבה פתחים להרבה רוחות, אין מדליקין אלא פעם א'. סעי' ח' וס"ק נ נא נג ובאה"ל ד"ה שיש ושעה"צ.

יא) **שאלה למעשה:** לחדודי: מי שיש לו בית על שתי קומות, ודרכו להדליק בחלונות הפונים לרשות הרבים, האם צריך להדליק בשתי הקומות שלא יחשדוהו שלא הדליק בקומה אחת. (ע"י שו"ע ס"ח... פתחים... ועיין עוד).

הוספות ועיונים

⁹ אבל מחדש אנשים שאינם מעיר זו אין לנו לחשוש, שאינם מצויים ברחוב משתחשך. מג"א (ס"ק יב). והמאירי (ד"ה חצר) פירש שבני עיר אחרת יודעים שאינם מתמצאים במגורי העיר ויבינו שיתכן שמדליק במקום אחר.

סִיכּוּם קֶצֶר לְנִלְמַד: צָרִיךְ לִיזְהַר מְאֹד בְּהַדְלַקַת נְרוֹת חֲנוּכָה. וְהַרְגִיל לִיזְהַר בְּנֵר שֶׁבֶת וְחֲנוּכָה זֹכֵה לְבָנִים תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים. • עֵינֵי הַמַּתְפָּרְנֵס מֵהַצְדָּקָה, חֵיבִים הַגְבָּאִים לִיתֵן לוֹ נְרוֹת חֲנוּכָה, מִיּוֹ דֵי בְנֵר א' לְכָל לַיְלָה. וְאִם לֹא נִתְּנוּ לוֹ, עָלָיו לְשַׁאֵל עַל הַפְתָּחִים אוֹ לְמַכּוֹר כְּסוּתוֹ אוֹ לְהַשְׁכִּיר עֲצָמוֹ כְּדֵי לְקַנּוֹת שְׁמֵן לְנֵר חֲנוּכָה; מִיּוֹ דֵי בְנֵר א' לַלַּיְלָה. • מַעֲיָקֵר הַדִּין דֵּי בְכָל לַיְלָה בְנֵר א' לְאֵדָם וּבְנֵי בֵיתוֹ, כּוֹלֵל בְּנֵי הַגְּדוֹלִים וּמִשְׁרַתָּיו הַסְּמוּכִים עַל שְׁלַחְנוּ בְּקִבְעוּת. וְהַמְהַדְרִין מְדַלִּיקִים נֵר לְכָל אֶחָד [חוֹץ מֵאֲשַׁתָּן]. וְהַמְהַדְרִין מִן הַמְהַדְרִין מְדַלִּיקִים נְרוֹת כְּמַסְפֵּר הַיָּמִים, יוֹם רֵאשׁוֹן א' וּמוֹסֵף וְהוֹלֵךְ נֵר בְּכָל יוֹם. לְדַעַת הַמַּחְבֵּר בְּנֵי בֵיתוֹ יוֹצֵאִים בְּנְרוֹת שְׁלוֹ, וְלְדַעַת הַרַמְ"א מְדַלִּיקִים כָּל א' מְבַנֵּי הַבֵּית כְּשִׁיעוֹר זֶה [חוֹץ מֵאֲשַׁתּוֹ וְכַנ"ל]; וְצָרִיכִים לִיזְהַר לֹא לְהַנִּיחַ כָּל הַנְרוֹת בְּמִקּוֹם אֶחָד, שִׁיּהָא הֵיכֵר לְמַסְפֵּר הַנְרוֹת בְּכָל יוֹם, וְאִפְ"ל בְּלַיְלָה רֵאשׁוֹן י"א שִׁישׁ לִיזְהַר בְּזֶה. • אִם אֵין יָדָם מִשְׁגַּת כ"כ נְרוֹת, לְרַמְ"א לֹא יְדַלִּיקוּ כְּמַסְפֵּר הַיָּמִים, וְאִם גַּם זֶה לֹא, יְדַלִּיקוּ נֵר א' לְבֵית (לְכוּ"ע). • כְּשֶׁהַשְּׁמֵן בִּיּוֹקֵר, עֲדִיף הַיְדוֹר שֶׁל מוֹסֵף וְהוֹלֵךְ מֵהַיְדוֹר שֶׁל שְׁמֵן זֵית. וְי"א שְׁבַלִּילָה הַרַאשׁוֹן יְדִלִיק עַל שְׁמֵן זֵית אֶף עַל חֲשׁוֹנוֹ מֵהַדְרִין שֶׁל מַחֵר. • אֵין לוֹ דֵי שְׁמֵן, יִתֵּן בְנֵר א' כְּשִׁיעוֹר וְהַשָּׂאֵר יַחֲלַק בְּשֶׂאֵר הַנְרוֹת. • יֵשׁ לוֹ שְׁמֵן בְּצַמְצוּם וְלַחֲבָרוֹ אֵין כָּלֵל, עֲדִיף שִׁיּוּתָּהּ עַל הַיְדוֹר וּיִתֵּן הַיְדוֹר שִׁיּוּקִים הַמְצוּה. וְאִם חָבְרוֹ סוּמָךְ עַל שְׁלַחְנוּ (וְרוּצָה הַדְּלִיק, לְרַמְ"א) - עֲדִיף שִׁיּהֲדֵר הוּא. • אֵין לוֹ אֵלֶּא ש"ר נְרוֹת אוֹ י', יְדִלִיק בֵּינָם שְׁנֵי ב'. • נֵר עִם ב' פִּיתֵי עוֹלָה לְשְׁנַיִם. וְלְרַמְ"א שְׁמַדְלִיקִים כְּמַה בְּנֵי הַבֵּית, לֹא יְדִלִיקוּ כְּמַה בְנֵר כֹּה־ז. • שֶׁאֵין הֵיכֵר לְמַסְפֵּר, וּבְלִיל רֵאשׁוֹן מַחְלוּקַת וּבִשְׁעָה"ד יֵשׁ לְהַקֵּל. וְחֲנוּכָה שְׁלֵנוּ עִם ח' פִּיתֵי אֲפֶשֶׁר שְׁמוֹתֵיהֶם לְהַדְלִיק בְּב' קְצוּוֹתֵיהֶם, וְכֵן הַמְנַהֵג. • קַעֲרָה שְׁמֵן וְבָה פְתִילוֹת, אִפְ"ל לְנֵר א' לֹא עוֹלָה, שֶׁהִיא כְּמַדוּרָה. וְאִם כְּפָה עָלֶיהָ כְּלֵי שְׁעִי"ז אֵין הַפְתִּילוֹת מִתְחַבְּרִים, עוֹלִים כְּמַסְפֵּר הַפְתִּילוֹת. הַדְּלִיק וְאֲח"כ כְּפָה, יִכְבֶּה וְיִכְסֶה וְיִדְלִיק. • כְּשִׁישׁ הַפֶּסֶק מַחֲצִיזָה בֵּין הַפְתִּילוֹת וְכּוֹרֻחַ אֲצַבֵּעַ בֵּינֵיהֶם, א"צ כְּפִיתֵי כָלֵי. • הַקִּיף נְרוֹת בְּעִיגוּל וְיִכּוֹלִים לְהַתְחַבֵּר לְהַבּוֹתֵיהֶן, אֵין עוֹלָה אִפְ"ל לְנֵר א', וְכַנ"ל. לָכֵן יֵשׁ לִיזְהַר לְהַעֲמִיד הַנְרוֹת בְּשׁוּרָה וְלֹא בְּעִיגוּל; וְאִפְ"ל בְּשׁוּרָה - א' נִכְנַס וְא' יוֹצֵא - אֵין כְּדָאֵי. • פְּמוֹט עֲגוּלָה מוֹתֵר, וּבְלֵבֵד שִׁישׁ רוּוח אֲצַבֵּעַ בֵּין הַנְרוֹת, וּמ"מ פְּמוֹט אֵינוֹ מְהוּדָר לְחֲנוּכָה. • אֵין לְהַדְבִּיק נְרוֹת זֶה בְּזֶה - שְׁנֵרָא כְּמַדוּרָה, אֲלֵא יֵהָא רוּוח אֲצַבֵּעַ כְּנ"ל. וְכ"שׁ שֶׁאֵין לְהַדְבִּיק אַחַר הַהַדְּלָקָה, שְׁמַתְחַמְמִים וְנוֹפְלִים וְלֹא מְקִיִּים הַמְצוּה. • מִקּוֹם הַדְּלַקַת נְרוֹת חֲנוּכָה הוּא בִּפְתַח הַסְּמוּךְ לְרַה"ר, מִבְּחוּץ. וְאִם לְפָנֵי הַבֵּית יֵשׁ חֶצֶר, מְנִיחַ עַל הַפְתַּח הַחֶצֶר [וְי"א בִּפְתַח הַבֵּית]. • הִיּהֵא דֵר בְּעָלֶיהָ וְהַפְתַּח לְבֵית שְׁתַּחֲתוּי, מְנִיחַ בְּחֵלוֹן הַסְּמוּךְ לְרַה"ר. • בְּשַׁעַת הַסַּכְנָה מְדַלִּיקִים בְּתוֹךְ הַבֵּית עַל הַשְּׁלַחֵן. וְצָרִיךְ נֵר אַחַר לְהִיכֵר, וְאִפְ"ל כְּשֶׁאֵינוֹ רוּצָה לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹר נֵר הַחֲנוּכָה. וְאִם יֵשׁ בְּבֵית מְדוּרָה א"צ נֵר אַחַר, אֲא"כ הוּא אָדָם חֲשׁוֹב. וְהַמְנַהֵג שֶׁבְכָל נֵר חֲנוּכָה עוֹשִׂים נֵר אַחַר בְּבֵית. וּמִי שֶׁאֵין לוֹ רֵק נֵר א' לְמַצוּה, מ"מ יְדִלִיק וְיִבְרַךְ, אֶךְ יִזְהַר שֶׁלֹּא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָה. • נֵר חֲנוּכָה מַצוּה לְהַנִּיחָה ג' טַפְחִים מַעַל הָאָרֶץ. הַנִּיחָה לְמַטָּה מִג' יֵצֵא. • וּמַצוּה לְהַנִּיחָה לְמַטָּה מִי' טַפְחִים. הַנִּיחָה לְמַעְלָה יֵצֵא. הַמְדַלִּיקִים בְּפָנִים נוֹהֲגִים לְהַקֵּל בְּזֶה, אֶךְ הַמְדַקְדָּקִים נִזְהָרִים. • הָדֵר בְּעָלֶיהָ, וְהַחֲלוֹן הַפּוֹנֶה לְרַה"ר גְּבוּה מִי' טַפְחִים, יִנִּיחַ שָׁם, וְלֹא עַל הַקֶּרֶעַת תּוֹךְ י' וְתוֹךְ טַפַּח דְּלֵת, דְּפִרְסוּמֵי נִיסָא לְרַבִּים עֲדִיף. • בְּבַהֲכַנ"ס הַמְנַהֵג לְהַדְלִיק בְּמִקּוֹם גְּבוּה. • הַדְּלִיק לְמַעְלָה מִכ' לֹא יֵצֵא, וְאִפְ"ל כְּשִׁמְדִלִיק בְּבֵית. טַעְמָה וְהַדְּלִיק לְמַעְלָה מִכ', וְלִקְחָה כֶּךָ וְהַנְמִיכָה תּוֹךְ כ', לֹא יֵצֵא, וְצָרִיךְ לְכַבּוֹת וְלְהַדְּלִיק, וְיִבְרַךְ. נְרוֹת אֲרוּכִים שֶׁהִלָּבַח לְמַעְלָה מִכ', לֹא יֵצֵא. הַדְּלִיקָה תּוֹךְ כ' וְהַעֲבִירָה לְמִקּוֹם אַחַר תּוֹךְ כ', יֵצֵא. • מַצוּה לְהַנִּיחָה בְּטַפַּח הַסְּמוּךְ לְפַתַּח, אֶךְ יוֹתֵר מִזֶּה אֵין הֵיכֵר שְׁבַע"ב הַנִּיחוּ. • מְנִיחַ בְּצַד שְׁמָאל - כְּדֵי שְׁתַּהַּא מְזוּזָה מִיַּמִּין וְנֵר חֲנוּכָה מִשְׁמָאל וְיֵהָא מוֹקֵף בְּצוּוֹת. הַנִּיחַ בִּימִין יֵצֵא. אֵין שָׁם מִיחוּז. וְאֵין חִילּוּק בְּכָל זֶה לְהִיכֵן הַדְּלַת נְפִתָּחוֹ. • מְקוּמוֹת לְנִיחוּ מֵאַמְצַע הַחֲלָל וְלְצַד הָרָאוּי, וְי"א שְׁעֲדִיף סְמוּךְ לְקַצָּה. וְאֵין חִילּוּק בְּכָל זֶה לְהִיכֵן הַדְּלַת נְפִתָּחוֹ. • מְקוּמוֹת שְׁמַדְלִיקִים בְּבֵית וְאֵין הֵיכֵר לְרַה"ר כָּלֵל, אֵין קְפִידָא כ"כ שִׁדְלִיק סְמוּךְ לְפַתַּח, אֶךְ הַמְנַהֵג הַנִּכּוֹן לְהַקְפִיד גַּם בְּכַה"ג, וְאֵין לְשִׁנוֹת. וְכְשִׁישׁ חֲלוֹן סְמוּךְ לְרַה"ר עֲדִיף שִׁדְלִיק שָׁם - אֲא"כ שְׁכִיחַ הַיְזִיקָא. וְאִם הַחֲלוֹן גְּבוּה מִכ' אִמָּה מְרַה"ר עֲדִיף לִיד הַפְתַּח. כְּשֶׁרְבִים בְּנֵי הַבֵּית לֹא יְדִלִיקוּ כּוֹלֵם לִיד הַפְתַּח, שְׁצָרִיךְ שִׁיּוֹה הַנְרוֹת נִיכְרִים לְכָל אֶחָד; וּמ"מ יִזְהָרוּ שֶׁלֹּא לְהַדְלִיק בְּמִקּוּמוֹת שְׁמַדְלִיקִים כָּל הַשְּׁנָה שֶׁשָׁם אֵין הֵיכֵר שְׁהוּא לְמַצוּה. • נוֹהֲגִים לְהַדְלִיק בְּבִיכְהַנ"ס וּבִיְהִמ"ד מִשׁוּם פְּרִסוּמֵי נִיסָא, וּבְבִרְכָה. וּמְדַלִּיקִים בְּפָנִים, לִיד כּוֹתֵל דְרוּם, כְּמוֹ בְּמִנּוּרָה שְׁבִיבְהִמ"ק. וּמַסְדֵּרֵן מִמְזַרְחָ לְמַעֲרָב, וְהַמְדִלִיק עוֹמֵד אַחֲרָיו לְדְרוּם וּפְנִי לְצַפּוֹן וּמִתְחִיל מֵהֵנֵר הַסְּמוּךְ לְאֲרוֹן הַקְּדוֹשׁ, וְשׁוֹב מוֹסֵף וְהוֹלֵךְ וּמִתְחִיל מֵהַשְּׁמָאלִי וּפּוֹנֶה לְיָמִין. וְיֵשׁ מְקוּמוֹת שְׁנוֹהֲגִים לְסַדֵּר מִצַּפּוֹן לְדְרוּם, וְאֵין לְמַחּוֹת בֵּידָם, וְכָל א' יַעֲשֶׂה כְּמַנְהֵג. • בְּבִיכְהַנ"ס מְדַלִּיקִים בֵּין מְנַחָה לְמַעֲרִיב [אִפְ"ל לְנוֹהֲגִים לְהַדְלִיק בְּצִא"כ]. וּבְעֵרֶ"שׁ יֵשׁ מְדַלִּיקִים קוֹדֵם מְנַחָה, וּמְנַהֲגוּ גַם בְּעֵרֶ"שׁ בֵּין מְנַחָה לְמַעֲרִיב - כְּשִׁמְתַחֲלִים לְהַתְקַבֵּץ. אִם מִתְאַחֲרִים וְעַד שִׁיּהִיָּה מְנִין יִתְקַדֵּשׁ הַיּוֹם, יִבְרְכוּ וְיִדְלִיקוּ מִיָּד, וְאִפְ"ל הוּא קוֹדֵם מְנַחָה, דְּמ"מ יֵשׁ פְּרִסוּמֵי נִיסָא בְּמָה שְׁבָאִים אֲח"כ וְרוֹאִים הַנְרוֹת. וְכֵן בְּחוּל יִכּוֹל הַהַדְּלִיק אַחַר מְנַחָה אִפְ"ל כְּשֶׁאֵין מְנִין, וְאֶף שִׁ"א שֶׁאֵין לְבָרֵךְ לְלֹא מְנִין - הַמְבָרֵךְ יֵשׁ לוֹ ע"מ לְסַמּוֹךְ, וְאִם יִכּוֹל לְהַשִּׁיג מְנִין מֵה טוֹב. כְּשֶׁרוּצִים לְמַהֵר לְהַתְפַּלֵּל, אֲפֶשֶׁר שֶׁהִ"ץ יְדִלִיק נֵר א' וְהַשָּׂאֵר יִשְׁלִים הַשֶּׁמֶשׁ; וְכֵן בְּבֵית כְּשִׁישׁ דְּבַר נְחוּץ אֲפֶשֶׁר שְׁבַע"ב יְדִלִיק וְאַחַר יִשְׁלִים, אֲבָל בְּלֹא שְׁעָה"ד עֲדִיף שִׁיּגְמוֹר בְּעַצְמוֹ הַמְצוּה שֶׁתְּחִיל בָּה. • אֵין לְצַאֵת יְד"ח מְנִירוֹת בִּיהַכְּנִ"ס. וְאִפְ"ל הִ"ץ שְׁבִירָךְ, צָרִיךְ לְחַזּוֹר וּלְבָרֵךְ בְּבֵיתוֹ; לְבַד מִשְׁהַחֲיִינוּ שֶׁלֹּא יִבְרַךְ שׁוֹב אֲא"כ מְדִלִיק לְהוֹצִיא אֲשֶׁתּוֹ וּב"ב. אֲוֹרֵחַ שְׁמַדְלִיק בְּבִיכְהַנ"ס, אֲפֶשֶׁר שֶׁא"צ לְחַזּוֹר לְהַדְלִיק בְּאֲכַסְנָא. • אֶבְגַּל [עַל אֲבִיו י"ב חוֹדֵשׁ

ועל שאר קרובים ל' יום], בערב חנוכה לא ידליק הנרות בביהכ"ס שאין כדאי שיברך שהחינו; ובביתו מברך. ולא יהיה ש"ץ בשחרית לפי שיש בו הלל. ובחוקה"מ פעמים שמנע הפמ"ג אף ממנחה ומערב שהוא כיו"ט. • חצר שיש לה ב' פתחים מב' רוחות כגון צפון ומזרח, מדליק בשניהם מפני החשד, ומברך באחת. וכשב' הפתחים ברוח א' די בפתח א'. ושני בתים – ושניהם של אדם אחד, מדליק בשניהם, ויש חולקים. וכן בית החלוק מתוכו והוא של אדם אחד וב' הפתחים לרוח א', מדליק בשניהם, ויש חולקים. וכל זה גם במקום שמדליקים בפנים אצל הפתח ויש היכר לעוברים בחוץ, אך במקום שאין היכר כלל לבני רה"ר, די באחד לעולם.

סימן תרעב

הקדמה לסעי' א-ב. **זמן הדלקת נר חנוכה:** במסכת שבת (סא:) תניא: מצותה [של הדלקת נר חנוכה] משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק. וישנן כמה נידונים בראשונים בבאור ברייתא זו:

פירוש 'משתשקע החמה': נחלקו הראשונים האם הכונה לתחילת השקיעה, כלומר בשעה שהשמש שוקעת לעינינו, או לסוף השקיעה כלומר זמן צאת הכוכבים. דעת הרא"ש והטור ומרדכי וכן פסק השו"ע שהכונה לצאת הכוכבים, והמשנ"ב (ס"ק א ובביה"ל ד"ה עם) כתב שדעת כמה ראשונים שהכונה לתחילת השקיעה.

מהו זמן השקיעה: ישנה מחלוקת כללית לענין שקיעת החמה ובין השמשות וצאת הכוכבים, אם הולכים לפי השקיעה הראשונה דהיינו בשעה שהשמש נכסית מעינינו ומאז הוא בין השמשות למשך כרבע שעה, ואח"כ הוא צאת הכוכבים, או שהולכים לפי שקיעה שניה דהיינו בשעה שאור השמש מתחיל להעלם [שהוא כשעה לאחר שהשמש נכסית מעינינו], ומאז הוא בין השמשות ולאחר כרבע שעה הוא צאת הכוכבים [זוהו יוצא בשבעים ושתיים דקות לאחר שהשמש נכסית מעינינו (ביה"ל ס"ו רס"א סי"ב ד"ה מחלוקת)]. ומחלוקת זו ידועה בשם מחלוקת רבינו תם והגאונים, שדעת ר"ת שהולכים לפי שקיעה שניה, וכן נקט השלחן ערוך (לעיל ס"ו רס"א ס"ב). ודעת הגאונים (הובאו בביה"ל הנ"ל) שהולכים לפי השקיעה הראשונה. [כשהמשנ"ב כותב 'צאת הכוכבים' סתם, כוונתו לצאת הכוכבים של רבינו תם שהשו"ע נקט שיטתו עיקר¹⁰].

שיעור זמן ההדלקה: דנו הראשונים מהו הזמן של 'עד שתכלה רגל מן השוק'. דהנה בגמ' (סב) איתא: 'עד שתכלה רגל מן השוק' - ועד כמה, אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן עד דכליא ריגלא דתרמודאי. ופירש רש"י: שם אומה מלקטי עצים דקים, ומתעכבין בשוק עד שהולכים בני השוק לבתיהם משחשכה ומבעירים בבתיהם אור וכשצריכין לעצים יוצאים וקונין מהן. וכתבו הראשונים וזוהו כחצי שעה לאחר תחילת הלילה. אמנם יש שכתבו ששיעור זה ניתן לפי המציאות שהיתה אז בזמן הגמרא, אבל אנו צריכים לשער בכל מקום ובכל זמן לפי המציאות של אותו זמן מתי כלים עוברים ושבים מן השווקים. ויש שכתבו עוד שכל דין זה אינו שייך בזמננו שאנו מדליקים בפנים ואין פרסומי ניסא לעוברים ושבים אלא לבאי ביתו בלבד.

הדלקת אחר הזמן: בגמרא (שבת סא.) נחלקו לענין ככתה אם זקוק לה, כלומר נר חנוכה שנכבה האם צריך להדליקו שוב. והקשו שם לדעת הסוברים א"צ להדליקו שוב: ורמינהו 'מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק', דמשמע וזהו שיעור הזמן שבו צריך הנר לדלוק וממילא אם כבה הנר בתוך זמן זה צריך לחזור ולהדליקו. ותיירצו בגמ': לא, דאי לא אדליק מדליק - שלא נאמר שיעור הזמן הנ"ל אלא לומר שאם לא הדליק מיד יכול להדליק כל משך זמן זה]. תירוצו נוסף אמרו בגמ', שכונת הברייתא הנ"ל 'לשיעורה', כלומר שיתן בה שמן שידלק משך שיעור הזמן הנ"ל, ומיהו אם ככתה אין זקוק לה. וכתבו התוס' (ד"ה דא) שיש ליהזר ולהדליק בזמן, שלפי תירוץ ראשון אי אפשר להדליק אחר משך הזמן הנ"ל. ומ"מ כתבו שאם לא הדליק עד אז, יש להדליק אחר'כ מספק שמא הלכה כתירוץ שני בגמ', שלפי התירוץ השני אין נ"מ מהו זמן ההדלקה רק צריך שיהא שמן בנר כשיעור הנ"ל. אולם יש ראשונים (מגיד משנה פ"ד ה"ה בשם הראשונים, ע"י רשב"א שבת סא.) שכתבו שאף לתירוץ הראשון 'דאי לא אדליק מדליק' אין הכוונה שלאחר שתכלה רגל מן השוק שוב אינו יכול להדליק אלא כוונת הברייתא שלאחר זמן זה שוב אין זה עיקר המצוה כתיקונה, אבל בדיעבד מדליק גם אח"כ. ויש שהוסיפו שאפילו מבעוד יום יכול להדליק, ולא נאמר בברייתא 'משתשקע החמה' אלא לעיקר המצוה.

שיטת הרמב"ם בהקדמה ואיחור זמן ההדלקה: אמרו בגמ' (שבת סב:) שאשתו של רב יוסף היתה מאחרת את זמן ההדלקה, אמר לה רב יוסף תניא 'לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה' מלמד שעמוד ענן משלים

הוספות ועיונים

¹⁰ ומכל מקום בארץ ישראל שהמנהג בענין זה כהגאונים, יתפרשו מה שכתבו השו"ע ומ"ב בזמן השקיעה כר"ת - לזמן השקיעה כהגאונים. ולענין מי שמחמיר לנהוג כר"ת, ע"י משנ"ב דרשו הע' 1 מה שהביאו בזה.

לעמוד האש ועמוד האש משלים לעמוד הענן, והיינו שאחד מקדים לפני גמר השני, ומכאן יש ללמוד שאין לאחר זמן ההדלקה. ורצתה להקדים הרבה לפני הזמן, אמר לה ההוא סבא תנינא ובלבד שלא יקדים ולא יאחר. ופירושו רוב הראשונים (הביאם בה"ח) דאיידי בנר של שבת. והרמב"ם פסק לענין נר חנוכה לא מאחרין ולא מקדימין, וכתב המגיד משנה שמקורו מהברייתא הנ"ל, דפירשה הרמב"ם דאיידי בנר חנוכה.

31. **זמן ההדלקה:** (א) אימתי הוא זמן הדלקת נר חנוכה. (ב) הנוהגים להתפלל מעריב בזמנו אחר צאה"כ, כיצד ינהגו. (ג) לא הדליק לפני צאה"כ, מה יעשה - יתפלל או ידליק. (ד) הנוהגין תמיד להדליק לאחר מעריב, מה נכון שיעשו.

(תשובה: א) בצאת הכוכבים, ואין לאחרה יותר (וכ"ד השו"ע). וי"א שזמנה לערך רבע שעה קודם צאה"כ. וי"א (רמב"ם) שזמנה בשקיעה כשנתכסתה השמש מעינינו. (ב) נכון לכתחילה להדליק קודם מעריב, וכן נהג הגר"א. אך יטיל כ"כ שמן שידלק חצי שעה אחר צאה"כ. (ג) יתפלל תחילה. (ד) שיכינו הנרות קודם מעריב - שיהיו מוכנים להדלקה מיד אחר מעריב, שאל"כ יש לחוש שיעבור עיקר זמן ההדלקה שהוא חצי שעה אחר צאה"כ [כדלקמן]. סעי' או ס"ק א ובאה"ל ד"ה לא.

32. **הדלקה מוקדם:** (א) האם מותר להקדים להדליק לפני זמן ההדלקה (הנ"ל תשו' 31). וכמה. (שלא במקום דחק וטירדה). (ב) מי שטרוד ולא יהיה לו פנאי אחר"כ, האם יכול להקדים את זמן ההדלקה, ובאיזה שעה. והאם מברך. (ג) וכמה שמן יתן. (ד) כשמדליקה מפלג המנחה, האם מותר להשתמש לאורה. (ה) מה"ד כשהדליקה מפלג המנחה, וכבתה קודם צאה"כ. [ומה לענין הכרחה]. (ו) ואם מתחילה נתן בה שמן רק כשיעור חצי שעה. (ז) הדליק קודם פלג מנחה, האם יצא.

(תשובה: א) לדעת השו"ע אין להקדים, ולדעת המשנ"ב (בה"ל ד"ה ולא) דוקא הרבה אין להקדים אבל הנוהגין להדליק בצאה"כ או רבע שעה קודם, מותרים להקדים רבע שעה או אפ"י חצי שעה בערך קודם צאה"כ. (ב) יכול להקדים ולהדליק עם ברכה מפלג מנחה, שהוא שעה ורביע קודם צאה"כ¹¹. ומחשבים את השעות לפי שעות זמניות. (ג) שידלק עד חצי שעה לאחר צאה"כ. (ד) לא. (ה) יחזור וידליק¹², ובלי לברך. (ו) יחזור ויתן שמן כשיעור הנ"ל ג' (ויכבה¹³) וידליק (דקימ"ל בס"י תרע"ה דהדלקה עושה מצוה) ולא יברך. (ז) לא אלא צריך לכבות ולחזור ולהדליק. סעי' א וס"ק א-ד ובאה"ל ד"ה ובלבד ושעה"צ.

(יב) **שאלה למעשה:** אברך שמתפלל ערבית תמיד בכלל בסוף הסדר, בשעה 7:30. בחנוכה, שצאת הכוכבים בשעה 5:30 בערך, אימתי ידליק נרות חנוכה [באופן שאינו לומד באותה שעה]. (עי' ס"א וע"י הטיב ס"ק א ובאה"ל ד"ה לא).

33. **עסק קודם ההדלקה:** (א) האם מותר לאכול או לעשות שאר עסק קודם זמן ההדלקה [חוץ מלימוד]. ומאימתי. (ב) ואם כבר התחיל בהם. (ג) ומה לענין לימוד. ולאותם שמקדימים זמן ההדלקה לפני צאה"כ.

(תשובה: א) אסור לאכול ולעשות שאר דברים (הנוכחים בס"י רלב"ג) מחצי שעה קודם זמן ההדלקה. (ב) פוסק כשיגיע זמן ההדלקה. (ג) לאותם שמקדימים זמן ההדלקה אפשר להקל בחצי שעה שלפני זמנם ולסמוך על הפוסקים דזמנה בצאה"כ, ומותר ללמוד עד חצי שעה קודם צאה"כ דאז בלא"ה אסור משום ק"ש¹⁴. ס"ק י ושעה"צ.

הוספות ועיונים

¹¹ וע"י לעיל סי' רלג מ"ב ס"ק ד שהביא שיש אומרים שמחשבים זמן פלג מנחה שעה ורבע קודם השקיעה, ושם (ס"ק י) לענין תפילת ערבית כתב שאם התפלל כהדעה המקדימה יש לסמוך להקל שיצא, וכי"ב כתב לענין קבלת שבת (סי' רסא ס"ק כה).

¹² בבה"ל כתב שזהו ביום חול, וע"י לקמן סי' תרע"ג ס"ק כז דהיינו לדעת השו"ע שם, אמנם האחרונים כתבו שאף בער"ש ראו להחמיר ולחזור ולהדליק.

¹³ כן משמע במשנ"ב [וכ"כ לקמן סי' תרע"ה ס"ק ח] וכן כתב הכה"ח ס"ק יב.

¹⁴ שאסור לאכול פת יותר מכביצה, וכן לא ישתה משקה המשכר יותר מכביצה. ומותר לאכול תבשיל העשוי מחמשת מיני דגן אם אינו קובע עליו ואפ"י יותר מכביצה. ופירות ושאר משקים מותר לאכול ולשתות אפ"י יותר מכביצה. ואסור לישון ולעשות כל מלאכה שיכולה להימשך [אבל מלאכה שלא נמשכים אפשר להקל במקום הצורך].

¹⁵ וצ"ע דלעיל סי' רלה ס"ק טז מבואר שבחצי שעה קודם צאה"כ מותר ללמוד, דקיל משאר מלאכות. ובס"י תלא ס"ק ז הביא המ"ב מחלו לענין בדיקת חמץ אם מותר ללמוד בחצי שעה קודם. הע' השונו"ה הל' ג. וללמוד הלכות חנוכה ודאי מותר (הגר"ח קניבסקי בשונו"ה תו"מ מה' הע' ח, והגר"נ קרליץ בחוט שני עמ' שיח) ואפ"י משהגיע זמן ההדלקה מותר, שבזה אין חשש שישכח להדליק (חוט שני שם).

34. **הדלקה אחר הזמן:** (א) מי שלא הדליק בזמן [במזיד או בשכחה], האם יכול להדליק, ומתי. (ב) בדיעבד שעבר זמן החצי שעה, האם יכול להדליק. (ג) בהנ"ל ב', מה לענין ברכה. [וכשמדליק בפנים. ואם בני הבית ישנים]. (ד) בא לביתו קודם עמוד השחר ומצא בני ביתו ישנים, האם ידליק בברכה. (ה) לא הדליק כל הלילה האם יש לו תשלומין. (ו) וכמה ידליק בשאר לילות.

תשובה: (א) יכול להדליק עד חצי שעה אחר צאה"כ. (ב) יכול כל הלילה עד עמוד השחר. (ג) אם מדליק בפנים ידליק בברכה, ודוקא אם בני הבית נעורים. והנוהג לברך אם א"א להקיצם אין מוחין בידו.¹⁶ (ד) לא, כנ"ל ג' (ע"ש), ומהנכון שיקיצם ועכ"פ יקיץ ב' או ג' מהם כדי שיוכל להדליק בברכה. (ה) לא. (ו) כשאר בני"א כגון בליל ב' ב' נרות. סעי' ב' ס"ק יא יב ושעה"צ.

35. **מקומות שמדליקים בפנים:** מקומות שמדליקים בפנים וההיכר רק לבני הבית, האם צריך לזוהר להדליק בזמן.

תשובה: י"א שלא, וידליק כשבני הבית מקובצים יחד. ומ"מ טוב לזוהר גם במקומות ההם, דכיון שמדליקין בפתח הבית והוא פתוח יש גם היכר לעוברים ושבים.¹⁷ סעי' ב' ס"ק ט' ובאה"ל ד"ה ומ"מ.

36. **שיעור הזמן שצריכים הנרות לדלוק:** (א) כמה שמן צריך ליתן בנר. (ב) ומי שאין לו שמן כשיעור הזה. (ג) במקומות שמדליקים בפנים וההיכר רק לב"ב, כמה שמן צריך. (ד) כשמדליק אחר צאה"כ או אחר חצי שעה שאחר צאה"כ, כמה שמן צריך. [כשמדליק בפנים או בחוץ].

תשובה: (א) כדי שידלק עד חצי שעה אחר צאה"כ. (ב) ידליק בלא ברכה.¹⁸ (ג) גם כנ"ל א'. (ד) כשמדליק בפנים צריך שמן שידלק חצי שעה, וכשמדליק בחוץ וההיכר לעוברים ושבים משמע בשו"ע שאם מדליק זמן מה אחר צאה"כ די שיתן שמן שידליק עד חצי שעה שאחר צאה"כ. סעי' ב' ס"ק ה' ובאה"ל ד"ה כזה.

37. **נרות ארוכים:** (א) האם יש הידור לתת שמן שדולק יותר מהשיעור. (ב) ובנרות של שעה.

תשובה: א. לא.¹⁹ (ב) יש הידור מצוה כשהן ארוכות (כיון שהם נאים יותר. מג"א ג'), ומ"מ אין לעשותם גדולות יותר מדא"י.²⁰ ס"ק ו.

38. **כיבוי והשתמשות לאחר חצי שעה:** (א) נתן בה שמן יותר מכשיעור, האם יכול לכבותה לאחר חצי שעה שלאחר צאה"כ וליהנות ממנה. (ב) ולהשתמש לאורה אחר החצי שעה.

תשובה: (א) כן, שאינו מקצה השמן רק מה שצריך למצוה, ומ"מ לכתחילה טוב להתנות שאינו מקצה השמן רק לשיעור הדלקה ש"א שאם נתן בסתם הקצה הכל למצוה. (ב) מותר (וכ"ז השו"ע), ויש מחמירים בזה ואפ"ל התנה שאינו מקצה יותר מהשיעור - מפני הרואים שלא ידעו לחלק בין תוך הזמן לאחר הזמן, וכן אין לטלטל הנרות בעוד שדולקים אפ"ל יותר מחצי שעה מפני הרואים שלא ידעו ויאמרו להשתמש נטלו (הרי ב' חששות: שלא ידעו שעבר הזמן, ושיאמרו להשתמש נטלו). סעי' ב' ס"ק ז' ושעה"צ.

הוספות ועיונים

¹⁶ ובזמנינו גם במקומות שמדליק בחוץ יכול להדליק משך הלילה בברכה כל זמן שיש עוברים ושבים. הגר"ש אלישיב (שו"ת"ל תורה"מ הע' 4).

¹⁷ ומשמע שאם מדליק בבית בפנים ואין היכר לבני רשות הרבים, א"צ לדקדק בזמן. וכן משמע מלשון הלבוש, ע"ש. אכן ממקור דין זה הדרכי משה, לא משמע כן, שהלא דבריו מיידי במקום שנהגו להדליק בתוך הבית ואין היכר לבני רשות הרבים, וכמבואר בדד"מ לעיל סי' תרעא אות ט' ובסי' זה אות ד, ואעפ"כ קאמר דינו שנכון להדליק בזמן. והטעם בזה י"ל משום שעיקר תקנת חז"ל היתה להדליק משתשקע החמה [עי' בערוה"ש ס"ו שכתב כן]. ויש עוד טעם להקדים בכה"ג משום דזריזין מקדימין למצוות, וכדכתב הר"ן (שבת ט. ד"ה דא) וז"ל: עכשיו שמדליקין בבית מבפנים, בכל שעתא ושעתא זמניה הוא דהא איכא פרסומי ניסא לאותן העומדים בבית, ומיהו לכתחילה מצוה להדליק משתשקע החמה משום דזריזין מקדימין למצוות. [וכן הוא גם ברשב"א (שם כא: ד"ה ופיהו)]. ועיין עוד בבה"ל סימן תרע"ז ד"ה ולהדליק.

¹⁸ וצ"ב דלענין מי שמדליק לאחר צאה"כ קודם שתכלה רגל מן השוק, משמע לקמן שאף שאינו צריך ליתן שמן בנר כשיעור חצי שעה אלא עד הזמן שתכלה רגל מן השוק, מדליק בברכה, ומאי שנא הכא שאין לו שמן כשיעור כתב המ"ב שלא יברך.

¹⁹ ובזמנינו שיש עוברים ושבים עד שעה מאוחרת בלילה, יש דעות בפוסקים אם צריך או יש הידור שידלקו יותר מאוחר, ועי' בזה במשנ"ב דרשו הע' 16.

²⁰ ולא נתפרש הטעם, ואפשר כדי שלא התכופפו ויפלו ויכבו.

הדליק נר אחד בלבד: (א) מי שבירך וטעה והדליק רק נר א' בלילה שני, מה יעשה. [ומה לענין ברכה]. (ב) ואם מתחילה לא היה דעתו רק על נר אחד ואח"כ נזדמן לו עוד נר, האם יברך.

תשובה: (א) ידליק עוד נר ולא יברך. (ב) גם בזה מצדד הפמ"ג שלא יברך כי מדינא אין חיוב אלא על נר א'. ס"ק ו. אין ליקח שעה מעובדי עבודת גלולים. בה"ל ד"ה כזה.

(ג) **שאלה למעשה:** משפחה שבמוצאי שבת חזרו לביתם מאוחר בלילה, ועדין לא הדליקו נרות חנוכה. קרה ושכחו להדליק, והלכו לישון. 20 דקות לפני עלות השחר, התעורר האב, וזכר שעדין לא הדליקו נרות חנוכה. מיד קם, והחל בהכנת הנרות. מה עליו לעשות לענין ההדלקה [בפרט לענין הברכה]. וגם מדובר שהנרות לא ידלקו בלילה אלא רבע שעה קודם שיעלה עמוד השחר. [עי' ס"ב ועי' ס"ק י"א ושה"צ י"ו, ועי' תחילת ס"ק י"א (דוק)].

סיכום קצר לנלמד: זמן הדלקת נרות חנוכה הוא בצאת הכוכבים, ואין לאחרה יותר. וי"א שזמנה כרבע שעה קודם צאה"כ, וי"א שזמנה כשמתכסית השמש מעינינו. • הנהוגים להתפלל מעריב בצאה"כ, נכון להדליק קודם מעריב; אך יתן שמן שידלק חצי שעה לאחר צאה"כ. ואם לא הדליק עד צאה"כ, יתפלל תחילה. • הנהוגים להדליק אחר מעריב - יכין הנרות שיהיו מוכנות להדלקה מיד לאחר התפילה, שלא יאחר הזמן. • דעת השו"ע שאין להקדים זמן ההדלקה, ודעת המ"ב שדוקא הרבה אין להקדים אבל הנהוגים להדליק בצאה"כ או רבע שעה קודם, מותרים להקדים כרבע שעה או חצי שעה קודם צאה"כ. • מי שטרוד ולא יהיה לו פנאי אח"כ, יכול להקדים להדליק מפלג מנחה ובברכה, ויתן שמן שידלק עד חצי שעה אחר צאה"כ. ואסור להשתמש לאורה משהדליקה. אם כתבה קודם צאה"כ, יחזור וידליק בלי ברכה. ואם מתחילה נתן בה שמן רק כחצי שעה, יוסיף שמן ויכבה וידליק, בלא לברך. • הדליק קודם פלג מנחה לא יצא, ויכבה ויחזור וידליק. • אסור לאכול ולעשות שאר עסק (המוזכרים בס"י רלב) בחצי שעה קודם צאה"כ. ואם התחיל, פוסק כשיגיע זמן ההדלקה. אותם שמקדימים ההדלקה קודם צאה"כ, יש להקל ללמוד בחצי שעה קודם שמדליקים כשלא הגיע חצי שעה שלפני צאה"כ. • לא הדליק בזמן, ידליק תוך חצי שעה אחר צאה"כ. ובדיעבד שעבר גם זמן זה, יכול להדליק כל הלילה עד עה"ש. ולענין ברכה, אם מדליק בפנים ובני ביתו ערים יברך [והנהוג לברך כשא"א להקיצים אין מוחים בו]. בא לביתו ומצא בני ביתו ישנים לא יברך כנ"ל, ומהנכון שיעירם, ולפחות ב' או ג' מהם, שיוכל לברך. • לא הדליק כל הלילה אין לו תשלומין, ובשאר ימים ידליק כשאר אדם. • מקומות שמדליקים בפנים וההיכר רק לבני הבית, י"א שא"צ להדליק בזמן, וידליק כשבני הבית מקובצים יחד. ומ"מ טוב שיזהרו להדליק בזמן. • יש ליתן שמן בנר בשיעור שידלק חצי שעה אחר צאה"כ. ומי שאין לו שמן כשיעור זה ידליק בלא ברכה. אף במקומות שמדליקים בפנים יש להדליק בשיעור הנ"ל. • כשמדליק אחר צאה"כ, אם מדליק בפנים צריך שמן כשיעור הנ"ל, ואם מדליק בחוץ די שיתן שמן בשיעור שידלק עד חצי שעה אחר צאה"כ. • אין הידור ליתן שמן יותר מהזמן. אבל נרות שטעו יש הידור שיהיו ארוכים, אך לא יעשה גדולים יותר מדי. • נתן שמן יותר מהשיעור, מותר להשתמש בו לאחר חצי שעה שאחר צאה"כ, ולכתחילה טוב להתנות שאינו מקצה השמן רק לשיעור הדלקה. ולהשתמש לאור הנר לאחר החצי שעה, מותר, ויש מחמירים ואפי' כשהתנה - מפני הרואים, וכן אין לטלטל הנרות. • בירך והדליק נר אחד בלבד, כשזכר ידליק שאר הנרות ובלא ברכה. ואפי' מתחילה חשב שיש לו רק נר א' ג"כ מצדד הפמ"ג שאין לברך, דעיקר החיוב הוא נר א' בלבד.

סימן תרעג

(הקדמה לסעיף א). בשבת אסור שיהא דולק נר מפתילות ושמינים שאינם דולקים יפה, שמא יכהה אור הנר בשבת ויבוא להטותו. ונחלקו האמוראים (שבת כא) האם פתילות ושמינים אלו כשרים לנר חנוכה. ולהלכה פסקו הראשונים כהמתירים. בסברת המתירים נאמר בגמ' טעם למה הפתילות והשמינים הנ"ל כשרים לנר חנוכה הדולק בשבת, ולמה כשרים לנר חנוכה הדולק בחול, והם ב' יסודות בדין נר חנוכה: א. בחנוכה שחל בשבת כשרים מפני שזו חנוכה אסור להשתמש לאורו, וממילא אין חשש שיבוא להטות הנר כשיראה שאינו דולק יפה דבלא"ה לא יועיל להשתמש בו. ב. בנר חנוכה הדולק בחול הם כשרים מפני שכבתה אין זקוק לה', כלומר עיקר קיום מצות נר חנוכה תלוי בהדלקה, וכיון שהדליקו, קיים המצוה, ואז אף אם כבה, שוב אין צריך להדליקו, ולכן אין חשש אם יתכבה הנר שהרי כבר קיים את מצות נר חנוכה. [פרט זה יתבאר בהרחבה לקמן סעי' ב]. ועלה בידינו ב' יסודות: א. אסור להשתמש לאור נר חנוכה. ב. הדליק נר חנוכה וכבה יצא ואין זקוק להדליקו שוב.

שימוש דבר קדושה לאור נר חנוכה: בענין איסור השימוש לאור נר חנוכה, הובאו בגמ' ב' מימרות, במימרא אחת איתא (כא) 'אמר רב... נר חנוכה אסור להשתמש לאורו'. ומימרא נוספת הובאה בהמשך הגמ' (כב) 'אמר רב יהודה אמר רב אסי, אסור להרצות מצות כנגד נר חנוכה'. וביאורו הראשונים בכמה אופנים מה שהוסיף רב אסי במימרא השנייה שאין ענינו

דומה לדין הראשון: יש מי שפירש (בעה"ט) שדברי רב שאוסר היינו אפי' בתשמיש מצוה, וסברתו משום שתקנו ההדלקה זכר למקדש, ורב אסי חולק על טעמו וסובר שטעם האיסור משום ביוזי מצוה ולכן אינו אוסר אלא הרצאת מעות שהוא תשמיש רשות אבל תשמיש מצוה מותר. וכן דעת בעל העיטור, שכתב (ח"ב דף קטו). 'דווקא תשמיש חול אסור אבל תשמיש קדושה שרי'. והשו"ע הביא דעתו בשם יש מי שאומר. ראשונים אחרים (רמב"ן מלחמות טו, ריטב"א ור"ן שם) פירשו שרב אסי אינו חולק על רב בדין זה ואוסר להשתמש לאורה אף בתשמיש של מצוה, וטעמו משום שאף בזה יש ביוזי מצוה שמבזה את המצוה הראשונה, ועוד שחסר בפרסום הנס שהרואה אומר שהדליקו לצרכו, אלא שהוסף רב אסי שאף תשמיש קל כהרצאת מעות ג"כ אסור. וזוהי הדעה הראשונה בשו"ע שאף תשמיש של קדושה אסור. ונחלקו האחרונים, דעת הט"ז ששיטת המקילים לדבר קדושה הוא דוקא באופן עראי, אבל באופן קבע כגון שלומד לאור הנרות ודאי אסור שהרי אז אין היכר לנר שהוא של חנוכה (נ"ש ערך הוכחה), ולשיטתו כל מחלוקתם לענין תשמיש קדושה היא בשימוש ארעי בלבד. ובבה"ל (ד"ה ויש) הביא כמה אחרונים החולקים על הט"ז, וסוברים שמחלוקת ב' הדעות היא לגבי שימוש של קדושה בדרך קבע, אבל בדרך עראי מותר בשימוש של קדושה לכו"ע.

(הקדמה לבה"ל ד"ה ויש). **שימוש עראי לאור הנרות:** בבואר ב' המימרות הנ"ל - מה בא להוסיף רב אסי וולעיל נתבאר ב' דרכים מהראשונים], הרא"ש פירש שהאיסור להשתמש לאורה אינו אלא בתשמיש קבוע, והוסיף רב אסי שאף תשמיש עראי של גנאי כגון הרצאת מעות אסור, לפי שידי סמוכות לנר לעיין בהם יפה. וכתב הבית יוסף שנראה מדברי הרא"ש שתשמיש עראי, אם אינו של גנאי דהיינו שאין ידיו צריכות להיות סמוכות לנר [שאו אין ניכר שמשתמש לאורה], שרי. וכן דעת הדרכי משה ומהרש"ל. והט"ז (פ"ט א) כתב שבטור משמע שאוסר אפי' בידי רחוקות, וכן הביא המג"א בשם כמה ראשונים וכן נקט לדינא, וכן פסק המ"ב (פ"ט ב) שאפי' אין ידיו סמוכות לנר אסור. ומדברים אלו (בדיבור זה ובדיבור הקודם) מתבאר שיש ג' צדדי היתר: יש מתירים לדבר קדושה, יש מתירים שימוש עראי, ויש מתירים בשימוש רחוק מהנר. ועיין בה"ל ד"ה 'ויש' שצייד לעשות צירוף להקל כשיש כל האופנים יחד.

נר השמש: כתב הטור, כיון שאסור להשתמש לאור הנרות, נהגו להדליק נר נוסף להשתמש לאורו²¹. וכתב הב"י בשם המרדכי (פ"ט סט), נהגו לעשות נר השמש גדול יותר משאר הנרות, שאם בא להשתמש ישתמש בו. והעתיקו הרמ"א. ונחלקו הפוסקים, יש שפירשו (ב"ח ועוד) שמכל מקום לא ישתמש לאור השמש אלא כשהוא נפרד משאר נרות, אבל כשהשמש עומד בסמוך לנרות ונמצא שהאדם משתמש לאור כולם, אסור. ויש שפירשו (רמ"א ועוד) שכיון שהנר הנוסף גבוה וניכר משאר נרות, עיקר השימוש ממנו, ומותר להשתמש לאורו אף כשנמצא בסמוך לשאר נרות. ועי' בה"ל ד"ה ואז. ומ"מ כתב המג"א (סק"ד, הובא בה"ל ד"ה יהיה ובמ"ב ס"ק טו), שגם למתירים, לכתחילה ודאי אין להשתמש לאור השמש כשהוא סמוך לשאר נרות, ולא מדינא אלא מפני הרואה, שכשיראהו משתמש לאור הנרות, לא יבחין שזהו רק לאור השמש שהרי פעמים שאדם מדליק לצרכו כמה נרות, וגם כאן יאמר הרואה לצרכו הודלקו כולם.

1. **השתמשות בנרות:** א) האם מותר להשתמש בנר חנוכה. ב) ובנרות שמוסיפין המהדרין. ג) האם יש הבדל בין יום חול לשבת. ד) האם מותר לאכול סעודת שבת אצל הנרות - שהוא דבר מצוה. ה) תשמיש עראי, כגון לבדוק מעות או למנותן, האם מותר לאור הנרות. ו) ומרחוק שאין ידיו סמוכות לנר (שאינו ניכר שמשתמש לאורה. ע"פ הרא"ש). ז) תשמיש של קדושה, כגון ללמוד, האם מותר לאורה. [ואם הוא בדרך עראי ולא סמוך לנר]. ח) וכל הנ"ל בנרות חנוכה שבבית הכנסת. ט) לישיב בביתו בשעה שנר חנוכה דולק, ואינו משתמש כלום, האם מותר. י) ולילך לאור הנרות לראות שלא יכשל.

תשובה: א) לא. ב) גם לא. ג) לא. ד) אסור (וראה לקמן אות ז'; מיהו סעודת שבת הוי קבע - בה"ל ד"ה ויש). ה) לא. ו) גם אסור. ז) גם תשמיש קדושה אסור. ויש מקילין, ואפשר שיש לסמוך על זה ללמוד דרך עראי אם אין ידיו סמוכות לנר, וצ"ע. ח) הכל כנ"ל. ט) מותר. י) הפר"ח מתיר גם זה שאין חייב להעצים עיניו ולא מקרי תשמיש. טע"א וסק"ט ז-יג ובה"ל ד"ה ויש ושה"צ.

2. **שימוש לאחר הזמן:** האם מותר ללמוד בדרך קבע לאור הנר לאחר שיעור זמן ההדלקה. [בשבת ובחול].

הוספות ועיונים

²¹ במחבר כתב שמדליק 'נר נוסף', ואילו הרמ"א כתב שאותו נר שמדליק בו הנרות, לאחר שגמר להדליק מניחו ליד הנרות, ולפיכך נקרא 'נר השמש' - שהוא הנר ששימש להדלקת הנרות. לקמן נשתמש בשם 'נר השמש', ולמר כדאית ליה היינו נר הנוסף ולמר כדאית ליה נר השמש כפשוטו.

- תשובה: אפשר שאין להחמיר, וביום חול ואין לו נר אחר יותר טוב שיכבנה ויחזור וידליקנה (מחשש מראית העין שלא ידעו שעבר הזמן ויאמרו לצרכו הדליקה). בה"ל ד"ה ויש.
3. **שמש:** (א) מה המנהג בענין הדלקת נר הנוסף. (ב) והיכן יניחו. (ג) האם יעשה גם שינוי בגוף הנר. ואיזה הוא. ומדוע. (ד) אם רבים המדליקים האם צריך להניח שמש אצל כל אחד ואחד. (ה) כשיש נר על השלחן (העשוי להאיר בביתו תמיד), האם צריך שמש. ומדוע. (ו) האם מותר להשתמש אצל כל הנרות יחד כשהשמש שם. [ואם אין די לו באור השמש]. (ז) נגד השמש לבד האם מותר להשתמש לכתחילה. (ח) מה טוב להדליק חוץ מהשמש.
- תשובה: (א) המחבר כתב שנוהגים להדליק נר נוסף, והרמ"א כתב שהמנהג להניח אצל הנרות את השמש שבו מדליק הנרות. וטעם נר זה כדי שאם ישתמש יהא לאורו. (ב) קצת רחוק מהנרות, שיהא היכר למספר הנרות. (ג) כן, שיהא גבוה קצת משאר נרות [ע"י שיעשנו ארוך יותר או שיעמידו גבוה מהם], שע"ז אם בא להשתמש עיקר התשמיש יהא ממנו (ודלא כסבורים שרק כשהשמש לבדו מותר, ע"י בה"ל ד"ה יהיה). (ד) כן, כיון שכל א' מניח במקום אחר כנ"ל ס' תרע"א. (ה) כן, שמא ישתמש אצל הנרות. (ו) לכתחילה אין להשתמש כי אם לאור השמש בלבד כשעומד בפני עצמו [והטעם מפני הרואה שיאמר לצרכו הדליק כולם, אך אין בזה איסור מעיקה"ד]. ואם אין די לו באור השמש אין להקל. (אבל כשידי לו באור השמש מעיקה"ד אין איסור אף שנהנה גם משאר נרות, דעיקר שימוש הוא מנר השמש, וכנ"ל ג'). (ז) יש מחמירים בזה, אבל הרבה אחרונים מקילים וכ"מ ברבינו ירוחם. (ח) נר על השלחן (כלומר במקום משתמש). סעי' א וס"ק יד-יח כ ובה"ל ד"ה שאם.
4. **הזמנה לנר חנוכה:** (א) הזמין (י-יחד) נר לחנוכה, אך לא הדליק בו עדין, האם נאסר. (ב) ואם הדליק בו, וכבה אחר זמן שיעור ההדלקה. (ג) ואם כבה תוך זמן שיעור ההדלקה.
- תשובה: (א) לא. (ב) אינו נאסר [כנ"ל ס' תרעב סעי' ב וס"ק ז]. (ג) נאסר בהנאה. ס"ק כא ושה"צ.
5. **נר שנתערב בנרות אחרים:** (א) נר חנוכה שנאסר (כנ"ל תשובה קודמת ג') ונתערב ברוב נרות, האם מתבטל. [באופן שיש בו שיעור לדלוק למחר בחנוכה]. (ב) נר שנשאר דולק אחר הזמן ונתערב, האם יש להחמיר בתערובתו - לפי מה שיש מחמירים שלא להשתמש בנר לאחר הזמן כנ"ל ס' תרעב ס"ב סק"ז. (ג) נר חנוכה שנתערב ונאסרו כולם, כיצד יהא מותר להשתמש בהם. (ד) מה"ד בכל הנ"ל שנתערב נר חנוכה אבל אין בו שיעור לדלוק למחר חצי שעה. (ה) ואם יש בו שיעור לנר חנוכה אך נתערב ביום השמיני.
- תשובה: (א) אינו בטל אפי' באלף דהוי דבר שבמנין. [ולכן לא יטול א' מהן להדליקו ולהשתמש בו. וכן בעודן דולקים לא יטול א' מתוכם להשתמש לאורן]. והמהרש"ל חולק וס"ל דבטל ברוב דכיון שנמכרים במשקל ולא במנין לא מקרי דבר שבמנין, ובמקום הפס"מ אפשר שיש להקל. (ב) לענין תערובת אין להחמיר וכל הנרות מותרים. (ג) ע"י שידליק א' יותר ואז מותר להשתמש אצלו כיון שלא הודלקו עתה למצותן [ויש מחמירים בזה דדוקא השמש שעומד למעלה מכל הנרות מותר דעיקר השימוש נעשה לאורו כנ"ל תשו' 3 משא"כ כאן]. (ד) בטל (ברוב), דדוקא כשראו לחנוכה חשוב הוא שראוי למצוה ולא בטל. (ה) בטל שהרי אינו ראוי למצוה למחר וכנ"ל ד'. סעי' א וס"ק כא-כד ובה"ל ד"ה ואז ושה"צ.
6. **פתילות ושמינים הכשרים:** (א) פתילות ושמינים הפסולים לשבת מפני שאינם דולקים היטב, האם כשרים לנר חנוכה. (ב) ואלו פתילות למצוה מן המובחר. (ג) ואיזה שמן. (ד) אם אין שמן זית מצוי מה יקה. (ה) מה נוהגין במדינות אלו. ומה ראוי יותר.
- תשובה: (א) כן. (ב) צמר גפן או חוטי פשתן (שאינן לך פתילה שמושכת השמן ושהאור דולק בה יפה כמותה. רשב"א שבת כז:). (ג) שמן זית (שאורו צלול ומאיר [רש"י שבת כג]. ועוד שבו נעשה הנס [מאירי שם כא. וע"י גם מ"ב סק"ד]). (ד) מצוה ליקח שמינים שאורן זך ונקי. (ה) נוהגים להדליק בנר שעוה (וע"י שה"צ ס"ד) כי אורן צלול כמו שמן. ומ"מ מצוה בשמינים טפי כיון שהנס נעשה בשמינים. סעי' א וס"ק א ב ד.
7. **שבת חנוכה:** (א) בשבת חנוכה, האם מותר להדליק נר חנוכה בשמינים ופתילות הפסולים בשבת, כאשר נותן שמן כדי שיעור המצוה או יותר. (ב) ובשמש.
- תשובה: (א) כשנותן רק כשיעור מצותו מותר, דכיון שאסור להשתמש לאורו אין חשש שיטה, אבל כשנותן יותר אסור דכיון שמוותר להשתמש לאחר הזמן וכנ"ל ס' תרעב ס"ב חיישינן שמא יטה. (ב) אסור בכל גונא, שהרי מותר להשתמש לאורו ושמא יטה. סעי' א וס"ק ג ה.
8. **נרות שוים:** (א) הנוהגים להדליק מוסיף והולך, האם צריך שהנרות הנוספים על העיקרי יהיו דומים לו. (ב) ובנרות שמן (דהיינו שרוצה לעשות כמה סוגי שמינים). (ג) האם כמה מבני הבית [לרמ"א שהמנהג שמדליקים] יכולים להדליק זה בשמן זה בשעוה.

תשובה: א) כן. ב) אפשר שאין קפידא, שאין ניכר ההבדל. ג) כן. ס"ק ב ושה"צ.

9. **זול: שמן זול, האם כשר לנר חנוכה.**

תשובה: צ"ע (דיתכן שהיחוד למצוה נחשב שינוי מעשה וקונה, ושוב לא הוי מצוה הבאה בעבירה. שו"ת שו"מ סי' שמש, ע"ש). ס"ק ב.

10. **בשר בחלב: א) שומן או חלב שנאסרו מבשר בחלב, האם מותרים להדלקת נר חנוכה. ב) האם מותר לבטלו בשישים כדי להדליקו.**

תשובה: א) לא (משום שהנר מתבשל שוב ואסור לבשל בשר בחלב. פמ"ג א"א א). ב) לא (דאין מבטלים איסור לכתחילה. פמ"ג יו"ד סי' צט שפ"ד ס"ק יא בסוף, ע"ש עוד). ס"ק ב.

11. **שמן מאוס: שמן שנמצא בו עכבר, האם כשר לנר חנוכה.**

תשובה: לא, דמאוס הוא (ולעיל בסי' קנד סק"נ כתב כשמאוס 'לו'. וע"ש סקמ"ט לענין אם יש בשמן שישים). ס"ק ג.

יד) **שאלה למעשה:** א. האם מותר לעבור בחדר מדרגות בשעה שהחשמל לא פועל, ויש שם נרות חנוכה, ומבחינ על ידם בדרכו שלא יכשל ויכול לעלות במדרגות בנקל. (עי' שה"צ א). ב. כשמדליקים נרות חנוכה במקום חשוך, כגון לאותם הנוהגים לכבות את אור החשמל בעת ההדלקה, או המדליקים בחוץ ואין שם תאורה, האם מותר לקרוא מספר זמירות מתוך דף - לאור הנרות. ומה"ד אם ירחיק עצמו קצת מהנרות. [השאלה היא כפי המצוי שהשמש עומד בסמוך לנרות, אך הוא גבוה וניכר]. (עי' ס"א וס"ק י יב ג טו כ ובה"ל ד"ה ויש וד"ה יהיה. יש לציין שבפשוט זהו תשימש עראי, שהרי אינו קובע עצמו שם לקרוא. **תנן:** שאלה זו תלויה בכמה פרטים: האם מותר שימוש עראי, ותשימש קדושה, וגם תלוי אם זה קרוב לנר או רחוק. והאם מותר להשתמש לאור השמש כשהוא יחד עם הנרות ונמצא נהנה משאר נרות, אמנם הוא גבוה וניכר משאר נרות. ועוד, שגם באופן המותר, האם מותר לכתחילה להשתמש לאור השמש כשהוא סמוך לנרות). ג. **שמן שנפל לתוכו זבוב, והוציאוהו מהשמן, האם כשר לנר חנוכה.** (עי' ס"ק ג ולעיל תשו" 11, דדוק, ועיין עוד).

תשובות בסוף הגליון - עמ' 38

12. **נר שכבה: א) כבה הנר מיד לאחר שהדליקו, האם צריך להדליקו שוב. ב) ואם כבו כל הנרות ולא נשאר אפי' נר אחד. ג) ואם ככתה בער"ש מבעו"י. ד) לאחר שהדליק בא לתקן הנר ובשוגג כיבה, האם צריך להדליק. ה) ואם כיבה במוזד (בתוך שיעור זמן ההדלקה). ו) נכבה הנר בער"ש וכבר קיבל שבת ויש עדין זמן היתר, האם מותר לומר לחבירו להדליקם.**

תשובה: א) א"צ להדליק, אך ראוי להחמיר, ולא יברך. ב) גם כנ"ל א'. ג) גם כנ"ל א'. וי"א שכשמותר עדין להדליק חייב לחזור ולהדליק בלי ברכה (שכבר בירך בהיתר). (דעת השו"ע כדעה הראשונה). ד) כנ"ל א'. ה) חייב להדליק, ולא יברך. ו) כן. סעי' ב וס"ק כה-כז ובה"ל ד"ה אם ושה"צ.

13. **נר שכבה בפשיעה: א) הדליק במקום הרוח וכבה הנר, האם צריך לחזור ולהדליק. ב) בהנ"ל א', האם יברך. ג) מי שהדליק וראה שאין האור נאחז יפה בפתילה וודאי יכבה מהר, האם יצא בהדלקה זו. ד) ומה"ד באופן שלא היה בשעת ההדלקה שמן כשיעור הראוי. ה) אם כבה א' הנרות קודם שהשלים הדלקת כולם [ומיעקה"ד א"צ לחזור ולהדליק כנ"ל תשו' קודמת אות א'], האם נחשב מהדרין מן המהדרין.**

תשובה: א) כן [במקום שאין רוח]. ב) לא, שמא לא היה ברור שיכבה. ג) לא יצא, וצריך מדינא לחזור ולהדליק. ד) יחזור וידליק. ה) לא, דבעת ההדלקה צריך שיהיו כל הנרות של אותו יום דולקות. ס"ק כה ושה"צ ובה"ל ד"ה אם.

14. **סילוק היד: משהדליק הנר, האם יכול מיד לסלק ידו.**

תשובה: לא, וימתין שידלק רוב הפתילה היוצאת מהשמן. בה"ל ד"ה הדלקה.

15. **מה מצוה מן המובחר בענין השעוה.**

תשובה: לקנות ממה שנוסף מנרות ביהכנס"ס, הואיל ונעשתה בו מצוה אחת יעשה בהם עוד מצוה (וראה לעיל תשו' 6 דמ"מ מצוה יותר בשמנים). ס"ק כז.

טו) **שאלה למעשה:** ביום השמיני של חנוכה גילה ר' אברהם שחסרים לו ב' פתילות לשתי נרות אחרונות. והנה ראה שבפמ"ט של נרות שבת נשארו פתילות שדלקו שבת שעברה [ובדעתו היה להשליכם]. האם מותר לקחתם

ולהדליק בהם נרות חנוכה. (עי' ס"ק כז בסוף. ולקמן ס"ק ל"א יתבאר שפתילות ששימשו ללילה אחת מותרים לשימוש בלילה שני ואין בזה משום ביוון מצוה ואדרבה נוחים להדלקה יותר לאחר השימוש. וכאן השאלה על פתילות ששימשו לנר שבת).

16. **הידור מצוה:** טוב שכל אחד יטריח לעשות לו מגורה יפה לפי כחו, וכן הנרות יעשה יפה (באור צלול ופתילות הדולקות יפה. ס"ק רסד ס"ו). ס"ק כח.

17. **הדלקה בבזיך שהשתמש בו:** (א) נר (-כלי שמניחים בו השמן) שהדליק בו לילה אחד, האם אפשר להדליק בו שוב בלילה אחר: בנר חרס, חרס מצופה אבר, מתכת, זכוכית. (ב) וכשאינו לו אחר מה יעשה.

תשובה: (א) בכל אפשר, לבד משל חרס שהוא מאוס וביזוי מצוה. (ב) [בנר של חרס] מסיקו בכל לילה באור. ס"ג וס"ק כט ל.

טז) **שאלה למעשה:** ר' חייא עמרני המשתתף בשיעור הדף היומי, ניגש למגיד שיעור לאחר השיעור ושאלו, שכיון שידו משגת לקנות חנוכיה נאה מכסף, האם יש מעלה בזה ועליו לקנות [והוא מדליק בחלון ביתו מבפנים כך שאינו חושש מגנבים]. מה השיבו. (עי' ס"ק כח).

18. **שימוש חוזר בפתילות:** האם יש להחליף הפתילה בכל לילה.

תשובה: אין חוששים להחליף הפתילה, עד שתכלה, דאדרבה נוחה להדלקה יותר לאחר שהודלקה.²² סעי' ד וס"ק לא.

יז) **שאלה למעשה:** שמן שנשא בנר החנוכה, האם אפשר להדליק בו למחרת, או שיש בזה משום ביוון מצוה במה שמדליק בשמן שכבר השתמש בו [ואין בו מעלה שיותר נח להדליקו ע"י שדלק חלקו אתמול - כמו בפתילה]. (עי' ס"ד וס"ק לא. ועיי' עוד).

סיכום קצר לנלמד: אסור להשתמש לאור נר חנוכה, ואפי' בנרות ההידור. ואין לאכול סעודת שבת [שהוא דבר מצוה] לאורן. וכן תשיש עראי [כגון לבדוק מעות] אסור. ואפי' אין ידיו סמוכות לנר. ותשיש קדושה מחלוקת, ואפשר שיש לסמוך ע"ז ללמוד דרך עראי ואין ידיו סמוכות לנר. ובכל זה ה"ה בנר חנוכה שבביהכ"ס. ולישב בביתו בשעה שנ"ח דולק מותר, והפר"ח מתיר גם לילך לאורן שאין זה נחשב שימוש. • ללמוד בדרך קבע לאחר שיעור זמן הדלקה אפשר שאין להחמיר, ובחול טוב שיכבה וידליק. • נוהגים להדליק נר נוסף [ולרמ"א מניחים אצל הנרות הנר שהדליקו בו] כדי שאם ישתמש יהא לאורו. ויניחו קצת רחוק מהנרות, שיהא היכר למספר הנרות. ויעשנו גבוה קצת משאר נרות, שאם ישתמש - עיקר השימוש יהא לאורו (עי' בה"ל ד"א שרק כשהשמש לבדו מותר להשתמש לאורו). ולכתחילה אין להשתמש אצל הנרות והשמש, מפני הרואה שיאמר לצרכו הודלקו כולם; ואם אין די באור השמש אין להקל. כשרבים מדליקים - כל א' צריך שמש בנרותיו. גם כשיש נר על השלחן להאיר צריך שמש, שמא ישתמש ליד הנרות. וגם כשיש שמש טוב להדליק נר על השלחן. • הזמין נר לחנוכה, לא נאסר בהנאה. הדליק בו וכבה לאחר זמן השיעור, לא נאסר. הדליק בו וכבה תוך זמן השיעור, נאסר. • נר שנאסר, ונתערב בנרות אחרים, אינו בטל אפי' באלף [דהוי דבר שבמנין]. ולמהרש"ל בטל ברוב, ובהפס"מ אפשר שיש להקל. לאוסרים: אין להחמיר בדלק אחר זמן השיעור [אף שיש אוסרים להנות אחר זמן השיעור]. וכשאוסר התערובת אפשר להשתמש לאורם ע"י הדלקת נר נוסף. נר שאין בו שיעור הדלקה בטל ברוב, וכן אם יש בו שיעור אך הוא ביום השמיני. • פתילות ושמינים הפסולים לשבת כשרים לחנוכה, ומצוה מן המובחר בצמר גפן או חוטי פשתן, ובשמן זית. אם אין שמן זית מצוי מצוה בשמינים שאורן זך ונקי. ובמדינות אלו נוהגים בשעוה כי אורן צלול כמו שמן [ומצוה מן המובחר לקנות שעוה משיירי הנר שבבית כנסת (ס"ק כז)], ומ"מ מצוה בשמן יותר דבו נעשה הנס. • בשבת חנוכה מותר להדליק נ"ח בדברים הפסולים לנר שבת, אך אם נותן יותר מהשיעור, או לשמש, אסור. • הנוהגים להדליק מוסיף והולך, צריך שהנרות הנוספים על העיקרי יהיו דומים לו [ובנרות שמן אפשר שאין קפידיא בזה שאין ניכר ההבדל]. וכמה מבני הבית המדליקים יכולים להדליק זה בשמן זה בשעוה. • שמן גזול, צ"ע אם כשר לנ"ח. • שומן או חלב שנאסרו מבשר בקלב, אסורים להדלקה. ואין לבטלו בשישים כדי להדליקו. • שמן שנמצא בו עכבר מאוס

הוספות ועיונים

²² ובכף החיים (מ"ק עב) כתב בשם התיא והכלבו שנהגו לחדש הפתילות בכל לילה, לפי שבכל לילה היה הנס מתחדש, ועוד זכר למקדש שהיו מחליפים את הפתילות כל יום, וכ"כ המאירי (שבת כא).

הוא ופסול לנ"ח. • נ"ח שכבה, אפי' מיד לאחר שהדליקו, א"צ להדליקו שוב, אך ראוי להחמיר להדליק בלא ברכה. וה"ה אפי' כבו כל הנרות. וה"ה בכבה בער"ש מבעו"י, וי"א שאם הוא זמן היתר חייב להדליק בלי ברכה. מי שבא לתקן הנר וכבה, פטור מהדלקה. ואם כיבה במזיד, חייב להדליק ובלא ברכה. כבה הנר בער"ש והוא בזמן היתר הדלקה, יכול לומר לחבירו להדליק. • הדליק הנר במקום הרוח וכבה, צריך להדליקו, ולא יברך [שמא לא ודאי שיכבה]. אם הדליק וראה שאין האור נאחז יפה, צריך מדינא לחזור ולהדליק. הדליק ולא היה שמן כשיעור, יחזור וידליק. כבה א' הנרות קודם שהשלים כולם, אינו נחשב מהמהדרין. • הדליק הנר, לא יסלק ידו מיד עד שידלק רוב הפתילה היוצאת מהשמן. • טוב שיטריח לעשות המנורה והנרות יפים, לפי כחו. • נר שהדליק בו, אפשר להדליק בו שוב בשאר לילות, אא"כ הוא של חרס מפני שמאוס, ואם אין לו אחר יסיקו כל לילה [נוחס מצופה דינו כשאר נרות]. • אין חוששים להחליף הפתילה בכל לילה, עד שתכלה [דנוחה להדלקה יותר].

תשובות לשאלות למעשה

- (א) מותר, שאף אם גזלום, הוי יאוש ברשות הנערים, ואח"כ שינוי רשות בידי הקונה ובהיתר הגיעו לידו.
 (ב) האתרוג אסור באכילה בכל שבעת ימי החג (ודעת הט"ז שבס"ק ד אינו ענין לכאן, שרק ביום השמיני התיר, ומ"מ גם שם העיקר כהחולקים).
- (ג) א. משמע שמותר שהרי הסוכה עומדת בכשרותה (וכן הורה הגריש"א להיתירא, מובא בשבות יצחק זמן שמחנתנו פ"ו ס"א). ב. לא, שרק ביום הסמוך לחג נראה כבל תוסיף, ולא אח"כ (אא"כ מכין לשם מצוה, ואז אפי' באופן שיש היכר לא מועיל מאחר ועושה המצוה כהלכתה ואינו מתחשב בהיכר. שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב סי' קמא ענף א).
- (ד) שאין בכך בית מיוחש, שהנאה האסורה היינו כשלוקח את דופן הסוכה או הנוי ומשתמש בו, משא"כ באופן הנ"ל אין זה בכלל שימוש, וכמדוייק בסוף הבה"ל שאל"כ שייך להנות גם בלא ליסתור, ומפורש הדבר במשנ"ב לעיל המצויין בהערה שבשאלה.
 (ה) מלשון המ"ב 'אם נטל ידיו ובירך המוציא', וכן הוא בשעה"צ 'ובזה שכבר בירך המוציא', משמע שאם עדיין לא בירך המוציא לא יברך, וימתין עד הלילה. ויבואר ע"פ מה שכתב הריטב"א (חולין קו: ד"ה אמר רב) שמי שבירך על נטילת ידים ונמלך שלא לאכול, אין ברכתו לבטלה, שכיון שבשעת הנטילה היה בדעתו לאכול ותיקן ידיו לאכילה ונתחייב בברכה, אין זו ברכה לבטלה [והובא להלכה בחזו"א (או"ח סי' כה אות ח) וכן הורה הגרש"ז אויערבך (ביצחק יקרא ח"ב עמ' מו)].
- (ו) המחבר כתב שריבוי הסעודות שמרבים בימים אלו הם סעודות הרשות, והאחרונים הסכימו שיש קצת מצוה בזה מפני שהסעודות נעשים להודות ולשבח לה' וגם שאז היה חנוכה המזבח ובית המקדש. ויאמרו דברי תורה בסעודה.
- (ז) א. אם יש בין פתילה לפתילה רוחב אצבע כשרה [וצריך תנאי זה לבד ממה שיש בה בזיכים שעושים מחיצה בין נר לנר], ואם אין רווח כזה אינה כשרה אע"ג שיש מחיצות בין הנרות. ב. לא, דהוי כמדורה, ואפי' שני חוטי שעוה בלבד אסור וכל שכן ארבעה או חמשה.
- (ח) בפתח הבנין, שהרי יש לבית פתח לרה"ר דהיינו דרך חדר המדרגות השייך גם לבעה"ב זה, ומה שמבואר בשו"ע שהדר בעליה מדליק בדיירתו, היינו באופן שאין לו פתח ישיר לרה"ר אלא דרך הבית שתחתיו, וכדביאר המ"ב (וכן דעת הגרי"ש אלישיב על פי הנ"ל, מובא בפסקי שמועות חנוכה עמ' נג). אמנם למעשה יש נידון גדול אם חדר מדרגות דינו כחצר, ולפי"ז יתכן שידליק בביתו, ועי' משנ"ב דרשו על ס"ק כב בהרחבה.
- (ט) א. בדיעבד יצאו, אך מצוה לכתחילה שהנרות יהיו תוך י' טפחים, והיינו שלהבת הנרות (כמבואר בשו"ע לענין ג' טפחים, וכן למד מזה בכה"ח ס"ק נב לענין גובה י' טפחים). ב. יצאו, וכדכתב המ"ב 'אם הדליקה למטה מכ' ונטלה והניחה במקום אחר תוך כ' יצא דהא שני המקומות כשרים', ומשמע שאפי' אם המקום השני היה מעל י"ט כשר [והוא פשוט שהרי מעל י' יוצאים בדיעבד], וכ"ש בזה שהמקום השני היה יותר מהודר שהוא למטה מי' טפחים שיצא²³.

הוספות ועיונים

²³ ויתכן שגם מה שהובא לעיל מהמ"ב לקמן סי' תרע"ה שכתחילה אין לטלטלה, לא שייך בזה, שהלא יש הידור שתהיה תוך י' טפחים בשביל שיהא היכר למצוה וא"כ אפי' לכתחילה מותר להנמיכה כך כשהיא דלוקה, ועי'. והנה היה מקום לומר שאין מעשיהם הועילו כלל, שהרי הדלקה עושה מצוה ובעת ההדלקה היתה למעלה מ'. ואין נראה לומר כן דכיון שכל ענין הדלקה תוך י' אינו אלא כדי שיהא היכר, ואין זה ממצות ההדלקה, והרי במה שעכשיו היא תוך י' יש היכר ומה לי שלא עשאו בעת ההדלקה, ומצות הדלקה כבר יצאו ולא שייך בזה ענין הדלקה עושה מצוה. ועולה מזה שמי שהדליק מעל י', לכתחילה יכול להנמיך המנורה לתוך י', ואין צריך לכבותה תחילה. ועי'.

(י) משמע שכן (וכדין דלת), וידליק בצד ימין [הטעם דכל מידי דמצוה ימין עדיף (אך הטעם השני במ"ב לא שייך בחלון)]. וכל חצי הלל הימני נחשב צד ימין ויכול להדליק שם, וי"א שעדיף בקצה הימין ממש. (וכן דעת הגרש"ז אויערברך והגר"נ קרליץ שדין חלון כדלת, דשייך בזה הטעם הראשון במשנ"ב וכנ"ל. משנ"ב דרשו על ס"ק לד).

(יא) נראה שאין צריך, שהרי כל חשש חשד שייך דוקא בפתח ולא בחלון (וכלשון הגמ' ושו"ע 'פתחים'), כי פתח יש בד"כ רק אחד לבית, ואם כאן יראו פתח ללא נר יחשדו שלא הדליקו בבית זה, משא"כ חלון הלא הכל יודעים שיש בכל חדר כמה חלונות ולא יבואו לחשדו שלא הדליק, שיאמרו שהדליק בחלונות אחרים שבחדר הפונים לצד אחר²⁴ (וכן כתב הגר"ח קניבסקי בטעמא דקרא מהדו"ב עניני חנוכה ד"ה שבת כג א', וכן הביאו במשנ"ב דרשו על ס"ק נ' בשם הגר"ש אלישיב והגר"נ קרליץ. ובלא"ה יש נידון בזמנינו אם שייך חשש חשד כלל, שהרי דרך אנשים להדליק זה בפתח וזה בחלון, זה בשקיעה וזה בצאה"כ, וכמו שכתב הרמ"א שכשמדליקים בתוך הבית אין שייך חשד ולא אומרים תקנה היא לדורות שיש להדליק בב' פתחים, ועי' בנידון זה במשנ"ב דרשו על ס"ק נד).

(יב) משמע בצאה"כ, וכדכתב השו"ע. ואף שהבה"ל (ד"ה לא) כתב שנכון להדליק קודם ערבית - לפני צאה"כ, היינו לאותם המתפללים ערבית תמיד בצאה"כ, וכדכתב במ"ב 'לאותם האנשים הנוהגים להתפלל מעריב בזמנו דהינו בצאה"כ נכון לנהוג כן לכתחילה להדליק קודם מעריב', וכן לשונו בבה"ל 'וא"כ צ"ע מי שנוהג תמיד להתפלל מעריב בזמנו דהיינו אחר צה"כ איך יעשה'... ועי' נ"ל דאיש כזה בודאי מן הנכון שידליק קודם מעריב' (ואף שעיקר כוונת המ"ב לאפוקי ממי שדרכו להתפלל לפני צאה"כ, מ"מ ממה שנתן טעם משום תדיר קודם, משמע שאיירי רק במי שרגיל להתפלל בזמן צאה"כ²⁵. וכן מבואר בשיעור יעקב סי' תרפא סק"א שלא נאמר דין 'תדיר קודם' אלא כשיש לפני שתי מצוות והוא רוצה לקיים שתיהן כעת. וכן פסקו הגרש"ז אויערברך והגר"ש אלישיב והגר"ש ואנדרו והגר"ח קניבסקי כמובא במ"ב דרשו הע' 4).

(יג) טוב שיעיר בני ביתו, ולפחות ב' או ג' מהם, כדי שיוכל להדליק בברכה. ובשה"צ כתב שהמיקל לברך כשא"א להקיץ האחרים והוא לבדו, אין מוחיץ בו. וכל זה אפי' שלא ידלוקו בלילה חצי שעה, כמדוייק בלשון המשנ"ב שבדיעבד יכול להדליק בברכה כל שמדליק קודם עמוד השחר (וכ"כ לדייק בשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קנו אות ב).

(יד) א. הפרי חדש מתיר. ב. בקרוב לנרות, אם לא היה שמש היה אסור (ובפשיטות משמע אפי' זמירות שהוא מענין ההדלקה אסור, דסוף דסוף משתמש בנר ולא שמענו חילוק בזה²⁶. מ"מ קריאה נחשבת שימוש, כמבואר בס"ק יג), ואם הוא רחוק מהנר - הבה"ל (ד"ה ויש) מצדד להקל, שיש בזה ג' צירופים: רחוק מהנר, תשמיש קדושה והוא עראי. וכשיש שמש והוא גבוה וניכר מאחרים מעיקה"ד מותר (ואפי' כשנהנה גם מאחרים, דעיקר שימושו מהשמש - כמסקנת הבה"ל ד"ה יהיה), אך במג"א החמיר לכתחילה מפני שהרואה לא ידע שמשתמש לאור השמש [ורק כשהוא דלוק לבדו בפני עצמו מותר לכתחילה (ס"ק טו)]. ג. נראה שמותר, שאין השמן מאוס (גם נראה שאף אם שוב לא ישתמש בו לאכילה, אין זה המודד אלא רמת המאוסות). ומ"מ אם השמן מאוס לאדם זה, אסור לו להדליק בו, וכמבואר לעיל תשו' 11.

(טו) מותר, כמבואר במ"ב בשעושה ששימשה נר מצוה דביהכ"ס ואינה משמשת יותר לאותה מצוה אין איסור לקחתה לנר חנוכה. ואפשר שאם הפתילות של שבת דולקות היטב יש אפי' מצוה לקחתן משום הואיל ואתעביד וכו', ועי' מ"ב לקמן ס"ק לא (תשו' 18) ושם בהע' 22.

(טז) שעליו לקנות, כפי שכתבו הספרים שטוב שיטרח לעשות מנורה יפה כפי כחו (וכן מפורש במקור הלכה זו הוא הבאר היטב בשם סדר היום: 'ומי שידו משגת יעשה של כסף'. ועי' עוד כף החיים ס"ק ס' בסדר קדימות מעלת מיני הכלים).

(יז) מותר ואין בזה חשש משום ביזוי מצוה. (וכן מפורש לקמן סוס"י תרעג. ומה שהוזק המ"ב כאן לסברא דנוחין להדלקה, היינו בפתילות מפני שמשתמש בהם בעצמם וקמ"ל דאעפ"כ הוי נוחות הם יותר. משא"כ בשמן שאינו משתמש בו עצמו דמה שדלק כבר כלה, פשיטא דשרי. אמנם יראה להוציא משם פחם ושיירי פתילות, כדי שיהא השמן נקי ויך, לכבוד המצוה, וכנ"ל בס"ק כח).

הוספות ועיונים

²⁴ גם נראה שאין חוששים שילך אדם לחפש בצדדים אחרים של הבית אם יש נר, שלא חששו אלא רק על דרך הילוכו של אדם שהולך לתומו ורואה שאין נר ויבוא לחשוש, אבל לא חוששים שילך ויחפש אם יש נר בבית זה, וכיון שדרך הוא שיש כמה חלונות לבית שוב אין שייך חשד בסתם אדם שהולך ורואה חלון ללא נר שיחשוש שמא בבית זה לא הדליקו.

²⁵ ומה שהמ"ב לא כתב לבאר להדיא דינו של הרגיל להתפלל יותר מאוחר, י"ל מפני שלא היה מצוי כן בזמנו אלא או מקדימים מעריב לפני צאה"כ או בצאה"כ, וכמבואר הרבה בפוסקים.

²⁶ ועי' כה"ח ס"ק ל"ג שמי שהדליק נר חנוכה ויש לגביו ספק בדין, ואין לו נר אחר לקרוא לאורו, מותר לו לעיין בדין לאור הנר שהדליק, כיון שהוא דרך עראי והוא לצורך הנר. מיהו לקרוא זמירות נראה לכאן שאינו דומה כי שם הוא לצורך הנר ממש, משא"כ הזמירות אמנם שייכים למצות הנר אך אינם לצורך הנר, ועי'.